

MIKLOVA ZALA.

Povest iz turških časov.

Spisal

dr. Jakob Sket.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja na Prevaljah.

Slovenskih Večernic 38. zvezek.

Peta izdaja.

1921.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah.

Miklova Zala

Povest iz turških časov.

Spisal

dr. Jakob Sket.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja na Prevaljah.

Slovenskih Večernic 38. zvezek.

Peta izdaja.

1921.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah.

x26085, II C, f.

II C f
26085

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

F 2 c 56 / 1952

Prvo poglavje.

Bil je dan sv. Petra in Pavla leta 1478.

Kakor dandanes, so častili Slovenci že pred več nego štirimi sto leti ta god s posebnim praznikom. Ni bilo na Slovenskem cerkvice, posvečene sv. Petru in Pavlu, kjer ne bi bili tega dneva obhajali slovesno. Tudi podružnica sv. Petra v šentjakovski župniji, v zgornji Rožni dolini na Koroškem, je bila ta dan lepo okrašena.

Iz vse šentjakobske župnije so se ondi zbrali pobožni župljani. Tudi iz obližja, kakor iz Sv. Martina, iz Rožeka, iz Št. Ilja, iz Bilčovsa, iz Sveč, iz Podgorja in še iz več drugih župnij in vasi je bilo došlo mnogo vernega ljudstva. Celó z visokih gor, kakor z Golice, Rožčice in Huma so prišli pastirji k božji službi v cerkev sv. Petra.

V tistih časih so živeli ljudje kaj pobožno. Molili so radi in ni bilo nedelje, ne praznika, da ne bi šel vsak župljan, moški ali ženska, k sv. maši. Tudi na ta dan je pri podružnici sv. Petra vse kar vrelo ljudstva.

Sivolase starčke z odkrito glavo si videl korakati proti cerkvi. In z njimi so šli mlajši moški in fantje tiho in mirno, kakor da bi si ne upali govoriti vpricho starejših mož.

Tam pri cerkvi so bile zbrane stare ženice in skrbne matere. V njih sredi so stala mlada, cvetoča dekleta s povešenimi očmi, molek ali podobo sv. Petra v rokah držeč.

Lepe, visoke ženske postave si mogel občudovati. Dekletom sta viseli dve dolgi kiti po ramah, žene pa so nosile lase umetno zložene. Jopa jim je bila bogato s srebrom in zlatom obšita, krilo pa modre barve in iz dragega sukna. Okoli pasú so bogatejše žene imele srebrn pas, na glavi pa z zlatom obrobljeno „avbo“, dekleta pa šapelj.

Kaj lepo se jim je podajala ta obleka. Zlasti pa se jim je vse prav dobro prilegalo, ker so bila dekleta kakor žene ličnega obraza in lepe rasti. Ni pa bilo tukaj tistega namežikovanja in šaljivega pogovarjanja med fanti in dekleti, kakor ga dandanes tolikokrat opazujemo na takih shodih. Ampak ženske in moški so stali strogo ločeni in tudi po svetem opraviilu se niso pajdašili v krčmah pri vinu in žganju.

Taki cerkveni shodi so imeli takrat mimo velike duševne koristi še posebno važnost za družbinsko življenje. Bili so takorekoč pravi ljudski zbori. Prijatelji, znanci in sorodniki so se shajali ob takih prilikah. Moški iz raznih krajev in župnij so se na ta dan pogovorili med seboj o gospodarskih stvareh. Sklepali so kupčije, posvetovali se o kmetских potrebah.

Taki dnevi so imeli torej velik pomen za kmeta v onih starih časih, ko si je moral sam, z lastno roko braniti posest in življenje. Zakaj grajščaki so takrat terjali od kmeta ne le desetine in drugih davkov, temveč on jim je moral tudi brez ugovora opravljati vsa dela. Zahtevali so, da jim obdeluje zemljo, pomaga zidati gradove in povrh se je še moral vojskovati za nje.

A kadar je prišla velika nevarnost za grajščaka in njegovo družino, tedaj se je zaklenil v svoj dobro utrjeni grad, kmeta pa je pustil brez pomoči zunaj — v njegovi borni koči. In če je došel potem sovražnik, moral je ubogi kmet zapustiti dvor in dom; pobegnil je visoko gori v planine in pečine, da si reši življenje. Sovražnik mu je pa požgal brez ovire in usmiljenja hišo in skedenj, vzel mu

vse, kar je našel, in odpeljal s seboj, česar ni mogel kar na mestu uničiti.

Tako se je godilo v 15. in 16. stoletju našim prednikom na Slovenskem. Tedaj je namreč razsajal, požigal in klal krvoločni Turek po deželi. Stalne vojske ni bilo tedaj, deželne brambe tudi ne, grajščaki pa so skrbeli rajši záse, ne pa za ubogega kmeta . . .

Župljani šentjakobske župnije so imeli ta dan važne pomenke med seboj. Takoj po glavnem opravilu in po poldanski službi božji so šepetali starci nekaj skrivnostnega drug drugemu na uho. Nato so se začele zbirati posamezne gruče ljudi. Bili so le odlični možje iz bližnjih župnij in vasi, ki so se pogovarjali med seboj.

Mlajši možje, fantje in ženske so se bili že davno razšli na vse strani. Le posameznih moških gruč ni bilo skrb iti domov. Še le proti večeru so se jeli pomikati od cerkve, a ne proti domu, temveč napotili so se skupaj gori v hrib na Gradišče.

Pri cerkvi sv. Petra in sv. Jakoba se začenja nizko pogorje. To nas vodi do visokih Karavank, ki mejijo deželo koroško od kranjske. Preko teh gor so morali v starih časih, ko še ni bilo dobrih deželnih in državnih cest, niti železnic, hoditi koroški kmetje na Kranjsko.

Dobro četrť ure od podružnice sv. Petra in od cerkve sv. Jakoba se vzdiguje hribček, blizu 200 metrov visok. V onem starem času, ko se vrši naša povest, so bile na tem hribu velike razvaline. Močno zidovje je obdajalo ves grič. Sredi njega so stali visoki stolpi in se razprostirale dolge dvorane. Pod njimi pa so bile globoke kleti. Široki hodniki so vodili iz stolpa v stolp in vezali dvorane z dvorano.

Vse je kazalo, da je bil to nekđaj velik in močen grad. In res, tu so gospodovali v 12. in 13. stoletju mogočni vitezi Rasi, po katerih je krasna Rožna dolina dobila svoje ime.

V začetku 14. stoletja je bila ta plemenita rodbina že izumrla. Grad je jel razpadati. Pred štirimi stoletji so ga

bile še velike razvaline. Pozneje pa se je zidovje popolnoma razrušilo in kamenje razneslo na vse strani. Dandanes rasto na njegovem mestu — visoki bori in smreke. Sedaj ni o grajskem zidovju ne duha, ne sluha več. Le spomin na njegov obstanek še živi v slovenskem narodu; ljudstvo v Rožni dolini pravi temu hribu še dandanes „Gradišče“. In dva kmeta, ki bivata ob vznožju griča, spominjata še s svojim imenom na nekdanji grad; enega imenujejo Strelca, drugemu pa pravijo Knez.

Na lepi trati, pod visokimi stolpi na Gradišču, so se proti večeru zbrali naši kmetje. Bilo jih je blizu trideset, prav odličnih zastopnikov iz raznih vasi daleč na okrog po Rožni dolini.

Solnce je ravno jelo zlatiti sivo zidovje zastarelega gradu. Enkrat je še pozdravilo bele glave kmetskih očakov in potem zatonilo za gorami. Od cerkve sv. Jakoba je zazvonilo v tem trenutku „angeljsko češčenje“. Ta glas pa je bil v tedanjih časih znamenje, da si naj vsi kristjani v goreči molitvi izprosijo od Boga pomoči in sreče proti brezvernemu Turku. Že sv. oče Kalikst III. so bili leta 1455. ukazali, da se naj po vseh cerkvah opoldne in zvečer zvoni k angeljskemu češčenju; češ, tedaj naj prosijo kristjani za blagoslov in srečo proti sovražniku svete vere.

Tudi naši možje so popadali na kolena in jeli iskreno moliti, ko je zadonel mili glas zvonov. Prosili so, gledaje z rosnimi očmi proti nebu, naj jih Bog reši turške nadloge in sužnosti; naj jim odvrne kugo in lakoto; če jim je pa usojena nagla smrt, tedaj jim naj podeli večno življenje na onem svetlu!

Tako so molili zbrani možje.

Po molitvi je nastala čarobna tihota. Zvonovi so utihnili. Mrak se je vlegel polagoma na utrujeno zemljo, in vsa priroda se je spravljala k mirnemu počitku. Tudi ptički v logu so bili že odpeli svojo večerno molitev in si poiskali nočno bivališče. Le ubogi človek še ni miroval...

Po kratkem molku so se jeli moške zopet pogovarjati med seboj. Prvi izmed njih je izpregovoril kmet Strelec.

„Glejte, sosedje!“ reče svojim tovarišem. „Kako krasen je razgled s tega hriba na vse strani! Po Rožni dolini se vije mogočna Drava, ki nam rodoviti žitna polja. Letos kaže vse, hvala Bogu, tako lepo in dobro! Ako ne pride ujma, bomo imeli po zimi kaj prigrizniti.“

„Tudi pri nas v Svečah kaže letos na polju prav dobro,“ pritrjuje kmet Žalnik, iz Sveč domá.

In tako se oglašajo drug za drugim; vsi so bili z letino zadovoljni.

„Kaj nam bo le oče Serajnik povedal nocoj?“ povzame zopet Strelec po daljšem molku. „Pri cerkvi mi ni hotel drugega reči, kakor da naj pridem zvečer semkaj na Gradišče; in to naj naznam tudi drugim zaupnim možem. Ko sem bil popoldne pri njem, mi je pravil z žalostnim glasom, da pridejo nad nas hudi časi. Boji se Turka, kakor mi vedno zatrjuje.“

Zadnjih besed pa ni nihče prav slišal; zakaj oče Serajnik je bil ravnokar stopil med sosede, in vsi so mu jeli podajati roke v pozdrav.

Serajnik je bil sivolas mož. Štel je blizu osemdeset let, bil pa je še precej krepak in čvrst. Izkusil je seveda mnogo hudega na svetu. Bil je večkrat v krvavih bojih proti Ogrom in Turkom ter se je mnogokrat vojskoval za domače koroške viteze. Pa tudi v gospodarstvu je bil dobro izkušen. Njegova kmetija je bila največja in najboljša v Rožni dolini. Svoje izkušnje v gospodarstvu pa je rad obračal na korist svojim vaščanom in daljnim sosedom. Pri njem so iskali vsi dobrega sveta. Mnogokrat je trdil svojim tovarišem: „Tako so me učili moj oče, in tako delam tudi sam. In to je najboljše. Le verjemite mi in ubogajte me!“

In res, ubogali so ga daleč na okrog in ravnali tako, kakor jim je svetoval. Le ena beseda iz ust očeta Se-

rajnika, in bilo je dovolj. Brez pomisleka so se vdali njegovim nasvetom.

Tako je bil tudi na dan sv. Petra in Pavla pri cerkvi naznanil Serajnik, naj se odličnejši možje iz vse okolice snidejo zvečer na Gradišču. In ne da bi popraševali, zakaj, prišli so vsi na Serajnikovo besedo.

Vse je v zboru utihnilo, ko je stopil sivolasi mož med svoje sosede. Po stari slovenski navadi je podal vsakemu desnico v pozdrav in nato govoril takó-le:

„Dobro, da ste prišli v obilnem številu. Hudi časi so nastopili za nas uboge kmete. Kuga in lakota, vojske umor in požiganje: to vse nam preti. Do danes še, hvala Bogu, ne vemo, kaj te besede pomenijo, a bojim se, da izkusimo to v kratkem.

Na Kranjskem že Turki dolgo časa razsajajo, morijo in požigajo. Deset let je preteklo, odkar so bili prvič prihruli v to deželo. Od tedaj prihajajo vsako leto znova požigat in pustošit kranjsko zemljo, a nihče jih ne more ugnati. Tudi na Koroškem, kakor sami dobro veste, so že pred petimi leti ropali in požigali ti krvoločniki po Podjurski dolini. Pred dvema letoma pa so opustošili ves kraj od Trbiža do Velikovca. Niti ene hiše ni ostalo cele razen močno utrjenih gradov. Le naše lepe Rožne doline še niso obiskali. Le mi smo bili tako srečni, da še nismo čutili turške sablje in kopita.

Ali nesreča ne miruje več. Že lansko leto so se bile kobilice iz jutrovih dežel spustile kakor črni oblak na naša polja ter nam uničile mnogo pridelkov. Kaj pa še pride letos, to pa sam Bog vé. Vse je v božjih rokah!“

Globoko so vzdihnili pri zadnjih besedah navzoči kmetje. V božjem strahu so šepetali drug drugemu:

„Hudi časi so zdaj, hudi časi. Bog nam pomagaj!“

A Serajnik nadaljuje skrivnostno: „Kakor sem izvedel, prihrujejo letos, in to v kratkem, Turki v našo deželo. Prišlo jih bo neki kakor listja in trave. Vse bodo pomorili ali pa odpeljali s seboj v sužnost. Ničesar nam ne

ostane, kakor to, kar bomo zakopali globoko pod zemljo. Le kdor se v nepristopne pečine poskrije, se bo rešil turškega nasilstva. Žitno polje bodo konjska kopita tako po-teptala, da ne bo več let rastla niti bilka na njem. Kuga in lakota nastane. Človeški rod bo jako redek. Le kdor uživa božjo milost, sme upati rešitve.

Tako so mi prorokovali ranjka mati na smrtni postelji. Zdaj je že petdeset let preteklo od tega, ali jaz še pomnim njihove besede, kakor da bi mi jih bili včeraj pravili. Govorili so takó-le:

»Velika šiba božja zadene vašo deželo, predno preide pol stoletja. Tvojo glavo bodo krili tedaj že sivi lasje. Rožna dolina je rodovitna in ostane tudi plodovita, dokler še krava od jutra tuli. A kadar začenja vol rjuti od večera, tedaj bo huda. Krava, ki jo najdeš takrat med Celovcem in Beljakom, bo nosila zlat zvonec na vratu!«

Tako so govorili mati, in dobro sem si zapomnil njihove besede. Zdi se mi, da se njih prorokovanje letos izpolni. Sovražnik pride tretjič v našo deželo in zdaj bo rjul od večera. Opustošil bo vso deželo. Živina postane redka in tako draga, kakor da bi nosila zlat zvonec na vratu.“

Kmetje so osupli poslušali Serajnika. Majali so z glavami in mu niso hoteli verjeti. Zdaj pa pokaže starec na svojega sina Mirka, rekoč, naj ta nadaljuje.

Mirko je bil mož, star kakih trideset let, visoke, krepke postave. Na glavi je imel širok klobuk z velikim peresom od divjega petelina. Iz žameti mu je bil kratek „pruštof“. Rdeč oprsnik z debelimi srebrnimi gumbi mu je pokrival široke, močne prsi. Kakor vsi drugi, je nosil tudi on kratke irhaste hlače in črevlje z visokimi golenicami.

Mirko je še edini živel izmed štirih Serajnikovih sinov. Sestre ni imel nobene, in tedaj je bil sam tolažba in pomoč svojemu očetu na stara leta. Mirko ni bil samsvoj gospodar in tudi ne oženjen. Oče Serajnik je še sam gospodaril na veliki kmetiji v Svetnah, majhni vasi na južnem

obronku prej omenjenega Gradišča. Sin pa je očetu pridno pomagal pri gospodarstvu, dobro vedoč, da ima v kratkem prevzeti kmetijo.

Ker je bil stari Serajnik daleč v okolici na dobrem glasu, je spoštovala in čislala vsa soseščina tudi njegovega sina. Opazovali so na Mirku očetove lastnosti ter ga smatrali za vrednega naslednika svojemu očetu. Vpliv Serajnikov med sosedi je bil tedaj sinu pridobil marsikatero prednost pred drugimi fanti. Tako je smel z očetom zahajati tudi v družbo veljavnih mož in starcev, kar ni bilo drugim mladeničem dovoljeno.

Tudi ta dan je bil Mirko prišel s svojim očetom v kmetski zbor, v katerem je bil on edini, ki še ni bil sam-svoj gospodar. Na današnjem shodu pa je imel Mirko važno besedo. Zatorej je na očetovo opomnjo krepko povzdignil glas in govoril takó-le:

„Včeraj sem došel pozno v noči iz Beljaka. Bil sem tam po živinski kupčiji. Prišlo je bilo mnogo kupcev od vseh strani. Največ jih je bilo seveda z Laškega. Živino sem drago prodal, in nikdar še ni bilo take kupčije pri nas. Prišel sem v družbo laških kupcev. Med njimi jih je bilo nekaj iz Benetek — in ti so mnogo govorili o vojski.

Pripovedovali so si, da imajo Benečanje močno utrjen tabor pri Gradiški ob Soči. Turki jih oblegajo. Prišli so baje semkaj iz Dalmacije in Albanskega. Pri reki Soči so krenili proti goram. Njenemu toku sledeč, so šli navzgor po Soški dolini, dokler niso prišli do Gradiške. Tu so se ustavili in oblegajo tam vojsko benečansko. Na daleč okrog so že vse požgali in oropali, tako da njim samim primanjkuje živeža.

Tudi utaborjeni Benečanje so v velikih stiskah; pa laški kupci trdijo, da jim Turki ne morejo do živega. Zategadelj bo moral sovražnik v kratkem ustaviti obleganje in zapustiti oni kraj; saj se ne more tam njegova vojska več preživiti. Šli pa bodo Turki dalje proti Korminu in Kobaridu na Trbiž. Če so pa enkrat tako blizu, pridejo

gotovo tudi k nam. Nekateri kupci iz Kanalske doline pravijo celó, da se prvi turški oddelki že pomičejo proti koroški zemlji.“

Dolgo so se posvetovali nato kmetje med seboj. Sklenili so, da hitro popravijo vse zidovje okoli Gradišča. Stolpi, kleti in dvorane se naj spravijo v dober red in izpremenijo v močno trdnjavo. Tudi podzemeljski hodnik, ki vodi iz globoke grajske kleti doli v vas Svetne, se mora izčistiti in dobro zavarovati. Cerkev sv. Jakoba v Podgradu se naj močno utabori. V gorskih pečinah pa se mora poiskati več skrivališč, da najdejo v njih ženske in otroci varno zavetje. Zlasti pod goro Rožčico, kjer je prelaz na Kranjsko, je bilo več votlin in jam v pečevju. Še dandanes imenujejo prebivalci v Rožni dolini jame v pečinah pod Rožčico „Tabor“ in pripovedujejo, da so se tam v turških časih skrivali kristjani.

Pozno v noči se je končalo posvetovanje. Hude slutnje so pretresale kmetom srce in glavo. Z majhnim upom so gledali v negotovo bodočnost.

Drugo poglavje.

Tiho in pobitega srca so zapuščali kmetje Gradišče. Krasno zvezdnato nebo je razsvetljevalo sivo zidovje. Stolpi so kakor nočne pošasti skrivnostno moleli v nebo. Divna tihota je zavladala na Gradišču. Le sova se je oglašala sovi in netopirji so frfrali, iskaje si nočne hrane. Zdaj pa zdaj se je odkrušil kamenček od starih razvalin in se zatočil, votlo doneč, globoko doli v klet ali dvorano; človeškemu srcu se je dozdevalo, kakor da raznašajo duhovi grajsko zidovje . . .

Pod Gradiščem pa so stopale med visoko strnjo moške prikazni. Sprva jih je hodilo več skupaj. Po malem pa so se ločili drug od drugega; vsak jo je zavil po stranskem potu proti svojemu domu. Slednjič je ostal oče Se-

rajnik sam s svojim sinom in krenil naravnost preko polja proti Svetnam.

Med Gradiščem in sosednjimi južnimi hribi in gorami se razprostira lepa, majhna ravnina z bogatimi travniki, gozdi in pašniki. Tu raste tudi bujno žito, pšenica, rž, ječmen in prosó. Na tem polju so stale tedaj, kakor še stojé dandanes, Svetne, sredi med bogatim sadnim drevjem. V tej vasi je bil dom najbogatejšega kmeta v šentjakovski župniji, očeta Serajnika.

Veselje je navdajalo starega moža, ko je stopal med žitnim poljem. Strn je bila tako visoka, da je videl komaj iz nje. Dospevši do vasi, pa se je Serajnik ustavil. Z bistrim očesom je pogledal na Gradišče in rekel svojemu spremljevalcu:

„Ali slišiš, Mirko, kako skovikajo sove gori na razvalinah? Tam, kjer gnezdiyo ujede, bo v kratkem naš dom. Tam gori se bomo branili, da ne poginemo pod kruto pestjo krvoločnega Turka.

In to zlato žitno polje! Glej, kako vzdiguje glavice! Kako veselo in ponosno se maje polno klasje!“

Pri teh besedah prime starec za klas in ga tehta v roki. Potém nadaljuje:

„Veselje mi vzbuja ta pogled v srcu. A zopet se mi radost izpreminja v žalost, če pomislim, da bo vse, kar smo si pridelali s krvavimi žulji, poteptalo konjsko kopito in požrlo nenasitno žrelo turško. Mi sami pa bomo, ako nas še kaj ostane živih, umirali lakote . . .

Že lansko leto je bila huda pri nas; kobilice so nam bile napravile mnogo uime. In pri nas ni nikjer žitnih zakladnic za slaba leta. Saj se še za denar, za gotovi denar težko kaj dobi, ker laški kupci vse pokupijo in ubogega kmeta ogoljufajo za njegovo blago.“

Pri teh besedah je starec globoko vzdihnil, spomnivši se, koliko ima človek prebiti hudega na svetu in še nekaj drugega mu je težilo srce. Davno je že namreč nameraval,

s sinom govoriti na samem. Najlepša priložnost se mu je nudila zdaj, tu na polju; zatorej je nadaljeval:

„Za naš kraj je pač oni tujec na Knezovem posestvu prava nesreča. Prišel je pred nekimi leti v našo župnijo in privedel s seboj, kakor veš, staro žensko in mlado, začrnelo deklino.

Najprej je kramaril v Podgradu ob nedeljah pri cerkvi. Nato je jel kmetom posojevati denar na velike obresti. Ker mu pa niso mogli dolgov plačevati v gotovini, je od njih namesto denarja jemal žitnih pridelkov, a seveda po najnižji ceni. Mojega mejaša in prijatelja Kneza je spravil ob hišo in kmetijo. Tako je postal naš sosed, o katerem pa ne vemo, ali je žid, ali kristjan. V cerkev ne hodi nikdar; pa tudi njegovo hčer in njeno mater vidimo malokdaj pri službi božji.“

Starec umolkne in pogleda Mirka s pomenljivim očesom. A ta se obrne pri teh besedah nagloma v stran. Rdečica je zalila sinu lice, srce mu je jelo hitreje bíti; hud strah ga je obšel, meneč, da oče že vedó za njegove srčne skrivnosti. Da se ne izdá, molči, oče pa nadaljuje mirno in razločno:

„Ko je ta tujec došel v Podgrad, ni nihče vedel, kako se piše in odkod je. Prideli so mu ime Tresoglav. To znači pač njegovo kretanje pri kupčiji; potresa namreč vedno z glavo in zasluži res ta priimek.

Pravo svoje ime je zamolčal. Gotovo se boji, da bi mi po njem ne spoznali njegove vere in rodú. Le toliko sem mogel zvedeti, da je prišel iz Benetek in da baje ni naše vere. Iz kramarja je postal véliki kupec. Zdaj kupčuje sicer večjidel z doma, a naselil se je vendar v našem kraju. Jaz sem se sicer protivil temu, ali gosposki ni bilo mar mojih besed. In kakor se vidi, se že kesajo, da so mu dali pravico, naseliti se med nami.

Mi sosedje smo živeli sprva z njim, kakor da ne bi poznali drug drugega. Pozneje se nam je jel približevati. Jako prijazen mož je, ali odkritosrčen ni. Govori sicer

veliko in zaupno, toda v srcu misli drugače. Zdaj se nam dela jako prijaznega, a to je le gola hlimba. Koristil nam ne bo nikdar, naj še tako lepo govori. Navidezno nas ljubi, v resnici pa goji njegova duša le sovraštvo do nas.

Tudi tebi, moj Mirko, se je že prikupil ta Lah. Zdi se mi, da kaj rad zahajaš pod njegovo streho. Bojim se celó, da te v njegovo hišo bolj vlečeta dekle in mati, kakor pa on sam. Vse to že dalje časa opazujem. A nočaj te moram posvariti, da se mi izogiblješ, kolikor mogoče, te družbe, osobito Almire!“

Kakor okamenel je stal Mirko pred očetom. Vedel je, da imajo oče prav; sam je dobro čutil, da ga je tuje dekle malo da ne že ujelo v nastavljene mreže . . .

Sin se je začel nató opravičevati, ali ni mu bilo več mogoče, utajiti svojega občevanja z Almiro. Saj je videl danes oče sam, kako se je Mirko poslovil od deklice, predno je šel na Gradišče. Pa tudi poprej je bil Serajnik že večkrat opazil, kako pogleduje Almira za njegovim sinom.

„Ne taji, Mirko, tega, kar že dolgo opazujem,“ odvrne oče na sinovo opravičevanje. „Ti poznaš mojo željo in veš tudi, kaj nameravam. Zdaj nastopijo hudi časi. Treba je krepke roke pri gospodarstvu. Jaz ti mislim kmalu svoje posestvo izročiti. Ali poiskati si moraš družico, ki je tvojega stanu in naše vere. Ne denar, temveč pridne roke in zvesto srce so najboljša dota vsakemu dekletu.

Dalje je treba tudi pomisliti, Mirko, na bodoče čase. Kdo naj podeduje našo kmetijo, če bi ubili Turki mene ali tebe? Kdo naj gospodari na zemlji, katero so od nekdanj že obdelovale žuljave roke naših slovenskih pradedov in kjer še zdaj orjejo in sejejo roke kristjanske? Misliš li, da bi naj prišla ta zemlja tujcem in nekrščanskim ljudem v roke?!

Le tega ne, Mirko! Bog ne daj, da bi se šopirila kdaj laška glava pod mojo streho in rodili nekristjanski otroci! Ne mogel bi mirno počivati v hladnem grobu, dokler bi ne izumrl zadnji tvoj rod.“

Globoko ganjen, utihne sivolasi oče; notranja žalost ga je hudo prevzela. Svetla solza se mu utrne iz rosnega očesa. Nató se ozre proseče proti nebu in potoži v globokem vzdihljaju svoj žalostni stan Bogu v nebesih. Vsemogočni v višavah je uslišal molitev bogaboječega starca; zakaj sina so ganile očetove besede. Ko je namreč videl, kako je oče milo in zaupno gledal proti nebu, pristopil je k njemu, ga prijel za vele roke in rekel:

„Oče, moj dobri oče! Vaša želja mi je bila in mi bo vedno sveta. Nikdar ne pozabim, kar sem dolžen vam in svojim pradedom in vsej okolici. Prišli so zarés trenutki, ko sem omahoval in so me preslepili nasmehljaji Almirini. Ali nocoj, oče, vam prisegam, da se vdam za vselej vaši želji in — Miklovi Zali.“

Mirno se ozre sedaj oče na sina; težek kamen se mu je odvalil od srca. Nató položi roke na njegovo glavo in prosi pod milim nebom blagoslova zánj in za njegovo nevesto.

Lahkega srca sta korakala potem oče in sin proti domu. Hitro sta prišla skozi sadni vrt do hleva. Tu kreneta proti hiši, in glej, luč je še svetila v materini sobi. Zdaj pospešita korake, a naenkrat ju ustavi velik, črn pes, ki zalaja hudo nad njima. Ko ga pa pokliče Mirko po imenu, umolkne takoj in se jima začne dobrikati in skakati okoli njiju, kakor da mu je žal, da ni že od daleč spoznal prišlecev.

V tem trenutku se odpró hišne duri. Na prag pride z lučjo v roki — Miklova Zala. Vsi trije se prijazno pozdravijo in stopijo skupaj v hišo.

Tretje poglavje.

Oče Serajnik ni pričakoval družbe na svojem domu. Misli si je, da bodo že vsi spali, ko dojde domov. Imel je namreč dobro kmetsko navado, da so šli v njegovi hiši zvečer hitro spat, v jutro pa so s svitom vred vstajali. Zatorej je bila zvečer malokdaj družba pri njem.

Tudi to noč ne bi bilo Miklove tete in njene Zalike pri Serajniku, ko ju ne bi bila Serajnikova mamica povabila k sebi na večer, da ji sami domá ne bode predolg čas.

Zalika je bila hči Serajnikovega soseda Mikla. Miklovo posestvo ni bilo veliko. Mikla so prištevali srednjim kmetom. Bil pa je svoboden gospodar. In to je bilo velike važnosti v tedanjem času, ko niso vsi kmetje imeli še lastne pravice nad svojim posestvom.

Lepa, belo zidana hiša Miklova je bila le par streljajev od Serajnika oddaljena; visoko sadno drevje jo je obdajalo.

Zalika je bila edini otrok pri Miklovih. Oče je imel veliko veselje s svojo hčerko. Ali te radosti ni dolgo užival. Dve leti po njenem rojstvu je gnalo njega in njegovega brata Marka blago navdušenje za krščansko vero v boj proti Turkom, a nobenega ni bilo več nazaj. Le Serajnik, Mirkov oče, ki je bil tudi šel z njima, je prišel srečno domov, prinesel pa s seboj žalostno novico o nesreči svojih dveh tovarišev.

Miklova žena je ostala vdova. Njena edina sreča in veselje je bila odslej Zalika. Njo je redila in odgojevala, kakorkoli je mogla in znala. Serajnik, njen sosed, je bil odslej takorekoč desna roka in edina podpora Miklovi hiši. Pomagal je svoji sosedi s svetom in dejanjem. Bil je tudi Zaliki krstni kum (boter) in njen varuh. Zaradi tega se je še bolj poganjal za Miklovo gospodarstvo. Rekli bi torej lahko, da je Serajnik gospodaril na dveh kmetijah, domá in na Miklovem.

Tako so leta hitro potekala. Posebno veselje je bilo gledati, kako sta rastla Serajnikov Mirko in Miklova Zala. Veliko radost je imel Serajnik s svojim sinom, a še večjo s svojo varovanko, Zaliko. Dekletce se je lepo razvijalo in postalo pravi biser za vso župnijo. Devet župnij ni baje premoglo tako brhkega dekleta. Zategadelj so jo imenovali Zalo ali Zaliko, ne pa Roziko, kakor so klicali druga dekleta istega imena.

Zalina lepota je zaslula daleč na okrog po Rožni dolini. Prešla je celo v pregovor. Kdor je namreč hotel lepo žensko postavo označiti z besedami, rekel je le: Lepa je kakor Miklova Zala, in to je bilo največje priznanje.

Spomin na njeno lepoto živi še dandanes v Rožni dolini. Milo se stori človeku, ko sliši, kako sivolasi možje ognjevito opisujejo Zalino lepoto in ti pripovedujejo o njeni žalostni usodi.

Zalika pa se ni ponašala s svojim zakladom. Dobro je vedela, da je zunanja lepota minljiva in da lahko škoduje človeku. Le kadar se čednost družijo z lepoto, zadobi ta svojo pravo vrednost. To je znala tudi naša Zalika. In če ji je katera tovarišica zavidala njeno zunanost, je vselej odgovorila: ženska lepota je podobna cvetoči, nežni rožici, katero lahko slana čez noč pogubi.

Zalika je bila ponižno dekle in je živela le za dom in za svojo mater. Nikdar se ni laskala ljudem. Kazala se je bolj trdega kakor mehkega srca. Mladeniči so jo vsi častili in spoštovali; marsikateri je tudi gojil tajno prijateljstvo do nje. Približevati pa se ji ni upal nobeden izmed njih, ker so dobro vedeli, da jo je oče Serajnik izvolil svojemu sinu za ženo. A z Mirkom, najbogatejšim mladeničem v vsej okolici, ni mogel nobeden tekmovati.

In to bi bilo tudi zastonj; Zalika je od nekdaj že rada videla Mirka, svojega tovariša in prijatelja v mladosti. Z njim je vzrastla, z njim igrala, z njim se učila, z njim pretrpela dobre in hude čase. Serajnika pa je imela za svojega, kakor za njegovega očeta. Sploh se je smatrala za njegovo lastno hčer. A tudi Mirko je rad videl svojo tovarišico. Njegova otročja vdanost do nje pa se je izpremenila pozneje v mladeniško in moško ljubezen. In ta je ostala dolgo časa trdna kakor železo. Iskro njegove ljubezni je netila in vzdrževala Zalina lepota in njena deviška čednost.

Prišel pa je dan izkušnje za Mirka.

Pred petimi leti se je bil v šentjakovski župniji naselil neki tujec, kakor je že prej omenil oče Serajnik. Pri sebi je imel precej starikavo žensko in mlado, štirinajstletno deklico. Imenovali so ga Laha, pozneje mu pa še prideli priimek Tresoglav.

V tedanjem času so bili tuji, osobito laški in židovski trgovci in kramarji v naših krajih zelo nepriljubljeni. To so bile namreč prave pijavke za naše ljudstvo. Spravljali so ubogega kmeta ob vsak pridelani in prihranjeni vinar. Sreča je bila za tisto župnijo in vas, kjer ni bilo take kmetске nadloge.

Tudi denar so ti tujci radi izposojevali, a sevéda le na visoke obresti. Po 25 do 50 odstotkov (procentov) so zahtevali židovski in laški oderuhi. Naš kmet pa si tedaj ni mogel tako lahko pomagati kakor dandanes. Hranilnic še takrat niso poznali, niti deželnih, niti mestnih, niti občinskih. Denarja nisi mogel dobiti od žive duše. V stiskah je bil torej laški in židovski kramar kmetu edini pomočnik. Toda pri tem se je tisti, ki je izposojeval, bogatil ob kmetovih žuljih.

Vsled tega se taki tujci niso mogli našim kmetom priljubiti. Bili so jim trn v peti. Čestokrat se je celó prigodilo, da so kmetje take pijavke iztirali iz svojega kraja. In gosposka sama se ni protivila temu, dobro vedoč, kako ti oderuhi na nič spravljajo ubogega kmeta. Dà, v poznejših letih je prišel celó od deželne gosposke ukaz, da se morajo vsi židovi in tuji kramarji, ki nimajo domovinske pravice, pobrati iz dežele.

Te težkoče in neprijetnosti je poznal tudi Lah Tresoglav. Slutil je, kaj se mu utegne pripetiti, ako si ne pridobi v kratkem domovinske pravice. Zatorej si je prilastil Knezovo kmetijo v Svetnah. Kot lastnik nepremičnega posestva pa je lahko dobil od gosposke pravico, stalno se naseliti, če se je tudi oče Serajnik na vso moč protivil temu.

Naravno je torej, da Serajnik in Tresoglav nista živela v prijateljstvu. Vidnega sovraštva ni bilo sicer med njima,

ali po hladnem in redkem njunem občevanju so sklepali vsi, da si soseda nista na roko.

Še le tekoče leto se je jel Tresoglav očetu Serajniku bolj približevati; pa tudi Tresoglavka se je izkušala prikupiti svoji sosedi. Večkrat sta prišla obadva k Serajniku v vas. Ali ta ni bil tega vesel. Ugibal in premišljal je večkrat, kaj pomenja njuna nenavadna prijaznost; ali iz vsega tega si ni mogel obetati nič dobrega.

In res, Tresoglavovo prijateljstvo je imelo poseben namen.

V zadnjih letih se je bila Tresoglavova hči Almira lepo razvila. Dekletu je kaj dobro ugajalo življenje v zdravi Rožni dolini. Kakor roža je rastla in se razcvetela. Kazala pa se je v njej prava Italijanka.

Med tem ko je bila Zalika velike postave, šibke rasti in ravna kakor sveča, je bila Almira manjša, a vendar tako primerna svoji rasti, da nisi pogrešal skladnosti na njej. Bila je gibčna, šaljiva in šegava; Zalika pa bolj resna, častitljiva in dostojna. Zaliki je dajalo visoko čelo nekaj vzvišenega in moškega. Njeno veliko modro oko je gledalo mirno in zaupno. S svojim nežnim pogledom je očaralo Miklovo dekle človeka. Z glave sta ji viseli dve dolgi, zlatolasi kiti, in vse se je čudilo njenim, kakor svila tankim in lepim lasem. Če je Zalika v nedeljo ali praznik oblekla narodno slovensko nošo: lepe čevljice, bele nogavice, kratko modro krilo, črno jopico s srebrom in zlatom obšito, na glavi pa dragocen šapelj, izpod katerega so gledale njene velike modre oči: tedaj je bila zarés kras vseh deklet v Rožni dolini.

Posebno vrednost pa je dajala Zalini lepoti njena dekliška čednost in pobožnost; zakaj naše slovensko dekle si ni bilo v svesti svoje lepote. Tembolj pa jo je kazala Almira in se ob vsaki priliki ponašala z njo. Almirine velike obrvi, globoke oči, črni lasje so sicer kaj lepo pristojali bolj črnkastemu obrazu, ali v vsem se je kazala neka lahkoživost in raztresenost. Na Zalinem obličju in v njenih očeh pa je kraljeval mir, nedolžnost in dekliška resnoba.

Sladek nasmehljaj okoli Almirinih rdečih ustnic in njeni pogledi so marsikoga presenetili. Prevzel te je prvi pogled v njeno črno, veliko oko. Iz njega je isknila laška ognjevitost. Če si pa dalje gledal v njene goreče oči, si moral odmakniti svoj pogled. Strah te je obšel in stresel si se pred njenim živim ognjem. Nič zaupnega, nič mirnega, nič blagega nisi videl v Almirinih očeh, a ravno to je blažilo in povzdigovalo lepoto ponižne Zalike.

Kakor laška dekleta sploh, vedela se je tudi Almira mnogim prikupiti. Preslepila je enega za drugim. Videl jo je sicer marsikateri rad, a ob enem se je nje tudi bal. Za ženo pa si je ni hotel noben mladenič v vsej Rožni dolini.

Tudi Mirku ni ostalo to dekle neznano, in Almira sama je najbolj prežala nánj. Pa tudi Almirin oče je želel to zvezo; zakaj Mirko je bil sin bogatega gospodarja. Tresoglav si je namreč domišljjal, da mu pride po tej zvezi v roke največja kmetija na daleč okrog. In potém mu bo tudi mogoče, nakupiti vse druge manjše kmetije v okolici. Naposled si je še mislil sezidati grad na Gradišču ter postati mogočen grajščak in gospod podložnim kmetom v Rožni dolini.

To so bili njegovi visokoleteči načrti. To je bil tudi vzrok njegovi prijaznosti do Serajnika, najbolj pa do njegovega sina Mirka.

Almira je izkušala s sladkimi besedami pridobiti Mirka záse. Ob vsaki priliki so ga vabili na svoj dom ter mu kaj radi tudi postregli.

Mirko ni seveda slutil nič hudega. Stopil je torej rad k Almiri na vrt ali v hišo.

Mili pogledi Almirini niso s prva našli nikakega odmeva v Mirkovem srcu, kar je tudi deklica hitro spoznala. Vedela je, da ljubi Zaliko in da mu jo je oče že odločil za ženo. Zategadelj je sovražila svojo sosedo; češ, le ona ji zastavlja pot do njene sreče.

Almira dolgo ni mogla omajati trdne ljubezni do Zalike v Mirkovem srcu. Ali znano je, da se človek prej nagiblje k hudemu, kakor k dobremu. Tej obče človeški slabosti je bil tudi Mirko podvržen. Tudi njemu se je naposled bolj priljubila sladka govornica lahkožive in vesele Almire, nego resnobno in tiho življenje ponižne Zalike.

Mirko je jel tedaj Zalikino hladno obnašanje pripisovati njeni mrzli ljubezni. Domišljal si je, da Zalika ne ljubi iskreno, ker ne kaže, kakor Almira, očito prijateljstva do njega. Zdelo se mu je celó, da se Zalika le nalašč dela prijazno proti njemu, zató da postane žena bogatega posestnika.

Povrh jo je Almira še obrekovala, češ, Zalika se kaj rada ozira po drugih in njeno pobožno obnašanje je le navidezno ter ne izvira iz dna njenega srca.

Take besede so seveda ugašale ogenj prve ljubezni v Mirkovem srcu. Nehoté je jel dvomiti nad Zalikino čednostjo in njeno zvesto vdanostjo. Večkrat je sam svojo prijateljico poprašal o tem. Terjal je od nje, naj se opraviči. Ali Zalika mu ni na taka vprašanja odgovarjala na dolgo in široko, temveč rekla mu je kar na kratko, da izpričuje njeno življenje dovolj, da jo sodi krivo in napačno. Pri tem je milo in zaupno pogledala Mirka; svetla solza se ji je utrnila iz nedolžnega očesa in v solzah je zagotavljala zvestobo svojega srca.

Mirko je rad verjel njenim nedolžnim pogledom in besedam. Ko pa je prišel v Almirino družčino, se mu je zopet vzbujal prejšnji dvom in sum. Zapeljivi pogledi so ga prevzeli — iskra njegove ljubezni do Zalike je jela umirati.

Te izpremembe na Mirku je Zalika že dolgo časa opazovala. Tudi oče Serajnik sam je že zasledil, da zahaja njegov sin v zadnjem času kaj rad k Tresoglavu v vas. Večkrat je celó videl, da se Mirko prav ljubeznivo pogovarja z Almiro na vrtu. In Serajnik je kmalu vse spletke

izpregledal ter spoznal dekličino zapeljivost in nakane nje-nega očeta.

Zatorej se mu je zdelo potrebno, da svojemu sinu v kratkem izroči posestvo in ga oženi z Zaliko. Osobito zdaj, ko pretijo hudi časi in utegne priti krvoločni Turek v deželo, je moral skrbeti za to, da se prej ko mogoče Mirko oženi.

„Če umrem jaz, ali me ubijejo Turki,“ si je mislil večkrat Serajnik, „potem bo sin delal po svoje. Almira, zapeljivo laško dekle, ga bo popolnoma omamilo in preslepilo. Tuja sneha bi prišla v hišo, hči nekrščanskega očeta. A nató gorje stari materi in Miklovi Zaliki! Neizbrisna sramota bi bila to za mojo hišo in za vso Rožno dolino.“

Zatorej se je bil Serajnik še bolj zbal poročila, da pridejo Turki v deželo, in zategadelj je takoj nocoj, prišedši z Gradišča, govoril s sinom resno besedo.

Četrto poglavje.

Hitro potém, ko sta stopila oče Serajnik in Mirko v sobo, se je hotela Zalika z materjo posloviti; saj ne bi mogla mirno govoriti z Mirkom in mu pogledati v oči. Pregloboko ji je rezalo v srce neljubo spoznanje, da pogleduje mladenič čimbolj od dne do dne po Almiri. Tudi danes je videla, kako se je nežno in ljubko poslavljajal od nje. Pri tem pogledu je krvavelo Zaliki srce.

Serajnik je spoznal dekličino dušno stanje in precej uganil, kaj jo žene tako hitro od hiše. Zatorej ustavi deklico, rekoč:

„Zakaj tako hitro domov, Zalika? Ali se me bojiš, da nočeš zdaj, ko sem prišel jaz, dalje ostati pri nas? Posedimo še malo in zmenimo se kaj!“

Hudi časi se bližajo, dragi moji. Treba je, da se pogovorimo, kaj bo potem, ko nas starišev več ne bo.“

Pri zadnjih besedah vzdihne Serajnik globoko in pogleda dekletu v obraz. Ali Zalika zre nepremično v tla.

Skrivala je svoje lice pred Serajnikovim bistrim pogledom. Žali spomni na umrlega očeta in pogled na staro mater ji privabijo solze v oči. A ko se še nató spomni, kako se je danes Mirko šalil z Almiro na vrtu, kako ji je pri slovesu stiskal roko in se odhajaje oziral po njej, tedaj pa se hudo razjoče.

V srce se je smililo ubogo dekletu Serajniku; saj je vedel, zakaj žaluje, in poznal njeno bolečino. Z lepimi besedami jo je izkušal potolažiti, a zastonj. Deklica mu žalostno odgovori:

„Dokler še živite vi, boter in varuh moj, ni mi sile jokati se. Ako pa enkrat vas zakrije hladni grob in odene črna zemlja, tedaj pa joj meni, siroti! In če mi potém umrjejo še mati, nimam žive duše več na svetu, ki bi imela usmiljenje z menoj. Sama, zapuščena od vseh, bom gospodarila na Miklovem domu. Ali ondi ne bom imela človeka, ki bi mu potožila svoje gorje in na čigar prsih bi si ohladila in potolažila žalujoče srce.“

Tako govoreč si briše solze iz oči, ki so ji zakrivale pogled. Zatorej ni opazila, da se ji je bil med tem približal Mirko. Še le ko jo prime za desnico, povzdigne Zalika glavo in spozna svojega prijatelja. A takoj mu odtegne roko ter ga resno in mirno pogleda rekoč:

„Zakaj me držiš, Mirko? Saj itak vem, da ne maraš več záme. Edino upanje, katero sem gojila do danes v svojem srcu, me je jelo zapuščati. Izgubila sem vse, kar sem imela. Zakaj vidim, da se me izogiblje prijatelj, kateremu sem obljubila svoje življenje. Neskončna žalost prešinja mojo dušo, če pomislim, da se mi odteguje človek, kateremu sem bila vdana z vso močjo človeškega srca.“

Te besede je govorila Zalika mило in nežno, da bi bile lahko omečile trdo skalo. In res, ganile so mladeniču srce, Zalikina žalost je pretresla Mirka. V njegovi duši je zasvetila iskra prejšnje ljubezni, in Mirko ji je odgovoril:

„Ali mi še moreš, Zalika, bití tako vdana, kakor nekđaj?“

Deklica upre vanj svoj milo proseči pogled. Solze v očeh so govorile, kaj je Mirko njenemu srcu. V tem trenutku prime mladenič deklico za roko, ji pogleda živo v solzne oči in pristavi:

„Zalika, v slabih urah svojega življenja sem res dvo-mil nad tvojo iskreno vdanostjo, ali zdaj sem prepričan, da me ljubiš iz vsega srca. Zdaj vem, da ni záme bolj-šega dekleta od tebe in da ni zvestejše deklice na svetu, kakor si ti. Zatorej ti vpričo tvoje matere in svojih sta-rišev prisežem, da bom tvoj na veke.“

Pri teh besedah se izbistri deklici oko. Veselje in radost zasveti na njenem licu. V tej sreči se oklene Mirka in od samega veselja se razjoče na njegovih prsih. Oče Serajnik in obe materi pa prosijo Boga, naj blagoslovi zvezo njunih otrok.

Zalika se kar hitro odtrga Mirkovem objemu in pri-stopi k očetu Serajniku. Goreče poljubi svojega dobrot-nika in se mu zahvali za veliko srečo, da se sme ime-novati njegova hči; starčku pa se zasvetijo pri tem od same radosti in veselja solze v očeh.

„Danes je záme najsrečnejši dan v mojem življenju,“ jame po kratkem molku Serajnik. „Zdaj vem, da bo moj sin srečen mož in gospodar. Prepričan sem, da mu bo pomagala Zalika v vseh stiskah in nadlogah, kakor je po-magala in še pomaga meni moja žena. Povedati vam pa tudi moram, da se je izpolnila danes prisega, ki sem jo bil storil pred dvajsetimi leti.“

Nató vstane sivolasi mož in gre molčé v drugo sobo, kjer je imel v omari zaklenjene svoje dragocenosti. Tu poišče nekaj dobro ovitega, potem pa prisede zopet k naši družbi.

„Tu imaš, Zalika, srebrno svetinjo s podobo Matere božje. To svetinjo že shranjujem dvajset let, a zdaj jo dam tebi v roke. Od tvojega očeta je. Velika moč je skrita v tej podobi. Hrani in čuvaj jo kot največji svoj zaklad! Kadarkoli boš v stiskah in nadlogah, vzemi sveto

podobico v roke in moli k Materi božji! Iskrena in goreča molitev ti bo pomagala.“

Zalika prejme svetinjo iz starčevih rok in jo pobožno poljublja. Pri pogledu na njo se zmislí zopet svojega rajnega očeta ter prosi Serajnika, naj ji pové, kedaj in kje je dobil ta sveti zaklad iz njegovih rok. Nato vsi utihnejo, in starček jame pripovedovati tako-le:

„Bilo je spomladi leta 1456. V naš kraj je bil prišel pobožen in sivolas mož, menih Kapistran. V Podgradu pri cerkvi sv. Jakoba je pridigoval. Tako ognjevito in goreče je govoril sveti mož, da bi ga bili vedno poslušali. Navduševal nas je za boj proti Turkom.

Tedaj sem bil še močen in čil mož. Tako tudi tvoj oče, Zalika, in njegov brat, tvoj stric Marko. Sveta beseda meniha Kapistrana nas je bila tako navdušila za boj proti nekristjanom, da smo sklenili pridružiti se njegovi vojski.

Zlasti jaz sem hrepenel po vencu slavne zmage nad krvoločnim Turkom. Pregovoril sem bil tudi tvojega očeta in strica in še marsikaterega drugega moža v Rožni dolini. In tako smo zapustili svoj dom, ženo in otroke. Tvoj oče se je poslovil od svoje Zalike v zibeli, jaz pa od majhnega, desetletnega Mirka. Tvoja mati je žalovala, moja žena točila grenke solze, a vse zastonj. Šli smo z menihom Kapistranom globoko doli v deželo Ogrsko in v Slavonijo, meneč, da pridemo v kratkem vsi zdravi in venčani domov. Mislili smo, da ne more nihče nas kristjanov vzeti konec v boju za sveto vero.

Ali čuj, Zalika, kaj se je zgodilo!

Turki so oblegali mesto Belgrad. Bilo jih je kakor listja in trave. Kristjani so se branili hrabro in vztrajno, kolikor so mogli. Nevarnost pa je prihajala zánje vedno večja. Vse je kazalo, da vzame mesto v kratkem sovražnik. A tedaj bi morali vsi kristjani, kolikor jih je bilo v njem, storiti strašno smrt.

To je zvedel tudi naš vodja in menih Kapistran. Bilo nas je čez tisoč. Vsi navdušeni se pridružimo ogrskemu

junaku Hunjadu, očetu znanega kralja Matjaža. Z združenimi močmi uničimo nekaj turških ladij in pridemo po reki Donavi in Savi v mesto Belgrad.

Vriska je so nas oblegani kristjani sprejeli v svoje vrste. In res, skrajni čas je bil, da smo prišli na pomoč. Turki so že bili vzeli spodnje mesto; janičarji so razvijali svoje zastave na nasipih in po zidovju pred trdnjavo; vsako minuto smo že mislili, da se polasti Turek naskokoma naše posadke. Ali glej, menih Kapistran vzame iz cerkve sveto razpelo, stopi z njim pred nas, govori nekaj navdušenih besed . . . in nató se zaženemo kakor ljuti levi nad sovražnika.

In božja moč nam je pomagala. S čudovito hrabrostjo smo zagnali Turka z zidovja, ga vrgli raz nasipe in iz spodnjega mesta, a potem ga gonili razvneti v tabor. Tu pa se sovražnik ustavi, in zdaj se jame mesarsko klanje.

Tvoj oče, stric Marko in jaz smo stali drug zraven drugega blizu meniha Kapistrana. Kakor da bi bila menihova svetost zarotila svinčenke, ni zadela nobena krogla niti njega, niti nas. Na enkrat pa pridrvi v najljutejšem begu četa janičarjev mimo nas. Kakor bi trenil, udari neki Turčin sivolasega meniha po glavi, a v tistem trenutku odbije k sreči tvoj oče, Zalika, namenjeni udarec ter prebode sovražnika, da se zgrudi na tla. Tako je rešil tvoj oče pobožnemu možu življenje.

Za to rešitev je podal menih kar na mestu, vpričo nas, to srebrno svetinjo, ki jo imaš zdaj ti v rokah, tvojemu očetu v dar. Dobil pa jo je menih, kakor je pravil, v Rimu — od sv. očeta samega.

Mi pa, zdaj še bolj navdušeni, uderemo za bežečimi Turki; še le nočna tmina nas je ustavila.

Pozno v noči smo se zbirali v taboru. Mnogo jih je manjkalo. Tudi našega tovariša Marka, tvojega strica, ni bilo žalibože nikjer. Drugi dan smo vse preiskali in prehodili, ali nikjer nismo našli sledú o njem. In glej, še dandanes nimamo ne sluha ne duha o Marku.

Gotovo je zašel po noči, ko smo dirjali za sovražnikom, med turške čete in te so ga menda ujetega odvedle v sužnost. Zakaj tudi med ubitimi in ranjenimi ni bilo nikjer zaslediti njegovega trupla.“

Serajnik umolkne in si briše solze iz oči. Globoko v srce mu je segal spomin na nekdanjega prijatelja. Po kratkem molku pa ga Zalika poprosi, naj ji pové, kaj se je zgodilo potem z njenim očetom.

„Tvoj oče ni dolgo užival hvale in slave, da je bil otel pobožnemu menihu življenje. Črez nekaj dni je nastal hud legar v našem taboru. Mnogo jih je ta nesrečna kuga pobrala. Umrl je slavni junak Hunjadi v naročju meniha Kapistrana, a tvojemu očetu, Zalika, sem zatisnil jaz na veke oči.

V teh-le rokah, s katerimi sem ravnokar združil tvojo desnico z Mirkovo, je umrl tvoj oče. Strašno težka je bila smrt njegova. Ni se mogel ločiti od sveta. Želel je še videti prej tvojo mater in tebe, Zaliko. Strašno kesanje se je polotilo njegove duše. Obžaloval je, da se je bil vdal mojim besedam in šel v boj proti Turkom.

Le ti, le ti, Zalika, si mu bila vedno na jeziku; le o tebi je govoril. Hotel sem mu olajšati smrt. Čutil sem, da sem bil zares jaz kriv njegove nesreče in vaše siroččine. Zatorej sem mu v smrtni uri prisegel, da hočem skrbeti za njegovo dete in ubogo mater. Obljubil sem mu, da postane njegova Zalika moja hči, t. j. žena mojega Mirka.

Po tej obljubi mi je podal tvoj oče to-le svetinjo, proseč me, naj ti jo izročim tedaj, ko se združiš z mojim Mirkom v zakonu. To izgovorivši je mirno v Gospodu zaspal.“

Smrtna tišina je nastala po teh besedah v sobi. Vsem so tekle svetle solze po licih; le globoki vzdihljaji so motili skrivnostno tihoto.

Ko pa vidi Serajnik vse do srca ganjene, jih izkuša potolažiti, rekoč:

„Kaj bodete zdaj žalovali! Moj prijatelj, tvoj oče, je gotovo v nebesih in prosi tam pri Bogu za nas. Z menoj

vred se veseli, da sem izpolnil storjeno obljubo in izvršil svojo prisego. Velika radost navdaja mojo dušo, da sem še ob pravem času spravil Mirka na dober pot in mu pridobil srečno bodočnost. Danes sem dovršil svojo nalogo; odslej pričakujem z lahkim srcem zadnjo uro.“

V znamenje svojega veselja in zadovoljnosti prime oče Mirka za roko in ga iskreno poljubi. Solza, ki se mu je zasvetila v očeh, je bila solza očetove sreče in ljubezni.

Dolgo so se še pogovarjali v naši družbi. Med drugim je Serajnik tudi pripovedoval, kako se je vračal z Ogrskega v svojo domovino.

„Po dolgih in težavnih potih sem bil srečno prišel iz Belgrada domov,“ je sklenil naposled starec. „Kmalu smo se morali namreč ločiti od svojega vodje, pobožnega meniha Kapistrana. On namreč ni dolgo preživel tvojega očeta, Zalika. Saj pa tudi ni več imel one srebrne svetinje, ki ga je, kakor so sploh trdili, varovala smrti. Nekaj dni po Miklovem pogrebu se je lotila tudi njega taborska bolezen. In on, sedemdesetleten starček, ves, utrujen in pobit, ji je hitro podlegel. Njegove čete so žalovale na grobu svojega vodje in točile solze, kakor otroci ob smrti očetovi. Naposled smo se vsi razšli. Slovenske svoje tovariše s Kranjskega, Štajerskega in Koroškega pa sem bil jaz združil v majhen oddelek ter jih privedel srečno domov.“

Peto poglavje.

Pozno je že bilo, ko sta se Zalika in njena mati poslovili od Serajnikovih. Veselega srca je želela nevesta tASTU in tašči: Lahko noč!

Tudi Mirko je bil ves izpremenjen. Hvalil je Boga, da se je vse tako dobro razrešilo zanj in odločila pot za bodoče življenje. Osobito pa mu je bilo lahko pri srcu, ker je vedel, da je s to zvezo odvzel veliko skrb svojemu očetu; zakaj izpolnil mu je najsrčnejšo željo, ki jo je gojila njegova duša.

Z najboljšo nado in največjim upanjem je gledal Mirko v svojo bodočnost in zakonsko srečo. Kakor jelen čil in vesel, je stopil nato k deklici, se oklenil njene desnice in jo spremljal domov.

Pot do Miklove hiše je vodila mimo Almirinega doma. Nobeden naših nočnih potnikov, niti Mirko, niti Zalika, niti njena mati, se ni ozrl nocoj na to poslopje. Njih oko ni pozelelo videti mesta, na katerem je izkušala Almira uničiti srečo dveh src in zaprečiti izvršitev starčeve prisege. Le Kastor, Zalikin varuh in vedni spremljevalec, ni mogel tiho iti mimo tujčeve hiše; prav na glas in jezno je zalajal. Morda je izpodil mačko iz bližnjega grmovja ali pa je v vrtnem zatišju zapazil bodljivega ježa, svojega znanega sovražnika. Še le na Zalikino klicanje je priletel pes za družbo, ki je korakala vesela domov.

Kastorjev glas je bil vzdramil Almiro. Deklica ni mogla mirno počivati. Mislila je zmeraj le na Mirka. Preudarjala je, kako bi ga mogla popolnoma prevariti in ujeti v svoje mreže. Osobito danes je bila za njo kar nemirna noč. Domišljala si je po današnjem pogovoru z Mirkom, da si jo izvoli za ženo. Menila je, da si je že mladeniča s trdnimi okovi priklenila nase. In v teh srečnih mislih je vzklopela na novo njena kri.

Kakor plamen, ki bruhne hipoma skozi streho in objame nato s svojim ognjenim žrelom vse poslopje in ne miruje prej, dokler se ne zruši do tal v razvaline: s tako močjo se je vzbudila strast v Almirinem srcu in kri je stopila deklici v glavo. To ni bila tista blaga ljubezen, ki blaži srce in povzdiguje dušo, temveč ona strast, ki ne pozna drugega kakor svojo žrtev. Ta čut pa je kakor divji plamteči ogenj, ki ne ugasne prej, dokler se sam v sebi ne uniči.

Almira se ni mogla nocoj vzdržati v postelji. Vstala je, se zavila v črno haljo in šla vèn v prosto prirodo. Tu se je izprehajala nekaj časa po vrtu, nato pa sedla na klopico za rožnim grmičjem.

Dolgo je zrla deklica v zvezdnato nebo, iskaje zvezdo svoje sreče. Slikala si je v domišljiji bodoče srečno življenje na Serajnikovem domu. V mislih si je že izračunila, kako bo s svojim očetom nakupila vsa posestva v okolici in si naposled postavila mogočen grad na Gradišču. Tu bo vladala kakor kraljica nad svojimi podložniki. In tudi Mirko jo bo moral ubogati, dà, ubogati kakor hlapec.

V take sanje o bodoči sreči je zazibala Almiro pod milim nebom razburjena domišljija. A kar naenkrat jo je vzdramil pasji glas. Spoznala je Miklovega Kastorja. Kakor da bi strele grom zadel na njeno uho, odskoči kvišku in pogleda z vrta skozi grmičje na plano... In glej, tam-le mimo nje korakata Mirko in — Zalika. Zdaj je videla, da spremlja mladenič deklico, držeč jo za roko; zdaj je zopet čula, kako navdušena govori Zalika o svoji neskončni sreči in zvesti ljubezni do Mirka.

Ta prizor je razburil Almiro. Vsa zdivjana je hotela že skočiti za njima, iztrgati Mirka iz Zalinih rok, njej sami pa z ostrimi nohti razpraskati lice, a v tem trenutku jo zapustijo moči... deklica omahne na klop.

Ali kmalu ji pomaga notranja strast zopet na noge. Almira vstane in zapusti vrt. A ne da bi šla v hišo počivat, napravi se na pot proti Miklu. Streljaj daleč od vrta postoji pod košato lipo. Ondi se nasloni na deblo in pričakuje Mirka, ki se mora tod mimo vračati domov.

V kratkem je prižvižgal od Miklovih sèm po polju vesel mladenič. Bil je Mirko. Almirine bistre oči so ga zagledale že od daleč. In ko je prišel blizu lipe, je stopila deklica pogumno kraj pota.

Mirko ni spoznal nočne, v črno haljo zavite prikazni. Pozdravi jo v prvo, a ker ni odgovora, v drugo. Pa tudi na drugi pozdrav ne odgovori Almira. Še v tretje reče mladenič: Dober večer! A ker mu mirno stoječa prikazen tudi sedaj nič ne odgovori, stopi k njej, zgrabi jo močno za roke in vzklikne:

„Kdo si, ki tako pozno tukaj pohajaš in ne odgovoriš na moj pozdrav?“

V tem trenutku zdrsne deklici halja raz lice, mesec zasveti — in Mirko, ves prestrašen, spozna Almirin obraz. Kakor da bi ga piknil gad in mu globoko v srce zasadil strupene zobe, tako je v tem hipu odskočil mladenič, izpustivši Almirine roke. Kri mu je zastala, srce nehalo biti, glas mu je obtičal v grlu.

Tako je bila Mirka iznenadila ta čudna, nočna podoba. Lasje so ji vihrali okoli žarečega lica, oči so se svetile, kakor iskre v temni noči, in roke je vila, kakor v smrtnem boju, od same jeze in strasti. In zdaj prime, trepetajoča na vsem životu, z vso silo Mirkovo roko in reče:

„Ali me ne poznaš več, Mirko? — Jaz sem, jaz, tvoja Almira! Ona Almira, kateri si še danes obetal zvestobo in srečo!“

Mladenič je molčal, kakor da bi bil nem. Spomnil se je, da je res govoril ta dan z Almiro o svoji in njeni zvestobi. Čutil se je krivega in — molčal.

Ona pa nadaljuje strastno:

„In zdaj ne poznaš več svoje Almire, one Almire, ki žrtvuje tebi vse, srce in življenje? — Ti molčiš! Ali ti je res začarala oči ona svetohlinka, da ne vidiš zdaj več svoje prave prijateljice?“

Te besede so bili mladeniču preveč. Kakor ljut lev, se zdaj vzdrami. Krčevito in z vso močjo zgrabi deklico za roke in reče s tresočim glasom:

„Govori, Almira! Kdo je ona svetohlinka? Kdo! — Ti sama, ti sama si tista hinavka, ki zapeljuje mladeniče in obrekuje poštene deklice.“

Vedi, da je od danes Zalika — moja nevesta in da postane — moja žena. Tako mi je velelo srce, in to je bila tudi najsrčnejša želja mojega sivolasega očeta.“

Pri teh besedah se Almira strese, kakor da bi jo groza izpreletela, in odvrne vsa razburjena:

„To ni res, to ni mogoče, Mirko! In če tudi misliš, da si zdaj govoril resnico, se motiš. Almira je močnejša — od tvoje neveste.“

Izgovorivši se oklene mladeniča z obema rokama. A Mirko se iztrga hipoma iz njenih rok in izgine v nočni tmuni. Almira pa se zgrudi nezavestna na tla in obleži na hladni zemlji

Med tem se je pokrilo karavanško pogorje s črnimi oblaki. Zvezde so izginile z neba, in mesec ni več razlival svoje blede svetlobe po valovitem žitnem polju. Sivo zidovje na Gradišču je bilo zavito v grozno temoto. Po vsej prirodi je vladala smrtna tišina. Niti sove, niti druge nočne ptice ni bilo več slišati. Le tam pod lipo, na trdih tleh je vzdihovala Almira in govorila nerazumljivo sama s seboj, od šentjakobske cerkve sèm pa se je razlegal zamolklo doneč zvonov glas in naznanjal polnoči.

In zdaj, ob polnočni uri, ko se shajajo duhovi, je prisegla Almira pod milim nebom, da se hoče maščevati nad Mirkom in Zaliko. Na zemlji klečé je storila strašno obljubo v svoji črni duši: „Uničiti hočem Mirka, ako si več ne pridobim njegovega srca. Če ga ne morem sama imenovati svojega moža, naj ga tudi nobena druga ne imenuje svojega!“

Strašna tema pokrije nato zemljo in nebo. Debel dež jame padati. Huda ploha se ulije. Še le ta vzdrami besno Almiro iz njenih zlobnih misli in jo žene pod varno streho domov.

Šesto poglavje.

Drugi dan po kmetskem zborovanju na Gradišču so začeli vsi pridno gibati roke. Starci in mladeniči, žene in otroci so pomagali donašati, kar je bilo potrebno pri zgradbi. Od vseh krajev so dovažali kmetje kamenja in pesek, žene in otroci pa so stregli zidarjem. Najpoprej so popravili zidovje, nato pa so še zazidali nepotrebne vhode in raz-

poke. Gradišče je bilo v kratkem toliko utrjeno, da bi v največji sili dobro služilo v bran, in tudi cerkev sv. Jakoba je obdajal močen zid.

Med tem so od dne do dne prihajala razna poročila o Turkih. Nekateri so trdili, da so prvi njihovi oddelki že ob meji koroški; drugi so pripovedovali, da se Rožanom ni treba bati ničesar. Zakaj pri Kobaridu na Goriškem se jim je postavilo mnogo kristjanov v bran; tudi nihče ne more misliti, da bi mogli Turki priti na Koroško preko tako visokih gor, kakor so Julijske planine.

Med vsemi poročili je kmete v Rožni dolini najbolj tolašila vest, da so se blizu Trbiža pri Kokóvem združili kmetje iz vse gornje Koroške.

Istega leta (1478) so se bili namreč kmetje iz gornje Koroške združili med seboj. To je bila ona glasovita „kmetska zveza“, ki si je hotela z lastno močjo in silo prisvojiti vse stare pravice, katere je nekdanj užíval naš kmet na Koroškem.

Toda človek obrača, Bog pa obrne. Kakor božja šiba, so prišle nenadoma turške čete nad koroško deželo. Zdaj pa se kmetje niso mogli poganjati za svoje pravice, t. j. za staro pravdo, temveč so morali gledati, kako si bodo rešili posest in življenje pred turškimi krvoločniki. Zatorej so se vsi zavezniki utaborili pri Kokóvem blizu Trbiža, pričakujoč ondi krutega sovražnika.

Zbranih je bilo okoli tri tisoč kmetov. Njih vodja se je imenoval Matjaž.

Ta vest je prebivalcem v Rožni dolini dajala veliko poguma in upanja. Mnogo jih je že hotelo opustiti dosedanje delo na Gradišču in v Podgradu, zlasti ker so imeli veliko opravila na polju. Ali oče Serajnik jih je pregovoril, in Rožanje niso prenehali z delom, dokler ni bilo vse pripravljeno v bran.

Na treh mestih so se imeli kmetje utaboriti in braniti. Sklenili so, da spravijo na Gradišče in v tabor pri cerkvi sv. Jakoba hrano in živež in vse, kar je bilo treba

skriti pred sovražnikom, kakor vozove, najpotrebnejšo hišno opravo in obleko. Tudi živino so spravili v varnost. Vole in teleta so pognali na visoke planine, za krave pa so pripravili hleve v taborih. Te jim naj dajejo mleka, ako bi Turki dalje časa oblegali njih tabore. Dragocenosti in denar, kar ga še kdo ima, pa naj vzame vsakdo sam s seboj ali pa ga naj zakoplje v zemljo in nasiplje kamenja nanj.

Najboljše skrivališče je bilo v karavanskih gorah pod Rožčico, ondi, kjer hodijo preko nje na Kranjsko. Tu je izdolbena v pečino velika votlina. Prihod je strm in samo od ene strani, pa tako ozek, da morejo ljudje le posamezno drug za drugim priti do nje. Kdor se je ondi skrival, temu niso mogli Turki do živega. Treba je bilo le pri votlini sprožiti veliko skalo in jo zagnati na pot, ki je vodil navzgor. Ta bi pobila gotovo vsakega, kdor bi se približeval. Tu bi se bili lahko vsi Rožanje ubranili turškega napada, a žalibože, prostora je bilo k večjemu za sto ljudi.

Kmetje so torej odločili, da spravijo v njo največji svoj zaklad, t. j. žene in otroke, sivolase starčke in bolnike. Vse drugo mora na Gradišče ali v tabor pri cerkvi sv. Jakoba.

To so bile določbe za vso okolico.

Pri živahnem in trudapolnem delu je prvih štirinajst dni kaj hitro preteklo. Vsak, bodi si mlad ali star, moški ali ženska, je pomagal po svoje pri tem delu za občni blagor vse Rožne doline.

Na tretjo nedeljo je povabil zopet oče Serajnik najodličnejše kmete na posvetovanje. Kakor prvikrat, so došli tudi ta dan v obilnem številu. Tudi Mirko je prišel s svojim očetom. Najpoprej si skupno ogledajo utrjeno Gradišče. Nató odločijo, katera mesta se morajo najbolj stražiti, in naposled si izvolijo več vodij za posamezne oddelke in stolpe na Gradišču.

„Zdaj nam je pa še treba glavnega poveljnika, Rožanje,“ se oglasi po volitvi Strelec. „Kar je človeško telo

brez glave, to bi bila tudi naša posadka brez poveljnika. Posamezne vasi imajo svoje vodje, kakor naše truplo razne ude. Ali glava je in ostane vedno najimenoitnejši del, ki določuje s svojo pametjo, kaj naj počenjajo razni udje človeškega trupla.“

„Oče Serajnik je in bo naš vodja, naš glavni poveljnik,“ zakličejo vsi kmetje in obstopijo sivolasega moža.

V imenu mnogih drugih pa izpregovori stari Žalnik, iz Sveč domá:

„V vsem našem številu in še daleč na okrog po Koroškem ni tako prebrisanega moža, kakor je naš starosta Serajnik. On je izkušen v gospodarstvu in v bojih, on nas bo vodil najbolje. Njemu bomo vsi v vsem in v vsakem pokorni. Naj živi tedaj naš vodja, oče Serajnik!“

Tem besedam sledijo navdušeni klici. Ob enem vzdignejo Serajnika štirje možje na rame in ga pokažejo vsem zbranim kmetom na Gradišču. Veselje je lesketalo možu na licu, videčemu, da ga vsi sosedje in okoličani tako presrčno ljubijo in spoštujejo. Ves ganjen se zahvali za to zaupanje, končno pa pristavi:

„Bil sem nekđaj res hraber in pogumen borilec. Šel sem bil s sosedom in prijateljem Miklom in njegovim bratom Markom doli v globoko deželo ogrsko za pobožnim menihom Kapistranom. Tam smo se navdušeno vojskovali za našo sveto vero in pobijali ljutega sovražnika, krvooločnega Turka. Ali danes, moji dragi sosedje, kje so one mladeniške moči, kje je oni mladostni ogenj? . . . Ni je več v mojih udih one čilosti kakor nekđaj, niti one gibčnosti, ki je potrebna vodji.

Zatorej izročim tudi gospodarstvo svojemu sinu. Moj Mirko prevzame na dan svoje poroke z Zaliko mojo in Miklovo kmetijo. Jaz, oče njegov, pa vas prosim, ljubi sosedje, darujte tudi mojemu nasledniku tisto ljubezen in tisto vdanost, ki ste jo ves čas darovali meni! Če vas veže do mojega sina tisto zaupanje, kakor do njegovega očeta, pa si izberite njega, mladega in čilega moža, na-

mesto mene, sivolasega starčka, za svojega voditelja! Bodite prepričani, moj Mirko bo ravno tako delal za blagor vaš in vaših otrok, kakor jaz sam. Učiti ga hočem, da postane vreden vaše ljubezni in vašega zaupanja.“

Rožanje so v vsem zaupali očetu Serajniku. Njegove besede so bile tudi danes odločilne, in kmetje so kar na mestu izvolili Mirka za svojega glavnega poveljnika.

Ta čast in tako zaupanje je navdušilo mladeniča. Danes je še le postal pravi mož. Čutil se je novorojenega. Z bistrim pogledom in povzdignjenim glasom je govoril nato kmetom, kako jih bo branil in se zanje vojskoval. A ne samo zanje, tudi za njihove otroke in žene hoče darovati vse svoje moči in, če bo treba, tudi svoje življenje.

Nato so prisegli kmetje zvestobo in pokorščino svojemu voditelju, ta pa se jim je zaklel in zarotil, da jih ne zapusti tudi v največji nevarnosti.

Zdaj je zazvonilo sèm od cerkve sv. Jakoba „angelsko češčenje“ in kmetje so končali v pobožni molitvi zborovanje.

Sedmo poglavje.

Mirno je tekkel potem dan za dnevom. O Turkih ni bilo nič več slišati. Tudi ogleduhi, katere je odposlal Mirko na prežo, niso poročali ničesar. Vendar pa je vse prebivalce tlačila neka notranja slutnja. Bilo jim je, kakor če se pridrevijo hudourni oblaki: Vsa priroda potihne, ptice se poskrijejo v svoja zatišja, domača žival se potuhne v hlev, človek sam pa se zapre v božjem strahu v varni hram. Trenotek še, in po črnem nebu švigne blisk kakor goreča kača, grom zabobni, hiše se stresejo in ledene kaplje se vsujejo na bogato zemljo ter pokončajo v malo trenotkih ves up in nado ubogemu kmetu.

Tako je bilo pri srcu našim seljanom. Slutili so nekaj hudega, a nihče ni vedel, kaj bi bilo to.

Le Almira se je veselila nevihte, ki je pretila Rožni dolini. Težko in nemirno je pričakovala trenotka, ko si bo

mogla ohladiti strastno srce. Od zadnjega, za njo in Mirka usodepolnega večera je vedno premišljala, kako bi uresničila svojo grožnjo in maščevanje.

„Ali kaj mi pomaga,“ si je mislila dostikrat v svojih strastnih borbah, „če ugonobim Mirka? Njo, le njo, le Zalo moram spraviti s pota, če hočem sama uživati njeno srečo.“

Ta misel pa je bila kaj nevarna. Kako bi naj uničila Zaliko, da bi nihče ne vedel za njeno morilko? Tu ni mogla vsa ženska bistrumnost pomagati Almiri.

S krvavečim srcem je gledala deklica, kako so se vršile na Miklovem in Serajnikovem domu priprave za ženitev. Od same jeze in strasti se je izogibala po dnevu ljudi, da ne zagleda kje Mirka in njegove neveste. V noči pa je posedala na vrtu, premišljala svojo usodo in ugibala, kako bi mogla preprečiti zvezo dveh ljubečih src.

V tem kratkem času jame deklica hujšati. Noči brez spanja in strašna slutnja, da je za vselej uničena njena sreča: vse to je Almiro tako potrlo, da je v kratkem ovenela, kakor nežna rožica, če jo popali slana čez noč. Rdečica z njenega lica se je umaknila mrtvaški bledobi. Oči so se udrle v globino ter zrle iz nje grozno in obupno, kakor da bi deklica, plavajoča na neizmerne morju, v hudem boju s strašnimi valovi iskala rešilne roke.

In ta rešilna roka se ji je tudi prikazala. Dva dni pred Mirkovo poroko je došel Almirin oče Tresoglav. Štirinajst dni ga ni bilo domov. Šel je bil po kupčiji na gornje Koroško. Zatorej ni vedel, kako hude boje je med tem bojevala njegova Almira. Osupnil je Tresoglav in strepetal, ko je zagledal hčerko. Skoro bi je ne bil spoznal. Tako se je bilo dekcle v kratkem času izpremenilo. Vso prejšnjo čilost in čvrstost so ji vzeli notranji dušni boji. Neukročene strasti so zdelale mlado deklico huje nego dolgo trajna bolezen.

„Kaj ti je, Almira, da tako blediš?“ jo vpraša oče, prišedši v soboto večer domov. „Nehaj žalovati! Saj vidiš, da ne moreš s solzami izpolniti niti svojih, niti mojih želj.“

„A z dejanjem hočem doseči, kar sem prisegla tisto strašno noč pod milim nebom. Pa ne Mirko, ta ne, ampak ona, njegova nevesta, mora s pota in napraviti meni — prostor. Strašen črv podjeda korenine mojemu mlademu življenju. Ako se ne uresniči moja želja, moram usahnuti kakor mlado drevesce na vrtu, če mu črv izpodgrize sočne koreninice.

Tu, oče, tu v prsih me peče; tu gori v mojem srcu kakor v peklu. Znoreti moram, ako ne najdem hladilnega leka svojim bolečinam.“

Tako govoreč je stiskala Almira krčevito svoje roke na razburjene prsi, kakor da bi hotela zadušiti notranjo boleost. Hipoma pa ji je oko zažarelo, dekle je vstalo in vzkliknilo kakor besno:

„Oče, pomagajte mi! Rešite svojo Almiro strašne muke, ki trpi v svoji bolesti!... Zakaj majate z glavo? Ali načete ustanoviti moje in svoje sreče?“

„Kako ti naj pomagam, Almira!“ ji odgovori oče pre-mišljujoč.

„Zala mora umreti. Potem je Mirko zopet — moj!“

Skrivnostna tišina je nastala v sobi po teh strašnih besedah. Kakor da bi višja moč zadušila glas, tako sta molčala oba. Tresoglava so prestrašili hčerini morilni naklepi. Groza ga je izpreletela na vsem životu. Po dolgem molku je odvrnil s tresočim glasom:

„Tega ne, Almira! Kri, nedolžna kri prelita ne more nikdar ustanoviti stalne sreče.“

„Tedaj pa izgubite lastnega otroka, svojo Almiro!“ odgovori dekle odločno. „Zakaj ste me privedli sem med tuje ljudi, kjer me nihče ne ljubi in vas nihče ne spoštuje? Zakaj niste ostali tam na Laškem, kjer sem se rodila? Zakaj ste me dali krstiti in me vzgojiti v drugi veri, nego je vaša in vaših očetov?“

To vse ste storili zato, da priborite svojemu otroku boljše življenje, kakor je vaše. Izbrisati ste hoteli s tem svoji hčerki tisto sramoto, ki jo trpi povsod vaš — židovski rod.

To vse ste izvršili, a sedaj, v odločilnem trenutku, nočete storiti ničesar za svojo Almiro?“

Oče ni odgovoril na te besede. V tla je zrl, glavo z dlanjo podpirajoč. Kaj je tudi hotel odgovoriti hčeri, ki ni pomislila na posledice svojega maščevanja. Saj je dobro vedel, da ne more brez nevarnosti zase uničiti Zalike. Najmanjši sum bi spravil njega in Almira ob premoženje in dobro ime, dà, celo ob življenje.

Po daljšem premišljanju je še le odvrnil Tresoglav:

„Sam ti ne morem pomagati; toda vem za pomoč. V nekaj dneh pridejo Turki v našo deželo. Ne znam sicer, ali obiščejo tudi Rožno dolino, ali to vem, da se utaborijo pri mestu Beljaku.“

Nov up prešine pri tem naznanilu Almira srce. Nje oko zažari; v njeni glavi se poraja misel za mislijo.

„Dà, oče, idite in pripeljite Turke v naš kraj! Tu bo mnogo plena in tudi krasnih deklet za sužnost. Med njimi bo seveda najlepša — Zalika. Ta jim bo ugajala. Vse naj odvedejo s seboj v Turčijo! Le Mirka mi morajo pustiti, za drugega nikogar ne maram!“

To je bil lek za Almirino dušo. Že sama misel, da ji bo mogoče, izdati Turkóm Mirkovo nevesto, jo je potolažila.

Dolgo sta se še pogovarjala oče in hči. Sklenila sta, da gre Tresoglav drugo jutro v Beljak. Ondi misli pričakati sovražnika, podati se v turški tabor in poveljniku naznaniti, da ga hoče peljati v bogato Rožno dolino na plen.

„In če bi se tudi Mirko med tem poročil z Zalo, to nič ne dé,“ nadaljuje oče. „Turki in jaz se bomo potrudili, da ujamemo vse moške in najlepše ženske. Tebe, mater, Mirka in še nekaj drugih tvojih prijateljev pa si izgovorim za plačilo.“

Tako rešim Mirka iz sužnosti. V zahvalo mi vzame potem tebe za ženo, izgubivši sedanjo nevesto. Tedaj pa je ob enem uresničen tudi moj tajni načrt . . .“

Mesec je bil že priplaval visoko na nebo, ko sta končala Almira in oče svoje izdajalsko posvetovanje. Ura je

odbila polnoči. Nato sta se ogrnila v črna plašča in šla na prosto. Zvezde so svetlo lesketale na nebu in luna je razlivala blede luč po mirni prirodi. Pazno sta se ozirala naša znanca na okoli, ali ju nihče ne vidi; potem pa sta krenila tiho, kakor nočna tatova, proti Gradišču.

Divna tišina je kraljevala nad spečo zemljo. Le listje in trava je včasih zašumela pod nogami nočnih potnikov in dramila tiho spanje trudne prirode.

Kmalu sta bila Almira in njen oče na Gradišču. Tu sta si ogledala vse zidovje, dvorane in kleti pri mesečni svetlobi.

„Tukaj-le bo najlažje priti Turkom na Gradišče,“ reče Tresoglav. „Tla so ilovnata in zidovje se lahko izpodkoplje.“

„To ne bo šlo,“ odvrne naglo Almira. „Mirko je vesten vodja in bo vse dobro čuval. Ali jaz vem za — podzemeljski hodnik.“

Izgovorivši, potegne očeta za roko ter ga pelje oprezno in molčé v globoko klet. Ondi mu pokaže železna vrata, ki so zapirala vhod.

„Kdo ti je pokazal to tajno pot?“ vpraša tiho in začudeno Tresoglav.

„To skrivnost mi je razodel Mirko sam!“

„Kdo? Mirko?!“ odgovori neverjetno Tresoglav.

Almira poskuša nato odpreti skrivna vrata. Ključ zaškriplje v ključavnici, v tistem trenutku pa zakliče iz podzemeljskega hodnika moški glas: „Ali si ti, Mirko?“

Samega strahú bi se bila oče in Almira skoro zgrudila na tla. Ali maščevalna strast in up sta jima dajala moči in poguma. Almira je potegnila nagloma ključ iz vrat, in obadva sta odbežala, predno je čuvaj, kmet Strelec, prišel gledat, kdo v kleti govori in odpira vrata.

Osmo poglavje.

Drugi dan, bila je nedelja, je potrkal na vse zgodaj utrujen jezdec na Serajnikova vrata v Svetnah. Ravno se je začelo daniti. Od vzhoda sem je že zlatila jutrnja zora

z zlatimi žarki najvišje vrhove južnih gorá. Priroda se je jela vznemirjati. Ptiči so peli jutrnjo pesem. Domača perotnina, kokoši in petelinčki, so vstajali s svojega ležišča. Na Serajnikovem dvorišču so si že iskali prve hrane.

Hlapca ali drugega domačina še ni bilo po koncu, ko je došel jezdec do hiše Serajnikove. Gosta, siva megla je krila Rožno dolino in še odvrčala od nje dnevno svetlobo. Zdelo se je, kakor da se ne more izdaniti.

V drugo potrka prišlec na vrata. Zdaj pride Mirko sam odpirat.

„Ali si ti, Štefan? Dobro jutro!“

Nato podá tovarišu roko in ga povabi v hišo. Obadva vstopita v Mirkovo sobo.

Štefan je bil sin kmeta Mačka, premožnega posestnika v Podgradu. Bil je pogumen in čvrst mladenič. Njega in še druge tri tovariše si je bil izbral Mirko, da opazujejo pretečega sovražnika. Poslal jih je bil na prežo proti Turkom.

„Kaj mi poročáš dobrega, Štefan?“ vpraša nagloma Mirko. „Kaj si videl in zapazil na preži? Govori, prijatelj!“

„Mnogo ne vem. Ali kar znam, to ni nič dobrega, sicer bi ne bil vso noč jezdil. Sapo mi je jemalo, tako me je nesel moj vranec.“

Izgovorivši, nagne utrujeni tovariš čašico pelinovca, da se malo okrepča, nato pa jame tako-le pripovedovati:

„Vsi štirje, ki si nas bil odposlal na prežo, smo jahali proti Beljaku. Ali tam nismo mogli ničesar zvedeti o Turkih. Zatorej smo jezdili naprej, in sicer proti Kokóvemu in Trbižu. Ondi je bilo zbranih kakih tri tisoč kmetskih zaveznikov. Saj veš, to je tista „kmetska zveza“, ki jo je letos oživil znani Peter Vunderlih na gornjem Koroškem. Med njimi sem bil v taboru. Toda poslušaj, Mirko!“

Včeraj popoldne so se jim približale turške čete. Sovražnik se je ustavil pred kmetskim taborom. Videlo se je, da se hoče danes, v nedeljo, sprijeti s svojim nasprotnikom. Tega so se pa naši kmetje zbal. Pogum jim je začel upadati, dà, celo njih vodja, Matjaž po imenu, je postal

figamož. Ni se ustavljal strahopetcem. Vdal se jim je in vsi kmetje so — pobegnili.

Od treh tisoč jih je ostalo komaj štiri sto. Ti so se potem utaborili na bližnjem griču. Zaprisegli so si, da se hočejo s Turki bojevati do zadnjega vzdihla.

„Kaj bo pa zdaj,“ odvrne Mirko ves prestrašen. „Jaz in vsi drugi smo se še najbolj zanašali na kmetsko zvezo. Zdaj pa so ti plašljivci pobegnili in se poskrili, kakor zajci pred lovcem . . . Kje pa so tvoji tovariši, Andrej, Vinko in Davorin?“

„Tako j ko so kmetje zapustili svoj tabor, treba je bilo tudi nam odločiti svoje dejanje. Sklenili smo, da se ustavi Knezov Andrej blizu tistih štirih sto mož, ki so še na mestu ostali v bran. Ondi naj opazuje in poizvedava, kdaj in kod gredó Turki naprej. Žalnikov Vinko in junški Davorin sta se pa postavila pri Podkloštru blizu Beljaka na prežo.

Sam sem sinoči zapustil kmetski tabor. Vso noč sem jezdil, da vam prej ko mogoče naznanim žalostno novico, da so jo pobrisali iz tabora naši kmetski zavezniki.“

Dolgo sta se pogovarjala potem še naša tovariša, kako bi se mogli braniti z najboljšim uspehom. Obadva sta pa bila prepričana, da se bodo Rožanje hrabro in vztrajno bojevali s Turki, branéč si življenje in posest.

Naposled napelje Štefan govorico na druge stvari:

„No, Mirko! Kaj pa je s tvojo ženitvijo? Predno sem odšel na prežo, si mi obljubil, da me hočeš imeti za druga. Ali je že bila gostija, ali pa bo še le jutri, v pondeljek, kakor se je bilo to sprva določilo?“

„Jutri bomo imeli gostijo, ako nas Turki prej ne napadejo. Ti moraš sevéda biti moj drug. Tako brhkega in pogumnega mladeniča ne sme manjkati pri moji ženitvi. Tvoj oče bodo starejšina in svatov je čez trideset. Pripravili smo tudi že vse. Treba je le, da nas sovražnik ne moti.“

„Ne boj se, Mirko!“ odvrne Štefan. „Turki ne pridejo tako hitro. Jutri, v pondeljek, jih gotovo še ne bo.

Kaj pa je s tistim — dekletom, Mirko? Ti že veš, koga mislim. Ali se ni nič protivila in zoperstavljala, ko si se naenkrat odločil za Zaliko?“

„Zakaj bi se ustavljala moji ženitvi? Saj ji nisem ničesar obetal! To pa vendar ne more imeti globljega pomena, ako človek z dekletom nekekrati prijazno govori.“

„To je res, Mirko. Ali jaz se bojim te strastne ženske. Almira je laške krvi. Bog ve, kaj zna v svoji jezi in razburjenosti vse storiti! Ali ne govori nič več s teboj in Zaliko?“

„Ne; zdaj se nas vseh izogiblje. Celih štirinajst dni nisem videl niti nje, niti njenega očeta. Dekle ne pride več na svetlo, Tresoglav pa je odšel po kupčiji.“

„Ali ni bilo včeraj Tresoglava domá?“ vpraša Štefan radovedno svojega tovariša, ki je očitno kazal, da mu ni ljubo govoriti o tem.

„Jaz ga nisem videl in tudi nihče drug,“ odvrne Mirko. „Zakaj pa poprašuješ po njem? Mar ti je toliko ležeče na tem tujcu!“

„Ne zaupam mu, kakor tudi Almiri ne,“ odgovori odločno Štefan. „Ali to pa vem, da je bil ta žid sinoči ali včeraj domá. Srečal sem namreč danes pred svitanjem nekega voznika na potu proti Beljaku. Sedel je v haljo zavit na ličnem vozu. V obraz mu sicer nisem mogel natančno videti, ker si je bil lice zakril, mimo mene se vozeč, toda konji so bili Tresoglavovi; te dobro poznam.“

Z ramami je pomajal Mirko; saj ni mogel verjeti tovariševim besedam. Zatorej mu je še enkrat zagotovil, da ni bilo niti ta, niti pretekli teden Tresoglava domá; Štefana je najbrž zmotil pogled v nočni temi in zato ni niti voznika, niti konj prav spoznal.

Naš znanec je svojega prijatelja še dalje izpraševal o Almiri. Ali Mirko mu ni govoril resnice. Tajil je, da bi mu bila zažugala s prstom, ko je zadnjič govoril ž njo, vendar pa se je bal deklice. Neka notranja slutnja ga je vedno mučila. Mirko se ni mogel popolnoma iznebiti strahu pred njenim maščevanjem.

„Almiro moramo pač dobro opazovati in jo vestno čuvati, če se utaborimo pred Turki,“ opomni naposled Štefan. „Z nami ne sme biti skupaj v enem in istem taboru; sicer bi utegnila koga preslepiti in ta bi potem za njene sladke besede nas in sebe izdal. Osobito pa se bojim, da bi se znala tuja deklica nad teboj in nad drugimi mladeniči, ki smo se včasi pošalili z njo, maščevati ali nam sploh sitnobe delati v taboru!“

Med temi besedami se je Mirko globoko zamislil. Bil je prepričan, da utegne Almira njemu, kakor vsem Rožanom škodovati. Te skrivne slutnje si ni mogel izbiti iz glave; vendar pa je hotel zagovarjati tujko in njenega očeta pred takim sumničenjem. Toda v tem hipu je stopil oče Serajnik v sobo.

„Zdaj pa le kar na delo!“ reče izkušeni starček, ko mu je bil naznanil Štefan vse, kar je videl in vedel. „Odlagati ne smemo. Po sv. maši začnemo nositi na Gradišče, karkoli ima kdo skriti in zavarovati. Že danes moramo biti na vse pripravljene; jutri bomo imeli z ženitvijo mnogo opravka.“

Ta dan je bil sicer praznik, ali delo v sili je dovoljeno. Od blizu in daleč so znašali kmetje svoje stvari v dvorane in globoke kleti na Gradišču in v dobro zavarovani tabor pri cerkvi sv. Jakoba. Tudi živino, kolikor je še ni bilo na planini, so gnali pastirji na gore. Marsikatera babica je zakopala na vrtu ali na njivi svoj skrivni denarni zaklad, da ga reši pred grabljivimi Turki. Vsaka hiša v Svetnah je spravila, bodi si hrano, ali obleko, ali drugo hišno orodje na Gradišče.

Tudi Almira in njena mati sta zaupali svoje dragocenosti varstvu bližnjih sosedov. Zakaj le tako je moglo dekcle odvrniti vsak sum od sebe in svojega očeta. Almira si je pač mislila: „Vse dragocenosti rada žrtvujem turškim rokam, ako se mi le uresniči moj tajni namen. Saj se mi vse deseterno poplača!“

Rožanje so kaj pridno gibali roke. Vse je delalo, kolikor je moglo. Na večer pa so se zbrali možje, žene in otroci na Gradišču in pri cerkvi sv. Jakoba.

Bali so se iti na svoj dom. Sklenili so, da ostanejo rajši v varnem taboru, nego da bi šli domov v nezavarovane svoje hiše in koč. Cerkev sv. Jakoba je bila polna ljudi. Vso noč so molile žene in otroci, naj jih reši Bog smrti in turške sužnosti.

Nemirna je bila ta noč. Vse se je plašilo, če so tudi vedeli, da še ni blizu sovražnika. Le bližnji sosedje so šli na večer z otroki in ženami domov. Tudi oče Serajnik se je spravil na svoj dom, in v njegovi hiši je prenočila tudi Zalika z materjo vred. Mirko pa je ostal na Gradišču, da tolaži ljudi, ki so bili vsi preplašeni.

Še le o polnoči je potihnil šum in nemir med množico v taboru. Ravno so se menjavale straže na zidovju in v stolpih, kar se zasliši iz najvišjega stolpa stražnikov glas, da gori.

In res, nebo je bilo rdeče, kakor žareč plamen. Proti večeru je bilo videti, kakor da bi vzhajala jutrnja zora.

„Kaj je to?“ vzkliknejo vsi. „Turki gredó, Turki so že tu!“

Žene in otroci so popadali na kolena ter jeli kričati in moliti. Otroci so se skrivali za materami, žene pa oklepale svojih mož. Vse je bilo obupano.

Le Mirko in njegovi prvi tovariši, med njimi seveda tudi Mačkov Štefan, so ostali mirni. Vedeli so, da je to le znamenje, da Turki požigajo trge in vasi po gornjem Koroškem; ali sovražnika še ni blizu. Sicer bi bili Mirkovi opazovalci že sporočili o turškem prihodu.

Vse pomirljive besede pa niso nič pomagale. Množica se je čim dalje tem bolj plašila, videč, da nebo vedno bolj in bolj žari.

Naenkrat potihne krik in stokanje. Stražnik na ozidju je namreč naznanil, da se nekdo približuje. Ko se oglasi raz konja znani glas junaškega mladeniča Andreja, ki je bil prejšnje dni s Štefanom skupaj na preži, se mu odpró vrata. Vse umolkne, ko stopi jezdec v sredo oboroženih kmetov na Gradišču.

„Pomirite se, dragi tovariši! Nocoj ni nobene nevarnosti. Žene in otroci naj gredó mirno spat. Vam pa, dragi možje, poročam sledeče:

Po Štefanovem odhodu sem sé bil pridružil tistim kmetom, ki so se postavili Turkom v bran. Bilo jih je končno še blizu šest sto. Po noči sem bival v njihovem taboru. Videč pa, da se približujejo Turki, sem hotel takoj odjahati, da vam to izporočim. A vendar sem še počakal. Radoveden sem bil, ali utaborjeni kmetje ustavijo Turka ali ne.

Dolgo so se branili kmetski zavezniki. Vse naskoke ljutega sovražnika so krepko odbijali. Mislil sem že, da Turki ne morejo več naprej. Ali glejte, proti poldne se zasliši strašen krik in vrišč. Turki so prišli po ovinkih od obeh strani in so napadli kmete za hrbtom. Hipoma se je polastil sovražnik kmetskega tabora in tu so pomorili vse, kar se jim ni drage volje vdalo. Le nekaj kmetov se je rešilo. Mnogo so jih ujeli, največ pa se jih je borilo do zadnjega vzdih.

Zdaj so imeli Turki prosto pot in cesto. Jeli so pleniti in požigati na vse strani. Trgi in vasi, hiše in kočje so se izpreminjale hitro v prah in pepel. Še zdaj gorijo po dolinah in brdih posamezna poslopja in rdečijo nebesni obok. Ljudje vijejo roke in vpijejo na pomoč. Živina rjuje, kakor da bi čutila nesrečo svojih gospodarjev. Le kruti sovražnik nima čuta, ne srca; pustoši in uničuje, kar mu pride pod roko.

Naposled se je utaboril Turek v dolini pri Podkloštru. Ondi počiva tudi nocoj. Jutri utegne korakati naprej, a kvečjemu more priti le do Beljaka. Tam sta pa Žalnikov Vinko in junaški Davorin na preži, ki nam bodeta hitro izporočila, kam se od ondod napoti sovražnik. A meni se močno dozdeva, da Turki ne pridejo v Rožno dolino. Ta okraj je preveč oddaljen od glavne ceste in zelo odročen turški vojski.“

Zadnje besede so potolažile preplašene duhove. Ker pa je bilo prepozno, da bi šli še nocoj otroci in žene domov, so plegli na trdo zemljo, da se odpočijejo od silnega truda.

Nad njimi pa je čuvalo nebo in neštnevilne zvezdice. Mesečna krogla je plavala po širnem nebesnem oboku in obsevala temno zidovje. Zdaj pa zdaj se skrije za oblake, katere je gonil lahen vetrič, a kmalu pokaže zopet svoje blede lice in razsvetli spečo množico. Izmed nje se vzdiguje tu pa tam kodrava glavica. Sanjavo in skrivnostno gleda okoli po spečih sosedih, a hitro se zopet nagne in leže na tla. Najbrž je sanjala, da se bliža kruti sovražnik; ko pa je videla vse mirno okoli sebe, se je zazibala znova v blagodejno spanje.

Le Mirko ni mogel najti mirú in počitka. Šel je v stolp. Ondi je gledal iz line na svoj in Miklov dom v Svetnah. Mislil je na svojo nevesto Zaliko, ki jo popelje že v nekaterih urah pred oltar. Zaupno je zrl v svojo bodočnost in si v duši slikal prihodnjo zakonsko srečo.

A v istem trenutku mu nehote stopi Almirina podoba pred oči. Bila je ravno taka, kakor tisti večer, ko se je pozno v noči zaklela proti njemu. Te neljube slike se dolgo ni mogel iznebiti; še le proti jutru je rahlo zaspal.

Deveto poglavje.

Ko se je jelo daniti, vstajala je že množica in zapuščala svoje trdo ležišče. Tedaj že ni bilo več človeka na Gradišču, ko so začeli prvi žarki jutranjega solnca zlatiti vrhove koroških gorá. Le Mirko je še spal. Odhajajoči tovariši ga niso hoteli vzbuditi iz sladkega spanja, dobro vedoč, da je njih vodja utrujen. Še le, ko je prisijalo solnce skozi lino na njegovo lice, se je vzdramil naš prijatelj. Začudil se je, da je tako pozno vstal, a kesal se tega ni. Saj je bilo to sladko spanje, ki ga je še le proti jutru zazibalo v blažene sanje.

Sanje, ki jih ima človek v pondeljek zjutraj, so pa resnične, kakor mislijo ljudje.

Mirko je sanjal o svojem življenju, o svoji sreči in nesreči, o Zaliki in — Almiri. A vse, kar se mu je sanjalo, je bilo res. Le škoda, da je bil zjutraj potegnil roke po licu in si je mel oči, predno se je umil. Zakaj s tem je izbrisal tudi sanje iz glave. Nič ni vedel o njih, kakor ta-le konec: . . . Neznana podoba v beraški, raztrgani obleki se mu približa. Pogleda ji ostro v oči, da jo spozna. A hipoma ga potegne na-se lepo okrašena nevesta . . . !

V tem trenutku pa so zadeli zlati solnčni žarki Mirku v lice in ta se je v sanjah prebudil.

Na Serajnikovem domu so bili že vsi po koncu, ko je došel Mirko z Gradišča. Praznično so bili opravljeni domačini, kakor posli. Od blizu in daleč so prihajali v Svetne ljudje, da vidijo lepo nevesto Zaliko in bogatega ženina.

Mirko stopi v sobo. Tu najde Zaliko, sedečo zraven očeta in matere. Presrčno pozdravi ženin svojo nevesto in jo vpraša, rekoč:

„Kako si kaj prvokrat počivala pod našo streho? Gotovo se ti je sanjalo kaj neljubega, da si tako zamišljena. Govori, Zalika!“

„Bog ne daj, da bi vse sanje bile resnične! Vse dejanje in nehanje človeško je sicer v božjih rokah, ali svojim nocojšnjim sanjam le ne verjamem,“ odgovori plaho nevesta svojemu ženinu. Na licu se ji bere nekak notranji strah, a deklica se hitro obrabri in nadaljuje:

„Sanjalo se mi je, da sem se poročila s svojim ženinom. A pot od cerkve do ženinovega doma je bila tako dolga in trnjeva, da sem hodila sedem let, predno sem prišla do njega. Po sedmih žalostnih in tužnih letih sem jela še le uživati zakonsko srečo.“

Te besede so pretresle Mirkovo dušo, ali on se je premagoval. Še enkrat je prisegel nevesti ljubezen in zvestobo.

Med tem so jeli prihajati svatje in družice. Ni še pretekla ura, in zbrani so bili vsi od blizu in daleč. Tudi okoli cerkve sv. Jakoba se je trlo sila radovednega ljudstva.

Vse je gledalo, moški in ženske, deklice in mladeniči, zalo nevesto in lepega ženina, ko sta prihajala k poroki sredi svojih svatov. Vse se je veselilo nad novima zakoncema in ju blagrovalo, ko sta se vračala kot mož in žena domov. Med gledalci ni bilo niti enega sovražnika, niti zavidljivega očesa.

V Svetnah je kraljevalo ta dan zgolj veselje in sama radost. Obhajala se je velika gostija pri Serajniku, najpremožnejšem kmetu v Rožni dolini. Mnogo ljudi je bilo iz okolice. Še prostora niso imeli po hišah. Celo na prostem so se gostili in veselili.

Človek bi bil lahko mislil, da nikogar ne manjka. Vendar pa so pogrešali sosedje nekoga med gledalci pri cerkvi, kakor tudi doma med gosti. Zlasti fantje so se ozirali po znanem dekletu, a nikjer ni bilo videti — Almiré, niti njenega očeta.

Da ni bilo Tresoglava med gosti, se ni zdelo čudno nikomur. Vedeli so vsi, da je z doma po kupčiji že več nego štirinajst dni. A zakaj ni bilo Almiré, to je znal le Mirko in slutila tudi — njegova nevesta.

Ves dan ni bilo deklice na izpregled. A ko so proti večeru fantje, radostni in veseli, pripeli k Almirinemu domu, jim je rekla njena mati, da je Almira bolna; naj ji tedaj ne zamerijo, da ne more priti v njih družbo

Med tem ko so pri Serajniku obhajali gostijo in se radovali ženin in nevesta, svatje in družice, se je utaboril na ravnem polju pred mestom Beljakom glavni stan turške vojske. Tu so imele počivati sovražne čete in pleniti daleč na okrog.

Na vse strani je bil poveljnik odposlal svoje oddelke, da plenijo in ropajo. Njegov namen je bil, da si vojska pridobi mnogo blaga in bogastva ter veliko kristjanov odvede v sužnost. Vse drugo, česar čete ne morejo vzeti s

seboj, pa se naj pokonča z ognjem in mečem. Največ mu je bilo seveda do srebrnih in zlatih dragocenosti in do mladih kristijanskih deklet.

Vsak turški poveljnik si je pridobil pri cesarju najvišjo naklonjenost in največ zaslug s tem, da mu je prišedši z ropa in plena, podaril lepih kristjanskih devic. Najlepše izmed vseh si je vzel sultan v svojo last kot sužnice, manj zale pa je daroval dvornikom v znamenje svoje naklonjenosti.

Naravno je torej, da je turški poveljnik, prišedši do Beljaka, takoj na vse strani razposlal svoje čete na plen in rop. Le v Rožno dolino ni bil namenjen noben oddelek. Zakaj naravnost tja tedaj še ni vodila nobena širja cesta, in sovražnik je tudi mislil, da ni mnogo plena pričakovati v takih odročnih krajih.

Le tako si moremo razlagati, zakaj niso bili Turki že v prejšnjih letih došli v Rožno dolino. Saj so ropali pred petimi leti (1473) po podjunski in celovški ravnini ter so došli celo do Vetrinja in Žihpolja. Tri leta pozneje (1476) so bili prišli skozi Kranjsko, sledeč reki Savi, na Koroško pri Trbižu. Odtod so se bili vsuli takrat, kakor to leto, proti Beljaku. Ondi so vse požgali in opustošili. V pepel se je tistikrat izpremenil Podklošter, kjer so se menihi hrabro in vztrajno branili v samostanu. Do tal so pogorele vse vasi, hiše in kočje od Trbiža do Velikovca. Vsa ravnina pri Beljaku, vse polje v celovški okolici in Podjunski dolini je bilo pokončano in steptano. Le Rožna dolina je ostala nedotaknjena. Ondotni prebivalci so bili tako srečni, da še niso videli krvoločnega Turka, niti čutili njegovega handžara.

Tako srečni bi bili menda Rožanje tudi to leto, ko ne bi bilo Almire in njenega nekrščanskega očeta.

Pozno zvečer, ko je bilo v turškem taboru že vse potihnilo, se je pritihotapila moška postava, v črno haljo zavita, k turškemu taborišču. Straže so ujele nočnega ogleduha in ga odvedle k poveljniku v glavni stan.

Bil je Tresoglav. Dal se je nalašč ujeti ter zahteval potem, naj ga peljejo h glavnemu poveljniku, češ, da mu ima nekaj važnega izporočiti. Zlasti so mu bili vojaki zadovoljo tega prizanesli, ker je znal malo po turško, dobro pa laški govoriti. Vse to je kazalo, da je tujec v tem kraju in kot tak najbrž vdan tudi Turkom.

Prišedši v glavni stan, se ponudi Tresoglav turški četi za voditelja in kažipota v Rožno dolino. Svojo glavo zastavi in življenje, ako ne govori resnice. Mnogo plena in ropa obeta Turkom v tej rodovitni dolinici. Tudi drugih dragocenosti je veliko po katoliških cerkvah in hišah. Dà, celó več zalih kristjanskih devic je ondi, kamor jih misli peljati. Njih lepota slovi daleč okrog. Pri teh besedah je Tresoglav seveda mislil na lepo Zaliko.

Pri zadnjem obetu zaiskrijo poveljniku oči. Najljubše bi mu bilo, ako se mu posreči ujeti nekaj lepih kristjanskih deklet. Nje bi vendar mogel, vrnivši se v Carigrad, pokloniti svojemu gospodarju sultanu.

„Ako je vse to istina, kar govoriš,“ pristavi naposled turški poveljnik, Iskender po imenu, „tedaj si moj zaveznik. Plačilo ti bode veliko in moja prijateljska roka ti ne odreče nobene prošnje.“

Ako si pa ogleduh in hočeš našo četo spraviti le v pogubo in nevarnost, tedaj joj tebi! Glavo tvegaš in življenje!“

Oprezni poveljnik Iskender ni hotel sprva verjeti Tresoglavu. Še le ko mu je ta zastavil glavo za vse neprilike in nezgode, ki bi utegnile zadeti turško četo v Rožni dolini, ga je vzel za kažipota. Ali svojim četnikom je ostro zaukazal, da ne smejo tujca izpustiti iz tabora in izpred svojih oči. Vselej in povsod naj ravnajo oprezno in preišljeno!

Ura je odbila polnoči. Vse je počivalo v taboru, kar ni odšlo na plen. Mrtva tišina je vladala med spečimi vojaki. Le včasi je tu pa tam zahrzal turški konj ali pa zarožljala sablja ponočnega stražnika.

Ob Dravi doli pa so jahale nočne prikazni. Zdaj pa zdaj se je zasvetilo orožje v blede mesečini. Bila je turška četa, katero je vodil Tresoglav na plen v Rožno dolino.

Deseto poglavje.

Pri Serajniku ni niti najmanjša neprilika kalila svatovskega veselja in radosti. Vse je bilo židane volje od jutra do večera. Pravo veselje pa se je še le začelo pozno v noči. Tedaj so se razvedrile svatom glave. Staro rumeno vince iz Serajnikove kleti jim je ogrevalo srce.

V tej radosti ni nihče mislil na hude čase, ki so pretili Rožanom. Nikomur niso kalili veselja žali spomini na vojsko. V vinu so pozabili na vsakdanje skrbi in človeške nezgode. Pozabili so, da je Turek že na gornjem Koroškem, meneč seveda, da tudi sedaj kakor prejšnja leta, ne obiše Rožne doline.

Le Mirko ni kazal tiste radosti, ki navdaja ženina, sedečega poleg nežne neveste. Le on si je zdaj pa zdaj pogladil nagubano čelo. Če ga je pa Zalika vprašala, kaj tako premišlja, se je nalašč izognil njenim besedam, ji pobožal rdeče lice, nató pa se zavrtel z njo v kolobarju med gibčnimi plesalci. Tako je izkušal zadušiti svojo notranjo slutnjo in strah pred Almirinem maščevanjem.

Še ob polnoči so veselo peli in vriskali. Godci so godli, mladina je pa plesala. Daleč tja po Svetnah se je razlegal trušč in hrušč iz Serajnikove hiše.

Tudi na Almirino uho so udarjali mični glasovi srebrnih strun in radostni smeh mladeničev in deklic.

Na klopici v vrtu je sedela Almira. Nepremično je zrla na nebó, ki je bilo posuto z zlatimi zvezdami. Noč je bila krasna. Luna in zvezde so obsevale zemljo.

Čaroben je bil ta pogled v nočno prirodo. Toda Almira ni čutila te krasote; ona ni občudovala lune, niti migljajočih zvezdic na nebu. Tako jo je bila prevzela strast in maščevanje.

Njena duša se je tem bolj razburjala, čim dalje je trajala radost in ples pri Serajniku. Šla bi bila tja in zapalila hišo in skedenj, da skali ženitovanjsko veselje. Ali ta misel ji ne ugaja; češ, tako se ne maščuje dovolj nad Mirkom in njegovo nevesto.

Iz teh in drugih sličnih misli jo vzdrami hipoma klepet konjskih kopit. Almira skoči po koncu. Mimo njenega vrta zdirja, kakor besna pošast, nočni jezdec.

Skrbno se ozira dekle za njim. Ali kakor bi trenil, ji izgine v vasi za košatim drevjem. Nekaj trenutkov stoji Almira vsa začudena in kakor priklenjena na mestu, gledajoč za jezdecem... A kar naenkrat utihne godba in vrisk, petje in ples. Strašen jok in stok udari v hipu Almiri na uho. Vsa svatovska družba zbeži kakor brezupna iz hiše pod milo nebo. Ženske vpijejo in molijo, otroci jočejo, moški pa tekajo sem ter tja, kričeč: „Bežimo, bežimo! Turki so tu!“

Almiri se je odvalil v tem trenutku težek kamen od srca. Kar je škodoželjno pričakovala, to je bilo sedaj res. Vsa vesela in zadovoljna se je odpravila nató v hišo, da je nihče ne zapazi na vrtu. Zakaj vsa vas je bila naenkrat polna ljudi.

Le najhrabrejši so še ostali za mizo pri Serajniku, med njimi tudi ženin in nevesta. Radovedni so obstopili nočnega prišleca, žalnikovega Vinka.

Ves zasopihan in obnemogel je pridirjal mladenič do Serajnikove hiše. Sapo mu je jemalo od hitre ježe. Zatorej ni mogel sprva nič drugega reči, kakor: „Bežite, bežite! Turki gredó!“

Po teh besedah je stopil v sobo, a tu se je zgrudil na tla. Lice njegovo je bilo krvavo. Huda rana mu je zevala na glavi.

Zalika vzame hitro vina in vode, mu izpere rano in hladi z namočeno ruto sence in glavo. Ranjenec se kmalu zavé. Nato izpije čašo vina in, naslanjaje se ob zid, jame polagoma govoriti:

„Štefan je pustil mene in Davorina na preži pri Beljaku. Tam sva bila, dokler niso prišli Turki in se ondi utaborili.

Proti večeru je sovražnik na vse strani razposlal svoje čete, le v Rožno dolino nobene. Bila sva brez skrbi, toda na preži sva vendar ostala. Ob cestnem grmovju sva privezala vsak svojega konja in se vlegla v rov, ne daleč drug od drugega.

Bilo je pozno v noči. Malo me je že posilil spanec, a kar naenkrat me vzdrami Davorinov krik in klic. Tedaj skočim na konja ter hitim tovarišu na pomoč. Pa v tistem trenutku mi prijezdi turški konjik naproti in me udari s sabljo po glavi.

Devet solnc mi je pri tem udarcu zasvetilo v očeh. Vse se mi je zavrtilo v glavi. Le toliko vem, da sem zagnal svojo sulico sovražniku v prsi, in ta se je zgrudil na tla.

Kakor bi trenil, prijaha več Turkov nad mene. Tedaj pa se obrnem, z bodem konja, in le on, le on, moj pram, me je rešil nagle smrti.

Za seboj nisem čul ne krika ne stokanja. Le konjska kopita so neprenehoma udarjala za menoj, naposled pa so utihnila tudi ta. Tako sem svojim preganjalcem srečno ušel, da vam naznanim pretečo nevarnost. Le eno ali dve uri še — in Turki so tukaj!“

Izgovorivši, omahne mladenič na klop in umolkne. Navzoče izpreleti strah in groza. Kakor da bi švignil žareč plamen iz strehe in pretil vse poslopje s prebivalci vred uničiti, tako so planili moški in ženski iz hiše in klicali na pomoč. Njih tužni glasovi so se razlegali daleč tja po dolini.

Zalika se je oklenila svojega ženina. Kakor z železnimi verigami se je držala mlada žena svojega moža. Vsa v solzah ga je milo prosila:

„Moj Mirko, moj ljubi Mirko, ostani pri meni! Ti ne smeš od mene, jaz te ne pustim. S teboj hočem iti, s teboj hočem umreti. Bog mi pomagaj!“

To izgovorivši, se zgrudi na tla, oklepajoč se Mirkovih kolen, in omedli.

Oče Serajnik privzdigne Zaliko in jo vzame v svoje naročje, Mirku pa reče:

„Moj ljubi sin, idi, kamor moraš iti! Ti si vodja vseh Rožanov. Tvoja dolžnost je, da greš in pomagaš rešiti — sužnosti in smrti — nas in vso okolico.

Tvojo ženo in nevesto pa hočem čuvati jaz kakor lastno oko. Iz teh-le starih in velih rok dobiš nazaj svojo Zaliko.“

Nesrečna žena ni slišala teh besed. Še le ko jih je bil sivolasi oče izgovoril, se je zavedla uboga nevesta.

Mirko je milo pogledal svoji ženi v solzne oči. Kakor da bi mu z žarečimi kleščami trgali srce iz trupla, tako ga je peklo in bolelo v prsih, ko je pomislil, da mora zapustiti svojo nevesto. Zdelo se mu je, da se loči na veke od svoje Zale. Solze se mu ulijejo v oči, srce se mu žalosti krči. Še enkrat se z vso močjo goreče ljubezni oklene svoje mlade žene in neveste... ali takoj ga iztrgajo njegovi tovariši siloma iz njenih rok. In ko je potem z drugimi moži vred stopal na Gradišče, se mu je zdelo, kakor da so mu izruvali srce iz prsi in da je izgubil v teh trenutkih ves svoj up in srečo...

Kmalu nató so goreli kresovi na hribih in gričih. Nanznanjali so prebivalcem v Rožni dolini, da se naj poskrijejo pred krvoločnimi Turki.

Zdaj pa je vrelo ljudstvo vkup od vseh strani. Vsak je pograbil, kar je mogel, in šel na Gradišče ali v tabor pri cerkvi sv. Jakoba.

Vse je bilo v tej strašni noči na nogah ter skrivalo sebe in svoje. Tudi Serajnik ni miroval, odkar ga je Mirko zapustil. Kar je še imel dragocenosti v hiši, je vzel s seboj. S svojo ženo in nevesto Zaliko se je napotil v pečine pod goro Rožčico, kjer se je bilo med tem tudi že nabralo mnogo ljudi.

Gredé mimo Tresoglavovega doma pa se je starček zmislil še Almire in njene matere. Tudi njiju je hotel vzeti s seboj. Pozabil je v tej nesreči ono notranje sovraštvo, katero ga je obhajalo do te brezbožne, nekrščanske rodbine.

„Kdo bo le rešil Almiro in njeno mater?“ vpraša Serajnik Zaliko, prišedši do sosedove hiše. „Tresoglava ni doma. Kaj le bodeta zdaj počeli zapuščeni ženski?!“

„Pokličite, oče, ubogo deklico!“ odvrne Zalika v krščanski ljubezni. „Ta gotovo nič ne vé o preteči nevarnosti.“

Serajnik pokliče Almiro in jo povabi, naj se njim pridruži ter reši v tabor pod Rožčico.

Almira in njena mati pristopita nato k svojemu sosedu in korakata z Zaliko vred v varno skrivališče: Zala žalostna in pobita, Almira pa veselega in zadovoljnega srca.

Enajsto poglavje.

Žalostno je drugo jutro vzhajalo solnce. Megla se je bila ob reki Dravi vlegla na Rožno dolino. Zavila je tudi Gradišče in Podgrad v sivi plašč. Jutro je bilo vlažno in temno. Marsikdo je še mogel tedaj ob prvem svitu rešiti sebe in svoje domačine na Gradišče ali pa v tabor pri cerkvi sv. Jakoba. Kresovi so že bili ugasnili in skrivnostna tihota je vladala po dolini.

Mirko je noter do jutra s svojimi tovariši čuval vhod na Gradišče. Hotel je sam videti, kdo vse pride pod njegovo varstvo in povelje v tabor. Vestno je pogledal vsakemu v obraz, kdor se je približal vratom. Le zanesljive ljudi je spuščal v tabor.

„Hvala Bogu, da je jutro megleno,“ izpregovori Mirko, ko se jame daniti. „Sedaj se bo mogel še marsikdo rešiti. Glej, Štefan, tam-le jih prihaja še cela kopa, moških in žensk. Ti ljudje so iz Sveč. Imajo pač daleč sèm do Gradišča, zatorej prihajajo tako pozno.“

Izgovorivši, dá prihajajočim znamenje, naj se podvizajo. Zakaj takoj, ko dojde poročilo, da se bliža sovražnik, misli zapreti vrata in potem ne more nihče več v tabor.

„Almire in Tresoglava pa ne bo,“ zašepeta skrivnostno Štefan prijatelju na uho.

Mirko pomaja z ramama in huda slutnja mu prešine srce. Še le ko sosed Strelec naznani, da je šla Almira z očetom Serajnikom in nevesto Zaliko pod Rožčico, se pomirita Mirko in Štefan.

„Ali je Tresoglav tudi v taboru na Rožčici?“ vpraša nagloma Mirko svojega soseda.

„Jaz ga nisem videl, a zanj me tudi malo skrbi,“ odvrne odločno Strelec. „Tedaj, ko sem očetu Serajniku oddal ključ od skrivnih vrat, ki vodijo v Svetnah v podzemeljski hodnik na Gradišče, sta bili samo Zala in Almira pri njem. Nato sem odšel na svoj dom in tu sem iskal oni ključ, ki zapira in odpira železna vrata na Gradišču. A našel ga nisem in tudi Serajnik ga nima.“

V soboto večer je še bil v ključavnici. Ali nisi bil ti, Mirko, tisto noč na gradu in nisi li ti potegnil onega ključa iz vrat? Čul sem o polnoči govoriti v kleti in nekdo je imenoval celó tvojo ime.“

„Tega ključa nimam in tudi na gradu nisem bil v soboto večer,“ odgovori Mirko začuden. „Ali to nič ne dé, ako manjka ključa. Saj imamo kovačev v taboru. Daj ga napraviti!“

V tem trenutku pribeži četa, ki je bila na straži ob cesti, proti Gradišču in zdirja v tabor. Vrata se nato zapró in zavarujejo. Močne straže se razpostavijo in vse se pripravi na krvav boj z ljutim sovražnikom.

Pol ure pozneje so turške čete že naskakovale trdno zidovje od vseh strani. A ves njih trud je bil zastonj. Rožanje so bili hrabri in vstrajni. Vsak napad so kruto odbijali. Mnogo Turkov se je smrtno zadetih zgrudilo na tla.

Tudi po noči ni bilo miru. Sovražnik je izkušal na vso moč polastiti se v kratkem Gradišča. Pobiti je hotel posadko ter si prisvojiti ves plen v taboru. Po lestvicah so skušali priti preko zidovja na grad. Toda na vseh

krajih je bilo toliko oboroženih kmetov razpostavljenih, da so krepko odbili vsak poskus in napad.

Zdaj so kakor skale veliko kamenje valili na približujočega se sovražnika. Tam so zatočili dolgo in debelo tramovje na Turka, da je zlomilo mnogim roke in potrgalo noge. Tu so zopet vliвали vrelo smolo in krop na krvoločnike, ko so jeli podkopavati zidovje.

Tri dni in tri noči so se neprenehoma branili Rožanje. Turki niso imeli nikakega uspeha niti na Gradišču, niti pri cerkvi sv. Jakoba. Izgubili so že bili mnogo ljudi. Obupavali so celó, da bi se mogli v kratkem polastiti kristjanskih taborov.

Pobito in žalostno je hodil poveljnik turške čete zvečer po taboru. Hudoval se je nad Tresoglavom, da ga je zvodil v Rožno dolino. Zatorej ga ukaže privedi k sebi ter mu reče:

„Ti si mi obljubil velik plen in bogato žetev za mojega carja, záme in moje vojake v tej dolini. Ali o tem ni sluha, ne duha. Ljudstvo se je zavarovalo v močne tabore in poskrilo vse, kar je za plen. Dà, še celó živine in druge hrane ni dobiti tu za moje ljudi. Ako ne poskrbiš, da nam pridejo kristjanski tabori z blagom in ljudmi vred v kratkem v pest, si ob glavo!“

„Vse pride v vaše roke. Le nekoliko časa še potrpite, mogočni gospodar in poveljnik!“ odgovori prestrašen Tresoglav. „Še to noč bomo imeli vsega dovolj. Jaz vem za tajno skrivališče v gorah. Dajte mi majhen oddelek svojih vojakov! Še nocoj hočem iti z njimi tja in se polastiti kristjanov in blaga, kar se ga shranjuje ondi. Dohod je sicer težek, ali tabor ni zavarovan. Stražijo ga le bolehní, sivolasi starci in matere z nedorastlimi otroki. Moj načrt se dá o polnoči lahko izvesti. Uspeh je gotov...“

Viharnemu dnevu je sledila temna noč. Črni oblaki so zakrivali nebo. Niti zvezde ni bilo videti na njem. Velika tema se je vlegla na kristjanski in turški tabor ter je pozno v noči končala boj s sovražnikom. Tišina je za-

vladala daleč na okrog. Proti polnoči je začel blagodejni, toliko potreben dež padati in nato je deževalo vso noč in ves naslednji dan. Božja previdnost sama je poslala dežja ubogim kristjanom na Gradišču, ki so že malo da ne umirali od žeje v vročih dnevih.

V temi in plohi je zapustila četa, ki je štela blizu petdeset turških vojakov, svoje šatorišče o polnoči. Mirno in tiho se je pomikala proti Rožčici. — — —

V taboru pod Rožčico je vodil in urejeval vse oče Serajnik. Bil je glavni steber ondotnim kristjanom. Vsako noč je določeval straže, ki so imele paziti, da se nihče po ozkem in strmem potu ne prikrade do skrivališča. Stražila sta vselej po dva, in sicer kak izkušen starec in z njim še kaka mlada žena ali deklica. Z očetom Serajnikom je bila navadno njegova sneha Zala na straži, ali včasih tudi — Almira.

Največjo pogumnost in odločnost med vsemi je kazala nesrečna Zalika. Bila je očetu Serajniku in vsem velika pomočnica. Sprva ni spavala v skalnati votlini, temveč pred vhodom pri straži. Po cele noči ni sirota zatisnila očesa. Objokavala je vedno svojo žalostno usodo. Molila je k Bogu, naj pomaga revnim kristjanom iz te velike stiske in nadloge; zlasti ga je prosila, da obvaruje njenega ženina Mirka nesrečne pogube.

Z resnimi očmi se je Zalika ozirala tja na Gradišče, kjer se je bojeval njen mož. Nobenega poročila še ni imela o njem. Ali še živi, ali je že mrtev? Kdo ji more odgovoriti na to vprašanje! Morda so ga že ujeli Turki, ga neusmiljeno mučili in naposled nečloveški usmrtili?! . . . V takih žalostnih mislih je začela nesrečna žena tiho in goreče moliti za njegovo dušo.

Dež, ki je jel proti polnoči padati, je vzdramil Zaliko iz njene iskrene molitve. Zdaj se je obrnila proti očetu Serajniku in mu rekla:

„Deževati je jelo. Idite pod streho v pečino, oče, in zaspite! Ne bojte se ničesar! Sama bom vestno stražila.“

„Same te ne pustim na straži,“ odvrne odločno Serajnik. „Človek lahko zadremlje ali tudi od slabosti omedli. Tedaj pa ima sovražnik prost in varen pot. Prosim te, hočem Almiro, naj se ti pridruži namesto mene na straži. Jaz sem upehan in truden. Mislim pa, da ne bo v tako strašni temi in deževni noči sovražnika bilzu. Saj se nič ne vidi; celo z roko sežem dalje, nego vidim z očmi pred seboj.“

Almira je z veseljem ustregla Serajnikovi prošnji. Težko je namreč že čakala priložnosti, da bi bila sama z Zaliko.

„Nocoj, v temni noči se mi izpolni moja vroča želja,“ misli nato dekle samo pri sebi. „Nocoj moram izvršiti svoj načrt, ali nikdar!“

Almira prisede k svoji tovarišici na straži. Deklica molči, ali v njenih prsah razgraja strastno maščevanje, srd in sovraštvo.

Najprej je izpregovorila Zala, rekoč:

„Kje so le tvoj oče, Almira? Ali nimaš nič poročila o njih?“

„Nič ne vem, kje so,“ je srdito odgovorila deklica na neljubo ji vprašanje. Almirin život je obšla pri tem mrzla groza. Vsa se je stresla. Treba ji je bilo zakrivati notranjo nemirnost, zatorej je molčala.

„Ali se ne bojiš, da bi ti Turki ujeli očeta in ga ubili?“ nadaljuje zopet Zala. Smilila bi se mi, Almira, ako bi postala sirota, kakor sem jaz. Glej, tudi mojega očeta je ugrabila smrt v vojaškem taboru daleč doli v globoki Turčiji. Od tiste dobe je že dvajset let, a vendar ne morem pozabiti te izgube. Ne preteče ura dneva, da ne bi mislila na svojega nesrečnega očeta.

Najtežje pa pogrešam njegove skrbne roke v sedanjih hudih časih. Grenke solze me vselej oblijejo, ko zmislím, da sem sama brez očeta. Osobito zdaj se čutim nesrečno in zapuščeno, ko me je odtrgala ta nesrečna vojska še od mojega ljubega Mirka. Zdelo se mi je, da me ne more nihče več ločiti od mojega ženina in moža; ali glej, vsa

človeška sreča, vse človeško življenje je v božjih rokah. V jutro sem bila srečna nevesta, a zvečer sem postala — najnesrečnejša žena.“

Solze se ulijejo ubogi Zali po bledem licu. Glavo nasloni v dlani in jame zopet moliti, da ji Bog ohrani njenega moža . . .

Almira pa ni poslušala Zalinih besed. Njeno srce se ni usmilo nesrečne žene, temveč radovala se je nad njeno nemilo usodo.

„Nocoj ali nikdar moram izvesti svoj namen,“ šepeta sama s seboj. Nato vstane in gre polagoma kakih trideset korakov proč od vhoda na skalnat rob. Ondi postoji in premišlja o svojem načrtu, gledajoč v temno brezdno pod seboj:

„Tu je najgloblji prepad. Sèm kaj jo zvabim. Odtod ji pokažem tja na Gradišče, kjer je njen — ne — moj Mirko. In gledala bo tja in vzdihovala po mojem, da, mojem ženinu. Tedaj pa se oklenem njenega vratu, kakor da bi jo pomilovala kot prijateljica. Nato jo izpustim, sunem malo od sebe, ona se zvrne — v globoki prepad . . . in Mirkove žene ne bo več.

Očetu Serajniku in vsem pa naznanim, da je hotela Zala v temni noči iti sama k Mirku na Gradišče. Branila sem ji sicer, porečem nato, in jo opozorila na nevarno in težavno pot o polnoči, a vse zastonj. Zala je šla, bom rekla, izpodrsnila je na vlažni, kameniti poti ter — strmoglavila v prepad.

Tako brez hrupa in šuma, nagloma in na tihem bo storila konec moja sovražnica. In tedaj bo Mirko zopet moj, le moj!“

Pri teh mislih se je olajšalo Almiri srce. Sklep in načrt je bil srečno storjen. Oči so ji zažarele. Iz njih je odsevala krviželjnost in umor. Zdaj se močno zabliška, blisk razsvetli skale in gore, Almira pogleda v globoki prepad, kjer misli pokopati nedolžno žrtev. Med gorami bobni grom in njegov glas odmeva zamolklo od skale do

skale, dokler se ne izgubi v votlih pečinah in vneboštrlečih vrhovih.

Deklica je zavalila nato težek kamen na tisti kraj, kjer je ravno stala, zato da ne izgubi pravega mesta v temoti.

Med tem je Zalika, sedeč pri vhodu na skali, vedno molila. V strahu božjem se je vsakokrat prekrižala, ko je zablisknilo in jelo grmeti po gorah. V molitvi je našlo njeno srce sladko tolažbo. Čutila se je za nekaj trenutkov zopet zadovoljno in potolaženo. Saj ji je notranja slutnja pravila, da bo Bog, ki skrbi za vse, obvaroval tudi njenega moža vsake nezgode.

Iz teh misli je vzdramila nesrečno ženo Almira, ki se ji je zopet približala.

„Kje si, Zala? Ali spiš, da si tako tiha? — Pojdiva tja na rob! Meni se dozdeva, kakor da sem čula šum in ropot globoko doli v prepadu, odkoder vodi pot navzgor po strmini.“

Zala in Almira sta šli na rob. Ondi sta pazno poslušali, ali se res sliši kak hrup in šum, ki bi naznanjal prihod nočnega sovražnika. A le dež je škropil na skale in glasno se je čulo njegovo padanje. Iz globočine je odmevalo šumenje hudournika, ki je bil ob nočni plohi mogočno narastel ter si je bobneč delal pot med ostrimi skalami.

Zalika pogleda proti Gradišču in jame zopet tožiti po svojem Mirku. Zdaj se ji približa Almira, stopi naglo proti tovarišici, hoče jo objeti okoli vratu, a v tem hipu ji izpodrsne noga. Dekle zadene ob skalo . . . in namesto Zalike se zvali ob rob postavljeni kamen v strmo globočino.

V tistem trenutku se začuje iz prepada strašen krik: „Joj meni, moja glava, moja glava!“

Znan se je zdel Almiri in Zali ta glas. Poslušali sta nato, prestrašeni in začudeni, a vse je zopet utihnilo. Blisk je razsvetljeval temno noč in vrtoglavi prepad. Grom je bobnel zamolklo med pečinami in vrhovi, da se je tresla zemlja in so skale majale.

Zalo in Almiro obide groza in strah. Mrzli znoj jima priteče na čelo. Obedve zbežita, zbegani kakor srni, proti vходу, ki vodi v skalnati dom.

Tu pa ustavi obe in prikuje k zemlji strašen prizor. Blisk razsvetli znova strmino in gori po njej se vidijo plazeče črne pošasti Bil je sovražnik, ljuti Turek. Prvi med njimi je že klical: „Le za menoj, le gori, gori! Jaz sem že na vrhu.“

V tem hipu zavali pogumna Zala rtasto skalo doli v strmo ožino. Skala zadene dobro, in prvi vojaki strmoglavijo v globoki prepad

Krik in klic je vzdramil očeta Serajnika in druge tovariše v skalnati votlini. Vsi so začeli metati skalovje v globočino in tako so se srečno rešili nočnega napada in turške krvoločnosti.

Proti jutru so se šele spraljali starci in žene pod skalnati krov. Zdaj so se čutili zopet varne in vsi so poveličevali Zaliko; saj so videli v njej svojo rešiteljico.

Almira ni iskala pred hudim dežjem zavetja. Šla je tja na rob, kjer ji je bil izpodletel strašni načrt. Tu je slonela vsa obupana. Gledela je, zbegana kakor morilka, v prepad. V srcu jo je peklo. Prsi so se ji stiskale. Zdelo se ji je, kakor da bi ji kdo z žarečimi kleščami trgal drobovino. Preklinjala je neobčutni kamen, ki je zaprečil njen namen. Rotila se je proti mrtvi prirodi, da ni pospeševala njenega morilnega načrta.

Iz tega mučnega stanja vzdrami deklico zamolkli glas, ki je tužno udarjal iz prepada na njeno uho:

„Almira, Almira! Moja glava! Bog mi pomagaj!“

Tak klic in stok se je slišal iz globočine. Deklici zastane sapa, začuvši svoje ime. Nepremično zre v temni prepad. Iz njega odmeva zopet jok in stok, in drugič se sliši ime: Almira!

Deklici stopijo lasje po koncu. Groze in strahu trepeče na vsem životu. Glas ji je bil znan, a vedela ni,

kdo jo kliče. Naposled se opogumi. Polagoma zleze po strmini navzdol v prepad.

Tu so stokali ranjeni Turki in klicali na pomoč. Temu je bila skala odbila nogo, onemu roko. Ta je imel prebito glavo, drugi zopet prsi vdrte. Tukaj je eden ravno kar dušo izdihnil, tam so se drugi borili s smrtjo. Huda je bila žetev, katero je kosila kamenita kosa, a to je bila šiba božja za krutega nevernika.

Med ranjenci pa je najbolj eden vzdihoval. Ta je klical neprenehoma po Almiri, naj se ga usmili, naj mu pride na pomoč.

Deklica se je trepetaje približevala mestu, odkoder je prihajal obupni klic. Prišedši do njega, pa se je zgrudila na prsi — svojemu očetu.

Kakor da bi ji kdo porinil oster nož v srce, jo je speklo v duši. Pomislivši, da je bil prvi tužni glas iz njegovega grla, je spoznala, da je sama s kamenom prebila glavo — lastnemu očetu.

„Glej, Almira, to je plačilo mojemu početju!“ jame z zamolklim glasom Tresoglav. „Nazaj ne smem, ker sem kristjane izdal, a k Turkom si zopet ne upam, ker jim ne morem izpolniti svojih obljub.

Mislil sem, da vzamemo nocoj ta nepristopni tabor, ali zastonj. Sreča mi ni naklonjena. Prvi kamen, ki je priletel s strmine, je zadel mene, in mnogim drugim je odbila nocoj zadnja ura. Povsod okoli se razlega jok in stok. Kdor ni ranjen ali ubit, pa je zbežal v turški tabor, pustivši mene in druge brez pomoči na mestu.“

Hči izpere očetu rano in mu jo obveže s krilom svoje obleke. Tako je vsaj ustavila kri, ki mu je tekla iz glave.

„Predno se stori dan, oče, morate iti odtod,“ povzame nato Almira. „Tudi jaz moram še pred svitom priti v svoje skrivališče. Nihče ne sme vedeti, kje sem bila in da sem govorila nocoj z vami. Sicer je vse izgubljeno, jaz in vi.“

„Vse je izgubljeno, ako mi ti ne moreš pomagati,“ odvrne Tresoglav. „Tri dni in tri noči se že bijejo Turki z Rožani na Gradišču, ali tabora se niso polastili. Poveljnik in jaz sva iskala tudi skrivni podzemeljski vhod, ki vodi iz Svéten v globoko klet na gradu, a nisva ga mogla najti nikjer. Ako mi tedaj ti ne veš pomagati, moram bežati v gore, da si rešim življenje, sicer sem ob glavo. Tako mi je zažugal turški poveljnik.“

„Ne bojte se, oče! Začeto delo morava in hočeva dovršiti. Jaz vem za skrivni podzemeljski vhod v Svetnah. Vse mi je povedal in pokazal Mirko takrat, ko mi je še bil vdan. Njegove lastne besede mi dadó moč in oblast nad njim in njegovo nevesto.“

Izgovorivši, zasliši od daleč peket konjskih kopit in prestrašena umolkne.

„Beži, beži!“ ji reče naglo Tresoglav. „Turški konjiki jahajo, da ugrabijo mene in spravijo ranjence v varno šatorišče.“

„Prihodnjo noč ob tej uri me pričakujte, oče, v tem-le rovu! Povedati vam hočem vse tajnosti o vhodu in vam dati ključ za tajna vrata.“

Po teh besedah je zapustila Almira naglo očeta. Za skalo skrita, je še opazovala, kaj počenjajo turški vojaki. Njenega očeta in druge ranjence so položili na nosila ter jih odnesli proti turškemu taboru.

Sama pa je splezala skrivši na oni rob, kjer je prej sedela, in se je zopet vtopila v svoje grešne misli in naklepe.

Ko se je storil dan, jo je našla Zala še na tistem mestu slonečo ob skalo. Ali ta se je prestrašila te čudne prikazni: Almira je bila bleda kakor stena; tresla se je na vsem životu, kakor šiba na vodi. Globoke črne oči so ji bile napete, ustne in roke okrvavljene, mršavi lasje so ji divje padali po licu. Almira je bila kakor človek, kateremu pretresajo moralne misli dušo in srce.

Zalika poprime nesrečno deklico in jo odvede v skalnati dom k svojim tovarišicam.

Dvanajsto poglavje.

Turškega poveljnika je razljutilo poročilo, da mu je izpodletel nočni napad na tabor pod Rožčico. Na mestu ukaže, naj poiščejo Tresoglava in ga pripeljejo k njemu v šator. Ob glavo ga hoče dejati, ako se obotavlja izpolniti mu svojo obljubo.

„Poslušaj me, mogočni gospod!“ jame pred poveljnikom govoriti Tresoglav, z dlanjo si glavo podpirajoč. „Glej, moj poveljnik, ni nesreče brez sreče! Mnogo tvojih vojakov je res ubitih in ranjenih. Tudi jaz sem skoro prišel ob življenje. Toda to je bil pot, katerega nam je vaš prorok Mohamed sam pokazal. Ta pot vodi edina do zmage in plena. Že prihodnjo noč pride Gradišče v naše roke. Zapaj mi, visoki poveljnik!“

Turški četnik se je zavzel nad tako odločnimi besedami. Zatorej se je pomiril in rekel:

„Govori, žid, kje in kako! Ako lažeš, si ob glavo.“

„Poglej mojo obvezo na glavi! To je kos ženskega krila. Moja hči Almira je v onem nepristopnem taboru. Slišala je moj klic, prišla do mene ter mi izprala in obvezala rano. In glej čudo! Ona ve za tajni podzemeljski vhod, ki vodi iz vasi na Gradišče. Prihodnjo noč mi razodene vse in izroči tudi ključ od skrivnih vrat.“

Za vse to pa izpolni moji hčeri le eno prošnjo: Pri življenju ohrani poveljnika na Gradišču, katerega ona ljubi. Mirko se je sicer že oženil na dan vašega prihoda, ali njegova Zala, najkrasnejša ženska v vsej okolici, bo najpripravnejši dar tvojemu velikemu carju in gospodu.“

„Ugodim njeni želji, ako se uresniči tvoj obet; sicer ne boš videl drugega dneva.“

Ves dan so se potem turški vojaki pripravljali na boj. Prihodnjo noč so imeli zopet na vseh krajih naskočiti ozidje na Gradišču.

To neumorno delovanje so seveda opazili kmetje v kristjanskem taboru. Mirko je tedaj premišljeno razpo-

stavljal straže in navduševal svoje tovariše, rekoč, da bodo Turki ta kraj gotovo hitro zapustili, ako še to noč ne vzamejo Gradišča; le nekaj dni še moramo vztrajati, in vse je rešeno.

Kar je bilo krepkih in za boj odraslih mladeničev in mož, vse se je moralo za prihodnjo noč pripraviti. Tudi straže, ki so varovale podzemeljski vhod, je postavil Mirko za ozidje na gradu. Le nekaj starih mož je pustil v kleti, da varujejo železna vrata.

Ta podzemeljski izhod na Gradišču je bil obleganim kristjanom zadnje pribežališče in rešitev. Ako bi namreč Turki prodrli skozi zidovje na grad, tedaj se še utegnejo ženske in starci rešiti skozi podzemeljski hodnik v Svetne na prosto. A tudi moški, ki še ostanejo pri življenju, bi ušli lahko tod turški sužnosti. Ta tajni pot je bil torej našim kmetom zadnji up, zadnja rešitev.

Proti večeru je bilo na obeh straneh vse na krvav boj pripravljeno. Kristjani so pazno gledali, kedaj Turki nanje udarijo, a sovražnik je zopet vestno čakal na pravo priložnost in ukaz svojega poveljnika. — — —

Pod Rožčico sta bili v tem času zopet Zalika in Almira na straži. Obedve sta molčali zamišljeno. Naposled je vzdramila Almira svojo tovarišico, rekoč:

„Za Mirka se bojim. Meni se dozdeva, da bodo dobili Turki Gradišče v svojo oblast. Tedaj pa so kristjani izgubljeni; vsi se nikakor ne morejo rešiti skózi podzemeljski izhod.“

Zala je globoko vzdihnila pri teh besedah. Verjetno se ji je zdelo, kar je trdila Almira. A vendar se je tolažila, rekoč:

„Bog bo pomagal kristjanom. Ako so vsi hrabri in jih nihče ne izda, se bodo vzdržali na Gradišču. Ozidje je močno in visoko. Možje so pogumni in vztrajni. Z božjo pomočjo bodo oteli sebe in potem tudi nas.“

Zaline besede so pretresle Almiro. Kri ji je šinila v blede lice, a mrak je tovarišici zakrival to izpremembro.

„Tudi jaz menim,“ odvrne Almira, „da ne more priti sovražnik preko ozidja na grad. Ali bojim se, da bi našel Turek podzemeljski vhod v Svetnah, o katerem mi je čestokrat pravil — Mirko.“

„Tega se ni bati,“ odgovori naglo Zala. „Železna vrata so tako skrita, da jih nihče ne najde. Ona so zazidana. Ako pa hoče kdo priti do njih, mora prekopati steno v Strelčevi kleti. A še potem ne pride do vhoda. Zakaj duri se ne morejo zlahka prebiti. Tako so močne in debele.“

Mislím tedaj, da so naši sosedje z Mirkom vred varni. In celo, če bi sovražnik prišel preko zidovja na Gradišče, se morejo kristjani vendar rešiti skozi tajni izhod.“

Nato se je storila trda noč. Na stražo je prišel oče Serajnik, ženski pa sta se podali v votlo pečino k zaželjenemu počitku.

Almira ni našla nocoj miru. Težko je pričakovala polnoči. O polnoči pa se je ukradla tajno iz skrivališča, ne da bi jo dremajoči stražnik opazil, in se je splazila po strmini doli v globočino.

Ravno v tem času pa je tudi korakala majhna straža proti Rožčici. Z njo je bil Tresoglav. Prišedši do zaznamovanega mesta, se je ustavilo oboroženo spremstvo. Tresoglav je šel k rovu in pričakoval ondi svojo hčer.

Kmalu je prilezla Almira do njega. Dolgo sta se pogovarjala oče in hči. Naposled je še pristavila deklica:

„Ta-le ključ je od tajnih vrat v Strelčevi kleti. Skri-val ga je oče Serajnik. Zalika mi je, nič hudega sluteč, naznanila mesto, kjer je bil skrit.“

Ali glejte, oče, da dobite Mirka in najodličnejše kmete žive v svojo oblast. Z žuganjem jih lahko prisilite, da vam sami izročijo Mirkovo nevesto. A on je potem moj, in vse je v naših rokah!“ —

Pol ure pozneje se je vnel po vseh krajih okoli ozidja na Gradišču hud boj. Turki so z vso močjo naskakovali zidovje. Nekateri so metali zastrupljene (otrovljene) puščice

na kristjane v tabor. Drugi so prislanjali lestvice ob zid, da spležejo v grad, ali so pa podkopavali zidovje, da si napravijo vhod.

A ves trud in napor ni mogel pridobiti sovražniku Gradišča; zakaj kristjani so se hrabro in vztrajno branili.

Mirko in njegov prijatelj Štefan sta bila na najnevarnejšem kraju. Bojevala sta se kakor ljuta leva. Puščice so švigale mimo njiju, toda nista se brigala za turško orodje. Zaupala sta sredi smrtne nevarnosti — božji milosti.

Marsikateri kristjan se je že, smrtno zadet, zgrudil blizu njiju na tla. Bati sta se jela, da proderejo Turki kmalu skozi zidovje na Gradišče. Zakaj na več krajih so ga že bili podkopali, in tam pa tam se je jelo udirati. A veliki pogum in neustrašljiva hrabrost Mirkova je pognala zopet sovražnika iz predora nazaj v šatorišče.

A kakor bi trenil, nastane na gradu, po dvorana in kletéh krik in klic, jok in stok. Strašen bojni hrup se vzdigne vzadi za Mirkom. V istem trenutku prileti Strelec ves brez sape k naši četi ter vzklikne obupno proti Mirku in tovarišem:

„Izdani smo. Sovražnik je prodril skozi podzemeljski hodnik na Gradišče. Železna vrata so se kar sama odprla. Prve straže so posekali, a potem se je moralo vdati vse. Grad je v turških rokah. Pojdite na pomoč! Rešite nas!“

Mirka izpreleti groza in strah. Hoče k svojim, a v tem hipu ga napade od vzadi velika turška četa. Zdaj se vname hud boj, mesarsko klanje. Ali kristjani so bili kmalu premagani; zakaj od vseh strani je prihrul zdaj sovražnik tudi preko zidovja na Gradišče. Za našega kmeta ni bilo več rešitve. Kdor se ni hotel vdati, je moral umreti takoj na mestu.

Mirko se je sprva ljuto branil s svojimi tovariši. Ali v kratkem jih je mnogo popadalo pod krutimi meči in naposled se je zgrudil tudi Mirko, naš poveljnik, nezavesten na tla. Hud udarec po glavi ga je omamil. Ko

pa vidijo kristjanski boritelji, da je njih poveljnik zadet, jim upade pogum in hrabrost. Vdali so se . . . Na Gradišču je bil sedaj Turek gospodar.

Predno je jela jutranja zora žareti, je bila usoda kristjanov določena. Vse bogastvo na Gradišču je prišlo Turkom v pest. Ves živež in hrano, težko prihranjeni denar in druge dragocenosti, ki so bile skrite in zakopane po kletéh, je vzel sovražnik premaganim kmetom. Plen je bil velik.

Ljudje so prišli vsi brez izjeme, kar jih je še ostalo živih, pod turško oblast in sužnost. Žene in otroke so spravili Turki v svoje šatore in jih tam stražili. Strašno so vpile in jokale uboge, nesrečne ženske. Vile so roke, ruvale si lase, trgale si obupane in zbegane obleko raz prsi, a Turek je ostal kamenitega, nečloveškega srca. Prej bi se bilo trdo jeklo omečilo pod gorkimi solzami ubogih kristjanov, nego bi se ganilo srce krvoločnega sovražnika.

Može in mladeniče pa so zaprli v globoke kleti na Gradišču. Kdor se je le količkaj upiral stražnikom, je storil brez milosti konec. Turški meči so ga kar na mestu posekali.

Vsi so bili obsojeni v temno sužnost. Le Mirka in odličnejše njegove tovariše je odločil poveljnik boljši usodi. Le njim je še od daleč svetila zvezda zlate svobode.

Trinajsto poglavje.

Tisti dan popoldne so praznovali Turki svojo zmago nad nesrečnimi kristjani. Mastili so se, kolikor so mogli. Pili in jedli so, kar jim je dopuščal želodec. Vinjeni so si dali privajati ujeta kristjanska dekleta; plesali so okoli njih ter jih nečloveško zasmehovali pred seboj. Zverinsko je bilo to ravnanje. A Turek ni imel usmiljenja in ni poznal milosti s kristjanskimi dušami.

Najbolj pa se je radoval poveljnik sam in nečloveški — Tresoglav.

„Izvrstno si izpolnil svojo obljubo,“ jame poveljnik proti njemu. „Tretjino bogastva, kolikor smo ga danes naplenili, dobiš za plačilo. Zaslužil si ga. Tvoja hči Almira pa dobi svojega ženina Mirka in kogar še povrh želi, v dar.

Le nekaj mi še manjka. In to je ona krasotica, o kateri si trdil, da pristoja kot darilo mojemu sultanu. To žensko še hočem imeti, prej se ne ločim odtod. Mnogo je sicer mladih deklet in žen sedaj v moji oblasti, ali tako vrlih ne nahajam med njimi, da bi jih mogel pokloniti svojemu gospodarju v Carigradu.“

„Teško bode res, polastiti se lepe Zalike,“ odvrne Tresoglav. „Tabor pod Rožčico je nepristopen. To smo izkusili predzadnjo noč. Ali jaz vem za drugi pot. Mi moramo Mirka in njegove tovariše žugaje prisiliti, da nam sami izročé Zaliko. Pretiti jim moramo s strašno smrtjo. Ako treba, naj jih trpinčijo in mučijo! Prepričan sem, da dobimo na tak način Mirkovo nevesto in ženo v svoje roke.“

„Naj se zgodi, kar nasvetuješ. Dajte prinesti, častniki moji, ujetega Mirka in njegove tovariše sèm v moj stan!“

Ukaz se izvrši. Tresoglav pa stopi za platneni zastor v šatoru, tako da sliši pogovor, njega pa nihče ne vidi.

Dovedejo Mirka s tovariši, vklenjenega v železne verige, pred turškega poveljnika. Glavo po koncu držeč, gleda nesrečni mož nepremično in brez strahu poveljniku v oči. Še strepetal ni Mirko, ko mu ta z grmečim glasom zaukaže, naj se prikloni svojemu gospodu in zmagovalcu.

Poveljnik je govoril v bosenskem, t. j. hrvatsko-srbskem jeziku. Bil je iz Bosne domá. Mirko in drugi so tedaj dobro razumeli strašne besede njegove:

„Ti in vsi tvoji ste zdaj v moji oblasti. Jaz odločujem o vašem življenju in smrti. Dekleta in žene, mladeniče in starčke odvedem s seboj v sužnost. Tebe in tvoje tovariše, ki ste se najbolj ustavljali našim četam, hočem pa takoj umoriti tu na Gradišču.“

Izgovorivši, udari z zakrivljeno sabljo po tleh, častniki in vojaki v šatoru pa zarožljajo s svojim orožjem.

Strah in groza je obšla Mirkove tovariše. Vsi so trepetali in se tresli kakor listje na košatem drevesu, če vihar privrši. Le Mirko je ostal neustrašen. Le njega ni ganilo rožljanje sabelj, niti grmeči glas krutega poveljnika. Zakaj Mirko je mislil le na svojo mlado ženo Zaliko in sivolasega očeta. V svojih prsih je čutil le ljubezen do svoje neveste in starišev, a strahu in groze pred smrtjo naš junak ni poznal.

Zavzel se je turški poveljnik nad pogumnim in neustrašenim možem. Občudoval je njegovo mirnost in odločnost.

„Le nekaj vas more rešiti strašne smrti,“ nadaljuje počasi poveljnik. „Le eno bitje ima še v sebi moč, da utegne predrugačiti vašo usodo. Le nevesta in žena tvoja, Mirko, ki jo varuješ v taboru pod Rožčico, more vas in tebe rešiti gotove smrti.“

Skrivnostna tihota nastane po teh besedah v šatoru. Tovariši Mirkovi se začudeni spogledajo, ne vedoč si razjasniti pomena teh besed. Mirko povesi oči in zre nepremično v tla. Zdelo se mu je, kakor da se ves svet vrti okrog njega. Tema se mu je delala pred očmi. Groza ga je obhajala, kakor da bi videl kačje pošasti sikati iz brezdna proti sebi. Pri tem pa je postal bled kakor smrt. Tedaj so spoznali njegovi tovariši, da so mu vsekale poveljnikove besede globljo rano v srce, nego more to storiti brušen meč.

Dolgo ni Mirko izpregovoril besedice. Tudi pogledal ni nikomur v oči, ne v obraz. Le tresel se je na vsem životu in vzdihoval. Zdaj pa zdaj se mu je tudi svetla solza potočila po licu.

Strašna bolečina je prešinjala njegovo srce. Prsi so se mu vzdigovale, kakor se ob viharju ladja ziblje na morju.

„Poslušajte!“ izpregovori zopet poveljnik. „Zdaj veste, od koga zavisi vaše življenje in smrt. Odločite se! V tvojih rokah, Mirko, je usoda tvoja in tvojih tovarišev. Ti si Zalin mož. Ti nam lahko sam izročiš svojo ženo in nevesto. Le njena lepota vas vse reši.“

Mirko še vedno molči. A mrzle potne srage mu stopajo na čelo in lice. Tako se je boril sam s seboj — nesrečni mož.

Štefan, njegov mladostni tovariš in prijatelj, je prvi spoznal Mirkovo srčno borbo in izpregovori tako-le:

„V imenu vseh tovarišev ti naznanjam, mogočni turški poveljnik, da smo prisegli svojemu voditelju večno zvestobo. Kar odloči on, to storimo tudi mi, vsi brez izjeme. A nikdar bi se mu ne vdali, ako bi hotel žrtvovati za nas — nedolžno nevesto.“

Z milim očesom je pogledal Mirko svojega prijatelja. Ta pogled je izražal najsrčnejšo zahvalo za njegove blage besede. Še le zdaj se Mirko opogumi, zravna svoj život, povzdigne oči proti nebu in stoji zopet neupogljiv in neprestrašen pred turškim poveljnikom kakor poprej.

„Česar najljutejša zver ne terja od zveri, to zahtevaš ti od mene, nečloveški človek,“ odvrne Mirko poveljniku. „Najkrutejši divjak bi ne silil na kaj takega, a ti hočeš od mene, ki sem človek in kristjan, naj ti izročim svojo ženo, da rešim sebe in svoje tovariše!

Zemlja bi se pogreznila pod menoj, ko bi se drznil teptati božje zapovedi. Sam Bog me je združil z mojo ženo. A kar Bog tu na zemlji zveže, ne sme razvezati — človek. Le smrt razruši najino vez. Le božja vsemogočna roka more presekati najino zakonsko vez.

Rad bi vam rešil, dragi tovariši, življenje. A to, kar zahteva kruti sovražnik od mene, to ni v moji oblasti. Zalino življenje je v božjih rokah.

Vedi torej, nečloveški poveljnik: Kar zahtevaš ti, ne morem in ne smem storiti. A tudi, ko bi smel in mogel, ne bi storil kaj tako nečloveškega nikdar.

Po tem se ravnaj! Stori z menoj, kar hočeš. Moje življenje je v tvojih rokah.“

Z zobmi je škripal turški poveljnik. Oči so mu žarele same togote in tresel se je od jeze nad Mirkovimi odločnimi besedami.

„Vrzite njega, predrzneža, in njegove tovariše, častniki moji, v najglobljo ječo! Stražite dobro to kačjo zalego! Jutri pa hočemo živo kožo rezati raz nje in enega za drugim peči na žarečem železu, dokler ne izpolnijo moje želje. Strašno, mučeniško smrt moramo pripraviti drznim kristjanskim psom.“

Mirka in tovariše so odvedli v ječo. Tresoglav pa je odgrnil platneni zastor in rekel poveljniku:

„Ne bi bil mislil, da se bo ta mladenič obnašal tako predržno. Smrt vidi pred seboj, a nič ga ne gane.“

„Razljutil me je ta pes s svojo predrznostjo. Zato pa hočem njega in njegove tovariše jutri dejati ob glavo. Naj spozna, kako ravna „nečloveški“ sovražnik s kristjani.

Tvoji Almiri ne morem pomagati. Naj si izbere drugega moža za svoje plačilo! Le Zala edina more rešiti svojega ženina gotove smrti. Le za njo samo dam Mirka živega iz rok!“ —

Na Gradišču so med tem plesali Turki veseli in zadovoljni. Vsak si je ta dan sam poplašal svoj trud in tridnevno pomanjkanje. Naravno je tedaj, da so turški vojaki, preveseli svoje zmage, pozabili na strogo vojno službo. Kako pa tudi ne? Saj je bila kristjanska posadka na Gradišču premagana in vsi moški kot ujetniki zaprti v kletéh.

Kmalu se je približal večer, prišla je temna noč, in na Gradišču se je vlegel trudni sovražnik k počitku.

Nocoj je bila prva noč, ko so Turki mirovali brez strahu. Zatorej je tudi marsikateri stražnik zatisnil trudne oči, da si malo odpočije.

To vse je opazil junaški mladenič Davorin, katerega so bili Turki, jahaje v Rožno dolino, ujeli na preži. Žalnikov Vinko jim je bil srečno odnesel pete, a Davorina so odvedli ujetega s seboj v tabor pred Gradišče.

Nocojšnjo priložnost se je odločil naš ujetnik porabiti, da reši sebe in ako mogoče, tudi svoje tovariše, zlasti Mirka.

Davorin se obleče tedaj skrivši v turško obleko. Opaše si sabljo in vzame orožje, kakoršno so nosili turški vo-

jaki. Tak se pridruži nepoznan stražam. Tu posluša pogovore med stražniki, ki so govorili njemu razumljiv bosenski jezik, in tako izve vse, kar se je godilo v turškem taboru.

Groza je izpreletela mladeniču život, ko je čul, da hoče poveljnik drugi dan zjutraj pomoriti vse kristjanske glavne voditelje. Slišal je tudi govoriti o prijatelju Mirku in o njegovi lepi nevesti Zaliki.

Ko tedaj junaški mladenič spozna, kakšna nevarnost preti Mirku, če ne izroči Turkom svoje žene, se zavzame in sklene, še tisto noč naznaniti Mirkovo usodo nesrečni Zali in očetu Serajniku.

Štirinajsto poglavje.

Predno je dotekla ura polnoči, je že klical Davorin iz prepada pod Rožčico očeta Serajnika. Ta ga je po glasu spoznal in mu dovolil, da se približa skalnati votlini.

Prestrašil se je sprva sivolasi mož turško oblečenega in oboroženega mladeniča. Ko pa vidi, da je zarés tisti Davorin, ki so o njem že vsi mislili, da je mrtev, se ga oklene okoli vratu ter ga poljublja od samega veselja.

„Bog te sprimi, Davorin!“ ga nagovori starček radostnega srca. „Ti prideš gotovo iz turškega tabora, ker si po turško oblečen. Kaj nam boš povedal novega? Kako se godi kristjanom, kako gre Mirku? Govori, moj mladi prijatelj!“

Mladenič se je komaj iztrgal iz starčevih objemov in odgovoril ves pobit:

„Vse je izgubljeno, vse je proč. Gradišče je v turških rokah. Kje je Zalika, Mirkova nevesta in žena? Pokličite jo!“

Oče Serajnik ni mogel razumeti pomena teh strašnih besed. Hotel je govoriti in vprašati po svojem sinu, ali beseda mu je zastala v grlu. Omahnil je na tla. Davorin ga je ujel in položil v svoje naročje.

V skalnati votlini je začula Zalika znane glasove. Prišedši k izhodu, je spoznala Davorinov glas. Težkega

srca se je približala mestu, kjer sta bila mladenič in starček. A ko je zagledala Serajnika, omedlelega v Davorinovem naročju, se je zgrudila nanj, objela svojega tasta in se razjokala na njegovih prsih. Slutila je nesrečo ter že čutila v svoji duši, kako strašno novico je prinesel nočni prišlec.

Kakor zblaznela, skoči Zala naenkrat po koncu, prime mladeniča za roko in ga vpraša s tresočim glasom:

„Je li Mirko mrtev? Ali še živi? Govori, človek! Usmili se nesrečne žene!“

„Umiri se, Zalika!“ jo tolaži Davorin. „Tvoj Mirko, tvoj ženin in mož še živi, ali jutri mora umreti s tovariši vred.“

Pri teh besedah zažari nesrečni ženi oko in nov up prešine njeno dušo. Krčevito prime očeta Serajnika za roke ter vzklikne radostno:

„Oče, moj Mirko še živi!“

Starček se vzdrami, pogleda z milim očesom svojo sneho in ponavlja s tihim glasom:

„Moj Mirko, tvoj Mirko še živi. Tisočkrat bodi večni Bog zahvaljen za to neskončno dobroto, ki si jo izkazal meni, ubogemu grešniku!“

In starec je sklenil roke in molil k Vsemogočnemu v zahvalo, da mu je rešil edinega sina.

Hrup in šum pred skalnato votlino je hitro privabil Mirkovo in Zalino mater in druge tovarišice pod milo nebo. Tudi Almira se je približala, radovedno od strani poslušajoč, kaj pripoveduje znani ji mladenič Davorin.

Naznanilo Davorinovo je kar pretresalo Mirkovo ženo. Strah in obup se je boril v njenem srcu. V duhu je že videla pred seboj Mirka — mrtvega. Nesrečna Zala je bila vsa obupana in zbegana. A naposled se je ohrabrila in opogumila. Pamet se ji je vrnila zopet v glavo. Njeno srce se je pomirilo.

Ta strašna nezgoda Mirkova je storila Zaliko neobčutno za vsako drugo nesrečo. Ni več plakala, ni vzdihovala. Z mirnimi očmi je pogledala proseče proti nebu

in vzela iz nedrij podobo Matere božje, katero je bil pobožni menih Kapistran podaril njenemu rajnkemu očetu. Nato je pokleknila na tla in molila goreče, v sklenjenih rokah sveto podobo držeč. Iskrena motitev pa ji je vdahnila nov pogum in odločnost v srce. V njeni duši je bil sklep storjen.

Po molitvi je rekla tedaj Zala mirno in odločno:

„Ako je torej res mogoče, da morem jaz s svojim življenjem rešiti Mirka in njegove tovariše strašne smrti, se ne obotavljam trenutek ne. Še nocoj grem tja v turški tabor in hočem žrtvovati lastno življenje za svojega ženina. Lahko noč, oče, z Bogom, mati!“

Izgovorivši, se hoče Zalika iztrgati od svojih starišev ter iti naravnost na Gradišče, toda oče Serajnik jo ustavi, rekoč:

„Stoj, Zalika! Ti si ravno tako moj otrok, kakor Mirko. Boljše je, da eden živi, kakor pa da sta mrtva oba.“

Zala pogleda začudena Serajniku v oči in odvrne po kratkem molku, pomišljujoč:

„Vi imate prav, oče. Kdo ve, ali bi prizanesli Turki Mirku, če bi imeli tudi mene v svojih rokah? Kdo nam je porok za to?! Boljše je res, da eden živi, kakor da umrjeva oba.“

„Ti ostaneš pri meni, Zalika,“ pristavi Serajnik. „Ne pustim te od sebe. Ako mi ubijejo Turki Mirka, imam še vsaj v tebi enega otroka, ki mi zatisne oči na smrtni postelji. Za Mirkovo dušo pa molimo, da bode zveličana. V nebesih se v kratkem snidemo!“

Po teh besedah se spusti sivolasi mož na kolena in moli na glas, vsi drugi pa spremljajo tiho šepetaje njegovo molitev. Kmalu umolkne starček in nato utihne tudi ostala množica.

A nenadoma se oglasi Almira, stopivši pred Zalo in Serajnika, rekoč:

„Ako se obotavljate tedaj vi žrtvovati svoje življenje za Mirka, storim to jaz. Pokazati hočem, da sem ljubila

Mirka in ga še ljubim bolj, nego nevesta njegova. Živa duša me ne more zadržati v mojem sklepu. Jaz se hočem žrtvovati za tistega, kateremu sem poklonila svoje srce. Almira daruje lastno življenje — za svojega Mirka!“

Smrtna tišina je nastala po teh odločnih, nepričakovanih besedah. Vse se je kar strmé spogledovalo.

Oče Serajnik ni nikdar mislil, niti verjel, da Almira res čuti pravo ljubezen do njegovega sina; ali zdaj je moral verovati njenim besedam, saj hoče zanj žrtvovati svoje življenje.

Zala je kar okamenela na mestu. Osramočena pred vsemi, je stala kakor neobčutna mramorna podoba sredi svojih sosedinj. Najblažji njen čut je bil razžaljen. Ona, nevesta in žena, bi naj manj ljubila svojega moža, nego ga ljubi Almira! O njeni goreči in iskreni ljubezni do Mirka hoče še kdo dvomiti?!

In pri teh mislih se ji je dozdevalo, da že dvomi ves svet, tudi oče Serajnik, tudi Mirko, njen lastni ženin in mož sam, nad njeno pravo, srčno ljubeznijo!

Kakor da bi ji gad zasadil strupene zobe v telo, tako so jo pekle Almirine besede, tako jo je bolelo v srcu njeno sumničenje. Vsa potrta se je naslonila svoji materi na prsi in jela ihteti. Jokaje pa je tožila tiho:

„Tukaj v srcu me boli, mati. Meni je, kakor da bi mi trgjal kdo srce iz prsi. Bog mi pomagaj!“

„Tolaži se, ljuba moja Zalika! Pomiri se!“

„Nikdar bi ne bila mislila, da to človeka v srcu tako žge in peče, če kdo ženi in nevesti očita, da ne ljubi svojega moža. Ali to ni res, mati? Jaz ljubim Mirka nad vse. Sam Bog je naju združil.“

„Pokaži v dejanju svojo ljubezen, Zala!“ pristavi osorno Almira. „Daruj življenje svoje za Mirka, kakor ga hočem žrtvovati jaz. Še to noč bodemo videli, katera naju je vrednejša Mirkove roke — ti ali jaz!“

To je bilo občutljivi in nežni ženi preveč. Zalino srce je vzkipel do vrhunca. Obrnila se je proti Almiri in rekla s povzdignjenim prstom:

„Naj velja, nesrečno dekle, kar govoriš. Še to noč hočemo videti, katéra ljubezen je močnejša, tvoja ali moja. V dejanju naj se pokaže, kolika je ljubezen zakonske žene!“

Z mirnim, prav proroškim glasom pa nadaljuje:

„Posvariti te moram, nesrečna Almira: Ne izkušaj Boga, ne želi razrušiti zakonske vezi med Mirkom in menoj! Le sam večni Bog more razvezati v nebesih, kar je zvezal tu na zemlji.“

In obrnjena proti očetu Serajniku in svoji materi govori:

„Z Bogom, oče in mati! Zdaj grem od vas. Rešiti hočem Mirka in njegove tovariše sužnosti in gotove smrti. Božja pomoč bodi z menoj!“

Izgovorivši, prime mladeniča Davorina za roko ter ga odvede v skalnati dom

Kmalu potem sta stopili dve nočni prikazni v gosti temi iz skalnate votline. Bila sta Zalika in Davorin. Prva, zavita v dolgo turško haljo, z ostro sabljo opasana, Davorin pa v turški obleki, oborožen kot stražnik. Polagoma sta splezala po strmini v globoki prepad in se napotila proti Gradišču.

Nočna potnika je opazovala, na skalnatem robu sedeč, nesrečna Almira, zavita v temno haljo. Govorila je sama s seboj:

„Zdaj je v mojih rokah. Ravno je došla v globoki prepad. Dobro se slišijo semkaj trdni koraki. Sedaj sta že v rovu in korakata proti taboru. Tudi záme je čas, da grem.“

In šla je. Oprezno se je splazila po strmini v globino ter sledila v temni noči svojima znancema proti Gradišču. Bila je od njiju vedno kakih petdeset korakov oddaljena. Kadar sta postala Zala in Davorin, počakala je tudi Almira; če sta se pa onadva napotila naprej, šla je tudi Almira za njima.

Četrť ure pred Gradiščem se ustavita nočna potnika in jameta šepetaje govoriti. Almira se prikrade blizu njiju ter posluša njun pogovor, skrita za grmovjem.

„Vse se nama bode posrečilo, Zala,“ ohrabruje svojo spremljevalko Davorin. „Stražniki niso pazljivi nocej. Vsi so utrujeni in povrh še vinjeni. Naju ne bodo spoznali. Jaz sem itak kot stražnik oblečen, ti pa si v turški halji videti kakor turški častnik. V največji sili pa primeva tudi lahko za orožje!“

„Jaz se ne bojim ničesar, Davorin! Zanašaj se na moj pogum! Vse hočem storiti in prestat, ako le rešim Mirka.“

„To lahko storiš, ali uživala ne boš nikdar z njim zakonske sreče,“ šepetaje tiho za-se Almira v bližnjem grmovju in posluša dalje.

„Kod pa prideva na Gradišče, Davorin?“ vpraša potem radovedna Zalika. „Mi smo shranjevali ključ, ki odpira v Strelčevi hiši vhod na grad. Očetu ga je bil izročil Strelec sam, da ga čuvamo v svojem zatišju. Na ta ključ sem stavila vse svoje upanje. A nocej ga nisem mogla najti nikjer, in tudi oče ne vedó, kje je. Zatorej ne vem, kako prideva na Gradišče.“

„Ne skrbi za to!“ odvrne spremljevalec. „Ko sem bil zvečer med turškimi stražniki, sem zvedel za ključe, ki zapirajo podzemeljsko pot. Natihoma sem si jih prisvojil, predno sem šel pod Rožčico. Brez njih bi pač ne mogla priti na grad, kajti vrata so močno zapahnjena.“

Nató stopata tiho dalje in Zalika je med potom stiskala majhno podobico Matere božje na prsi ter prosila v duhu Boga pomoči.

Srečno sta došla do Strelčevega doma, njima pa je sledila oprezno Almira, kolikor toliko oddaljena. V hiši ni bilo nikogar. Vse je bilo mrtvo in zapuščeno. Potem sta se spravila po stopnicah v klet, a tu je bil tisti zid razkopan, ki je prej zakrival železna vrata.

„Bog ve, kako so našli Turki ta skrivna vrata!“ opomni tiho Zala.

Almira se pri teh besedah strese in srce ji jame močno plati.

Davorin vzame ključ ter odklene počasi in tiho vrata. Ko pa stopi v podzemeljski hodnik, se spotakne nad človeškim truplom in pade črezenj. V tem trenutku se vzbudi stražnik iz spanja in zakliče na pomoč, ali Davorin mu zasadi ostro sabljo globoko v prsi in turški stražnik izdihne svojo dušo.

Zaliko je seveda obšla groza pri tem prizoru, toda kmalu se je opogumila ter korakala z Davorinom dalje po podzemeljskem hodniku na grad. A naenkrat se je zopet ustavila, rekoč:

„Ali ni zaškripalo pri vratih? Zdi se mi, kakor da bi jih bil kdo zaklenil.“

Davorin posluša, a vse je bilo tiho kakor v grobu. Almiri pa zaiskré v tem hipu oči od same radosti.

„Zdaj je vse v mojih rokah,“ si misli nesrečno dekle.

„Mirko je moj. Zala je v kletki kakor ptiček.“

Nato sledi zopet pazno za njima.

Srečno prispó vsi trije do izhoda na Gradišću. Vrata se odpró. Zala in Davorin stopita v klet, iz kleti pa prideta brez vsake zapreke na prosto. Za njima prikoraka skrivši tudi Almira. Veselje in radost sije vsem trem iz oči, ker so tako srečno dospeli na Gradišće.

Nato se približata Davorin in Zala nagloma turški straži, ki je čuvala ječo, kjer so bili Mirko in njegovi tovariši zaprti. Davorin je že mislil odpreti vrata, toda zdaj se ni mogla Almira več brzdati v svoji hudobiji in strasti. Zlobno dekle ni moglo trpeti, da bi Zalika objela, četudi v ječi, svojega ženina Mirka ter mu še enkrat srečna pogledala v drago obličje.

„Tega ne!“ si misli dekle in v tistem trenutku zakriči na ves glas. Hipoma nastane hrup in šum. Straža se vzdrami in v trenutku ugrabijo turški vojaki ponočne vsiljence. Davorin se zgrudi ranjen na tla, Zali odpade sablja in vsi trije se potem mirno vdajo sovražnikom.

V jutro na vse zgodaj so jih privedli v glavni stan. Davorin in Zalika sta pisano gledala svojo izdajalko, za-

kaj spoznala sta natanko njene namere. Ali to ni predsedalo Almiri. Zmagovito je nosila glavo po koncu. Ne-prestrašeno je zrla stražnikom v oči.

Kmalu je stopil tudi poveljnik turške čete v šator. A kako se je zavzel nad lepoto mlade Mirkove žene! Kar obstal je pred njeno veliko, častito postavo. Dolgo ji je gledal v oči in obraz, kakor da bi se ne mogel ločiti od njenega milega pogleda.

Zalika zre nepremično na tla. Rdečica oblije njeno lice. Nedolžnost odseva z njenega obličja. Neka vzvišenost in blagi mir ji sije z visokega čela.

Globok vtis je napravila ta izredna prikazen na poveljnikovo dušo. Prej ljut in divji, je postal sedaj krotek in miren. Blagi Zalin pogled ga je očaral; ona je ukrotila neusmiljenega Turka.

„Resnico je govoril Tresoglav,“ si je mislil poveljnik. „To je zlato darilo za mojega gospodarja. Nisem še videl take žene in tudi car sam nima med svojimi sužnicami lepše, kakor je ta-le pred menoj.“

„Odkod si prišla, žena?“ jo nagovori poveljnik v bosenskem jeziku.

Ali Zala molči, kakor da ne bi imela jezika. Njeno srce je okamenelo. Zala je že videla v duhu vso svojo nesrečo, slutila je že v srcu strašno svojo usodo. Vedela je, da je postala sužnja turškega poveljnika ter izgubila na veke — svojega Mirka.

Še v drugo jo popraša poveljnik. Ali Zala molči, kakor da bi bila mrtva, brezčutna stvar.

Na tretje vprašanje pa odgovori Almira namesto Zalike:

„To je žena Mirkova, katero želiš, da jo daruješ svojemu gospodu. Mirko in njegovi tovariši so ti včeraj odrekli to ženo. Rajši umrjejo, kakor da ti izročé kras cele Rožne doline. Ali jaz sama sem ti jo spravila v tvojo oblast, zato da rešim Mirka, svojega ženina.“

Ta-le ključ v moji roki priča dovolj, da bi brez mene ne bila prišla ta žena v tvoje roke. Ako bi ne bilo mene,

prost bi bil Mirko, prosti bi bili njegovi tovariši in prosta tudi — Zala!

Ta-le mladenič, ki si ga ujel na potu v našo dolino, je vzel skrivši tvojim stražam ključe od podzemeljskega vhoda. Z njimi je otvoril Zali in sebi vhod in ondi je ubil tudi tvojega stražnika. V svoji zbeganosti pa je pustil ključ v vratih in jaz sem ga vzela s seboj, da ti izpričam svojo vdanost in uslugo.

A ravno ko sta mislila obadva stopiti v ječo k Mirku in njegovim tovarišem, sem zbudila stražo in zdaj smo vsi trije tu pred teboj. Usmili se me! Jaz sem Almira, hči Tresoglavova.“

Togote se je tresel Davorin, ko je čul to strašno obtožbo. Poveljnik pa ji je odgovoril mirno in krotko:

„Veliko hvalo sem ti dolžen, Almira. Izberi si svoje plačilo!“

„Ako mi dovoljuje tvoja milost, te prosim, da mi rešiš Mirka in njegove tovariše smrti in temne sužnosti.“

Nato odvedejo stražniki Davorina v zaduhlo ječo. Zaliko in Almiro pa pelje poveljnik sam v stranski oddelek svojega šatora.

Kmalu potem so privedle straže Mirka in njegove tovariše iz temne ječe v glavni šator turškega poveljnika. Ujetniki so že mislili, da jim sedaj naznanijo smrt. Pričakovali so najstrašnejših muk.

Strah in groza jih torej obide, ko stopi poveljnik, s sabljo rožljaje, v šator. A ko privzdignejo glave in se ozrejo nanj, zdrgečejo vsi na celem životu: Zraven njega je stala Almira, zavita v črno haljo.

Kakor pogleduje gad zmagonosno in s pisanim očesom ptička, katerega je zavratno ugrabil v travi pevajočega, tako zmagovito in ponosno je zrla zdaj Almira na vklenjenega Mirka.

In on se je zares zbal tega pogleda. Strašna slutnja mu je pretresla dušo. Nehote mu je prišla na misel tista usodepolna noč, ko se mu je bilo dekcle zaklelo v strašno.

maščevanje. Mirko je spoznal, da se je sedaj uresničilo Almirino žuganje. Uvidel je, da je izdala njega in vse njegove tovariše nekdanja njegova — prijateljica! Ves žalosten in potrta je povsili tedaj glavo in oči ter se vdal nemili usodi.

Nov up in nada pa prešine njegovo dušo, oživi njegovo srce, ko jame poveljnik tako-le govoriti:

„Včeraj sem vam bil zaradi predrznega govora zažugal s strašno smrtjo. Danes sem hotel izvršiti svojo grožnjo. Pokazati sem vam hotel, kako ravná s kristjani nečloveški poveljnik, kakor ste mene včeraj vi imenovali.

Toda moje srce se je danes omečilo, moja želja izpolnila. Vi ste sužnosti in smrti — rešeni.

Otela vas je ta-le deklica, znana vam Almira.“

Vsi jo kar začudeno pogledajo in vsak jo v duhu že zahvaljuje za njeno veliko dobroto. Tudi Mirko se zdaj, ves oživljen in radosten, ozre na nekdanjo svojo prijateljico. Milo in hvaležno jo pogleda, rekoč:

„Presrčna ti hvala, draga Almira!“

V tem trenutku pa se zasliši iz stranskega šatora oben krič: „Mirko, Mirko, to ni res, ni res!“

Mladeniču se zdi ta glas znan. V srce ga zbode, kakor da bi mu kdo z ostrim nožem vse žile prerezal. Ljut, kakor ranjen lev, hoče skočiti tja, odkoder je prišel ta klic, ali straža ga hipoma zgrabi ter odvede s tovariši vred iz šatora.

Zala pa se zgrudi omedlela in obleži kakor mrtva na tleh. Bila je izdana in uničena.

Petnajsto poglavje.

Še tistega dne popoldne je došlo iz glavnega turškega tabora pri Beljaku povelje, naj se naša četa v gornji Rožni dolini hitro pomakne naprej. Združiti se ima z glavno vojsko v Podjunki dolini.

Zatorej se je v turškem šatorišču jelo takoj vse pripravljati na odhod. Prej pa se je še hotel poveljnik po-

lastiti kristjanskega tabora pri cerkvi sv. Jakoba v Podgradu.

Zdaj ko je bilo Gradišče v njegovih rokah, je imel Turek več vojakov na razpolaganje. Z vso močjo se je odločil tedaj napasti dobro utrjeno cerkev. Toda vsak poizkus je bil zaman. Tudi tu so se naši vrli Rožanje tako krepko in hrabro branili, kakor na Gradišču.

Vendar pa jim jame upadati pogum, ko so izvedeli, da je prišlo močno zavarovano Gradišče sovražnikom v roke in vsa njegova posadka pod meč ali v sužnost. Zatorej je bilo našim kmetom kaj po godu, ko jim turški poveljnik ponudi mir. Vsakemu kristjanu je obljubil prostost in življenje. Le svoje imetje, ves živež, hrano in druge dragocenosti naj prepusté mogočnemu zmagovalcu.

Pogoji so se sprejeli, pogodba sklenila. Ali kakor je Turek teptal božje zapovedi in moril ljudi, kakor divjo zverino, tako je prelomil tudi to pogodbo.

Mirno dospевši v tabor, ni namreč prizanesel sovražnik kristjanom, temveč je dal vse pomoriti, kar mu je prišlo v pest. Kdor pa ni izdihnil duše pod njegovim bridkim mečem, je prišel v sužnost. Naposled so poplenili vse imetje, oropali cerkev zlatnine in srebrnine, razdrli zidovje, vas pa požgali do tal.

Dan pozneje so Turki zapuščali Gradišče in Podgrad. V spomin so uničili vse, kar so našli, pa niso mogli odvesti in odnesti s seboj. Upepelili so vse vasi na daleč okrog in nebo je krvavo žarelo noč in dan. Tudi Svetne so požgali. Ali na občno začudenje sta ostali dve hiši po ognju nedotaknjeni, in sicer poslopji, kjer sta bivali Almira in Mirko, to je hiša Serajnikova in Tresoglavova.

Z bogatim plenom obloženi so se pomikali Turki dalje po Rožni dolini. S seboj so peljali z Gradišča in iz Podgrada nad tri sto ujetih kristjanov, žen in otrok, moških in deklet. Kdor pa je bil preslab, da ni mogel z njimi, tega so umorili brez usmiljenja, tako sivolase starčke, kakor majhne, nedolžne otročiče.

Na potu so puščali povsod očita znamenja svoje krvoločnosti in krutosti. Žito na polju so poteptali, vasi in hiše požigali, ljudi pa odvajali v sužnost.

V Podgorju so hoteli cerkev Matere božje upepeliti. Ali glej čudo! Cerkev ni hotela goreti. Tedaj pa so Turki, razljučeni in razjarjeni, razsekavali svete podobe in svetnike na oltarjih. In še nedavno so kazali tam ljudje na svetih podobah vsekana znamenja turške nečlovečnosti.

To je bila najhujša turška vojska, katero so doživeli nesrečni Slovenci na Koroškem. V kamen vsekane in na papir popisane so strašne dogodbe tistih časov; pa tudi med preprostim ljudstvom slovenskim še živijo dandanes žalostni spomini, ki nas živo spominjajo na nesrečno leto 1478.

Ali Bog, ki je vsem pravičen sodnik, je poplašal tudi Turkom njih krvoločnost.

Sredi meseca velikega srpana imenovanega leta je dospela glavna turška vojska od Beljaka po celovški dolini do reke Drave. Pri vasi Mohliče se ji je pridružila še četa, ki je plenila po Rožni dolini. Ne manj, nego nad deset tisoč kristjanskih ujetnikov je bilo sedaj v turški vojski. Kakor neumno živino so gonili s seboj nesrečne kristjane. Med njimi sta bila tudi Zala in Davorin. Tu je bil jok in stok, vpitje in krik!

Vsled hudega dežja je bila takrat Drava visoko narastla. Težko je bilo priti preko globoke reke. V naglici so si stesali Turki iz desek in brun mnogo ladij in brodov. Na nje so naložili svoj plen, v nje pognali ujete kristjane in vánje stopili tudi sami.

A teža je bila prevelika. Deroča voda je preplavila nekaj ladij in brodov. Velika množica Turkov je utonila, a še več kristjanov je našlo hladni grob v peneh valovih domače reke. Le majhno število ujetnikov se je rešilo iz mogočne vode. Med njimi je bil tudi Davorin.

Ali nesrečne Zalike ni otela smrt v hladnih valovih turške sužnosti. Bila je v spremstvu glavnega poveljnika, in ta je čuval mlado ženo, kakor zenico lastnega očesa.

Junaški mladenič Davorin se je dolgo boril z ljutimi valovi peneče reke Drave. Naposled ga je vrgla voda živega na suho.

Ves pobit in potr, uničen in omamljen, se je napotil naš junak polagoma po Rožni dolini proti domu. Noge so ga komaj nosile. Tako je bila oslABLJENA njegova telesna moč. Zakaj vklenjen v železne verige, je moral stradati v turški jéči. Še nekaj dni in Davorin bi bil lākote umrl.

Tudi duh njegov je bil otemnel in meglen. Vsak dan so ga strašili kruti turški vojaki, ko je bil ujet, z mučno smrtjo. Trpinčili so ga, kakor so ga mogli in znali. V teh mukah in bolestitih pa je bil, čemur se ni čuditi, nesrečni mladenič izgubil svoj spomin.

Le nekako temno se je še pozneje spominjal, da je hotel z Zaliko vred rešiti Mirka in njegove tovariše, a da je bila vse to preprečila — Almira. Toda na kakšen način in kje, tega pa siromak sedaj ni vedel več. Ali kadarkoli je zagledal Almiro, se je vselej stresel na vsem životu. Strah in groza ga je obhajala pred njo. Nje se je izogibal kakor hudodelke, ki ima strašno pregreho na duši.

Na potu domov je prišla Davorinu majhna četa oboroženih kmetov naproti. Bil je Mirko s svojimi tovariši in sosednjimi kmeti z Gorenjskega.

Tisti dan namreč, ko so zapustili Turki Gradišče, so oprostili tudi Mirka in njegove tovariše. Ves obupan je hitel mladi mož potem v tabor pod Rožčico, menéč, da še najde ondi svojo drago ženo in nevesto Zaliko. Ali žalibože, tu je moral prehitro spoznati, da je bil to res Zalin glas, katerega je slišal ono strašno jutro v turškem šatoru.

Sosedje šo sedaj povzdigovali in slavili pogumno deklico Almiro, češ, ona sama je rešila Mirka in najodličnejše može v vsej okolici. Ona je tvegala zanje svoje življenje. Vse se je čudilo, ko je Almira pripovedovala, kako je šla tisto usodepolno noč naravnost k turškemu poveljniku v šator; kako ga je ondi klečé prosila, naj reši Mirka in njegove tovariše temne sužnosti. A ravno tedaj,

ko je bila pri njem, je privedla ponočna straža Zaliko v šator. Ujeli so jo nekje v podzemeljskem hodniku, kamor jo je zvalil nesrečni in predrzni mladenič Davorin. Poveljnik je nato njeno iskreno prošnjo uslišal, Zalo pa kot nočno pohajalko odvedel v sužnost.

Tako je govorila izdajalka Almira svojim lahkovernim sosedom. Ljudje so res verjeli lažnivim besedam in občudovali njen pogum. Le oče Serajnik je majal z glavo, toda rekel ni ničesar. Mirko pa malo da ni zblaznel, ko je izvedel, da je ujeta njegova Zalika. Hipoma je sklenil, da jo mora rešiti. Zatorej se je napotil preko Rožčice na Gorenjsko. Ondi je prosil pri kmetih pomoči, in res, marsikdo mu je sledil na Koroško.

Nagloma je bil nabral Mirko tudi v Rožni dolini nekaj mož in mladeničev. Nato so šli vsi, oboroženi s sekirami, vilami, kosami, železnimi verigami in hlodi, za turško četo v spodnjo Rožno dolino. Upali so, da jo še dojdejo ter ji odvzamejo plen in ujetnike.

Ali namesto turške čete so dohiteli le Davorina, ki pa je bil že na potu proti domu. In ta jim je povedal, da se je turška četa združila že z ostalo vojsko ter odšla skozi Podjunsko dolino čez Štajersko in Kranjsko domov v globoko Turčijo. — —

Žalostno je bilo odslej naprej življenje našega kmeta v Svetnah in v Podgradu. Vse hiše so bile požgane, vsi poljski pridelki uničeni. Kmet ni imel ničesar, s čimer bi preživil sebe in svoje. Pa tudi ljudi je manjkalo za delo. Vse je bilo v Rožni dolini kakor izumrlo. Marsikatera rod-bina je celo izginila. Pri drugih so bile zopet le po ena, dve, ali k večjemu po tri osebe ostale pri življenju.

Najsrečnejši so bili seveda oni, ki so se skrivali pod Rožčico. Zató so ti sosedje tudi s kristjansko ljubeznijo kolikor mogoče pomagali svojim bližnjim. Oče Serajnik in Mirko sta vzela mnogo ubogih mater in otrok pod streho. Tudi nesrečni Davorin je zahajal k njima. Onadva sta kupovala tudi živež za vso sosesko, da ni čez zimo umi-

rala gladu. Sploh sta Serajnik in Mirko po očetovsko skrbela za svojo okolico.

V prvi sili in za prvo potrebo so si bili kmetje za prihodnjo zimo pripravili skupno stanovanje na Gradišču. Tu so si zamašili dvorane, tam zadelali zidovje, ondi zopet zazidali raztrgana okna.

Nekega dne so popravljali globoko klet, da bi shranili v njej nekaj slabih poljskih pridelkov. Zid se je bil udrl. Treba je bilo razkopati grobljo in izvoziti kamenje na prosto. Dodobra so že bili razgrebli kup na vse strani. A kar naenkrat zavpijejo delavci vsi prestrašeni. Glejte čudo, izkopali so mrtvega človeka. Bil je — Tresoglav.

Vsi so se zavzeli in strmeli nad njegovo smrtjo. Toda nihče ni vedel, kako je prišel ta človek na Gradišče v klet; saj ga ni bilo prej v njihovem taboru.

Še bolj pa so se čudili sosedge nad mrtvecem in se spogledovali, ko so našli v njegovi suknji ključa od železnih vrat, ki vodijo v podzemski hodnik. Tu je bil sedaj tisti ključ, ki je izginil takrat iz vrat, ko je čuval Strelec vhod na Gradišču. To je bilo dokaza dovolj, da je bil Tresoglav tedaj v kleti in da je on potegnil ključ iz vrat. Pa tudi oni ključ so našli pri njem, o katerem je prej trdil Serajnik, da ga je izgubil v taboru pod Rožčico.

Strašen sum je izpreletel sedaj očeta Serajnika in Mirka. Grozna slutnja jima je polnila dušo. Toda molčala sta. Plašč krščanske ljubezni sta pogrnila črezenj, češ, o mrtvih ne govori nič žalega! Ali kakor pravi slovenski pregovor: „Smrt pokoplje vse sovraštvo.“ Prekrižali so se vsi ter molili klečé za njegovo grešno dušo.

Grozno smrt je storil Tresoglav. Bil je žrtva svoje lakomnosti in izdajstva.

Tresoglav je imel za plačilo prejeti tretji del vsega plena od Turkov. S tem se je delal na videz zadovoljnega. A v svoji lakomni duši se je kesal, da ni zahteval polovice od vsega. Saj je le on sam spraval Gradišče sovražniku v roke.

Zatorej je izkušal skrivši si prisvojiti več plena, nego so mu ga odločili Turki. Natihoma je znašal po noči v globoko klet na gradu najbolj dragocene stvari. Hotel se je dobro okoristiti. A v njegovo nesrečo so ga zalezli stražniki. Opravičeval se je sicer pred poveljnikom, ali tajno v kleti nakopičene dragocenosti so jasno pričale o njegovi krivdi. Nató so mu odvzeli Turki ves delež od plena in povrh so mu še celo žugali s smrtjo.

Ves obupan in potrť je taval potem Tresoglav po taboru. A židovska lakomnost mu ni dala mirovati. Vtihtapil se je nekega dne do turškega plena in vrgel gorečo bakljo vanj, da ga zažge. Pa le majhen del je zgorel, vse drugo so rešili iz ognja vojaki. Njega samega so ujeli in za kazen zaprli v globoko klet, kamor ni prihajala solnčna svetloba, češ, tu naj umrje gladá zaradi svoje požrešnosti.

Sovražnik je bil odšel z Gradišča, Tresoglav pa je umiral v temni kleti. Glad je hud gospod. Nenasitni izdajalec je lizal sedaj mokro kamenje in jedel prst, da si gasi žejo in polni želodec.

Z njegovega telesa je izginjalo meso. Postal je kost in koža. Naposled ga je bila sama okostnica. Zadnje svoje moči je še hotel uporabiti v to, da se reši.

V kleti je ležalo več brun in hlodov. Z njimi je začel suvati in tolči v razpokano zidovje, ki je ločilo klet od kleti. Mislil in upal je, da ga bo kdo slišal. A vse zamán. Le mrtvo zidovje se je usmililo njegove muke.

Ko je namreč zid prodrł, se je udrla vsa stena in pokopala Tresoglava na veke.

Tako je Bog kaznoval požrešnika in izdajalca kristjanov.

Almira je po turškem odhodu vsak dan željno pričakovala svojega očeta. Menila je, da dojde domov, obložen z bogastvom, zdrav in vesel. V svoji domišljiji si je že slikala bodoče življenje v sreči in zadovoljnosti.

A kakor bi trenil, je bila ta nada uničena. Na dom so ji prinesli očeta — mrtvega.

Vsa obupana in zbegana, se je vrgla Almira mrliču na prsi in se ni ganila od očeta, dokler ga niso sosodje položili v hladni grob.

Od tistega časa je glodal na Almirinem srcu strašen črv kesa in vesti; češ, ona sama je kriva grozne smrti očetove. Iz njene duše je izginilo veselje in radost. Almira ni mogla več najti mirú in tolažbe. Pred njenimi očmi je v nočnih sanjah vstajala podoba nesrečne Zalike in — mrtvega očeta.

Šestnajsto poglavje.

Tri leta so potem mirno pretekla za Rožno dolino. Turške in druge vojske so sicer tudi še v poznejših letih razsajale po Koroškem, ali prebivalci v Svetnah in v Podgradu niso močno občutili teh bojev v deželi. Do Gradščca ni bil več prihrul niti ogrski kralj Matjaž, niti ljuti Turek. Saj bi pa tudi sovražnik ne bil našel mnogo plena v tem kraju, zakaj ljudstvo je bilo odslej vseskozi siromašno. Kmetje so živeli po teh nezgodah skromno, a vendar so bili zadovoljni s tem, kar jim je Bog dal. Bili so pohlevni in bogoslužni; nesreča jih je storila še bolj ponižne in pobožne, nego so bili poprej.

Pri Serajnikovih je gospodaril zdaj Mirko sam. Zakaj oče Serajnik je bil začel vsled nesrečnih udarcev v zadnji turški vojski kaj hudo bolehati. Neskončno ga je pekla v srcu nesreča Zalina. A bolelo ga je tudi, videčega, da hira i njegov sin, odkar je izgubil svojo nevesto in ženo Zaliko.

Mirko je bil odslej nenavadno tih in pobit. Govoril je malo. Izogibal se je ljudi, najbolj Almiré. Dà, nje se je celó bal, kakor pregrešne čarovnice.

Nehoté se mu je vsiljevala slutnja, da je le Almira kriva vse njegove nesreče. V tem mnenju ga je podpiral tudi njegov oče. Serajnik je namreč vedno trdil, da izpričujeta Tresoglavovo izdajstvo ključa, ki so ju našli pri njem.

Toda več se ni dalo dokazati. Zatorej sta obadva o tej kočljivi stvari molčala, zlasti pa Mirko. Saj si je moral naposled sam priznati, da je i on, to je njegovo nepremišljeno prijateljstvo do Almire, krivo njegove in Zaline nesreče.

Pa tudi mladenič Davorin je čestokrat trdil Mirku, da je Almira kriva Zaline sužnosti ali smrti. A njemu Mirko ni veroval, meneč, da je njegov spomin vedno še temen in meglen. Toda Davorinova pamet je bila sedaj že čista in jasna. Zopet se je vsega dobro zavedal, kar se je godilo na Gradišču, ali verjeti mu ni hotel tega nihče.

Tri leta ni bilo o Zali ne duha, ne sluha. Vsi so mislili, da je mrtva. Osobito Davorin je trdil, da je najbrž v penečih dravskih valovih našla svoj grob. Ali njenega trupla niso zasledili nikjer, če je bila tudi Drava mnogo mrličev vrgla na suho.

Preteklo je četrto in peto leto. Tudi šesto se je že bližalo h koncu, ali o Miklovi Zali še ni bilo niti sedaj ne sluha, ne duha. Vsi so jo imeli za mrtvo in Mirka so smatrali za vdovca.

Čestokrat so molili sosedge v Serajnikovi hiši za njeno dušo. Priporočali so jo Bogu in Materi božji. Zlasti pa sta oče Serajnik in Zalina mati molila vsak dan za njeno srečo na tem ali onem svetu . . .

V dolgih letih se pa marsikaj pozabi in izpremeni. Tudi Mirko je pozabil na svojo nevesto in ženo. Imel jo je za mrtvo, ali groba njenega ni poznal, niti vedel za deželo, kjer počivajo njeni telesni ostanki.

Tekom časa se je izbrisala iz Mirkove duše tudi ne ljuba slutnja in sum o Almirini osveti in izdajstvu. Mirko se ni več izogibal deklice, in dekle je zopet iskalo njegovo družbo. Razmerje med njima je postajalo čim ožje od dne do dne. Večkrat sta govorila med seboj in se tudi kakor nekdanj shajala na vrtu.

Nekateri so že menili, da bosta lep par. Drugi so zopet trdili, da ne more nikdar nič dobrega priti od take

zveze. Osebito Davorin in Mirkov prijatelj Štefan se nista mogla sprijazniti z mislijo, da bi postala kdaj Almira — Mirkova žena.

Najbolj pa se je tej zvezi protivil oče Serajnik sam.

„Dokler živim jaz,“ je rekel starec dostikrat, „ne pride mi Almira, židovsko dekle, za sneho v hišo.“

A sivolasemu možu so bili dnevi že šteti. Vedno bolj in bolj je bolehal in slabel. Naposled se ga je lotila bolezen in ta ga je tudi hitro položila v grob.

Z očetom Serajnikom se je podrl zadnji zid, ki je še edini, tako so mislili vsaj ljudje, branil Almiri v Mirkovo hišo.

Toda temu ni bilo tako; zakaj Mirkova žena in nevesta, Miklova Zala, je še živela. Ali živela je nesrečno, tužno življenje globoko doli v Turčiji, v stolici turškega cesarstva, v glavnem mestu Carigradu.

Turški poveljnik Iskender je bil po mnogih težavah, po raznih bojih in velikih zaprekah srečno privedel Mirkovo ženo do svojega carja. Z majhno četo, a še manjšim številom ujetnikov, brez plena in ropa, je bil došel v cesarsko mesto. Podariti je imel le eno lepo sužnico svojemu sultanu v dokaz in znamenje velike pokornosti.

In res, sultan je bil vesel tega darú. Zala, njegova nova služabnica, je bila najlepša med vsemi. Turški car ji je odločil posebne, z zlatom in srebrom ozaljšane sobane in dvorané. Oblačiti jo je dal v najlepšo svilnato obleko, kakor so jo nosile najbogatejše žene v velikem turškem mestu. Zala je imela vsega dovolj. Deklice so ji stregle, strežaji doprinašali, kar je hotela. Bila je bogata in čislana.

Ali pa mislite, da je bila naša Zalika v tem bogastvu in v tej krasoti tudi srečna in vesela?

Ne! Temveč Zala je bila sedaj nesrečna, kakor še nikdar ne poprej v svojem življenju. Kakor ti umira najlepša cvetlica, če jo iz domače zemlje izruješ in presadiš v tujo, še tako rodovitno zemljo, in ti naposled celó usahne in ovne: tako je hirala in venela tudi Zalika, odkar je

živela kot nesrečna sužnica na Turškem ter morala sleči preprosto domačo, slovensko obleko.

Cele noči je pomilovalna žena klečé prejkala in premolila. S solzami je močila svilnato in z zlatom obšito obleko. Ni preteklo dneva, ne noči, ne ure, niti minute, da bi ne bila nesrečna Zalika mislila na svojega Mirka, na očeta Serajnika in na ubogo mater. Na glas je molila in govorila sama s seboj, da ne bi pozabila svojega materinega jezika. In podoba Matere božje, ki jo je vedno nosila na prsih pri sebi, ji je bila ob enem cerkev in oltar, kamor je poklekala po noči in kjer je klicala na glas blaženo Marijo Devico na pomoč.

Ta tuga in žalost je seveda razjedala Zaliki zdravje. Postala je bleda in slaba. Vidno so pojemale njene moči.

Tako je teklo leto za letom. Bili so to tužni in žalostni časi. Od vsega sveta ločena, je vzdihovala Zala vedno sama v svoji sobici. Edina tolažba ji je bila le molitev in pogled na sliko Matere božje, katero ji je bil dal oče Serajnik v spomin njene zaroke.

Prišlo je bilo že sedmo leto Zaline sužnosti. A v vsem tem času ni mogla nesrečna žena okrevati in pozabiti na svojo vero, na svoj dom in na svojega dragega Mirka in očeta Serajnika. Ker je pa videla, da ji nikdar več ne zasvetijo žarki zlate svobode, je postajala še otožnejša in naposled je celo nevarno zbolela. A grenka kupa našega življenja ni nikdar tako polna, da bi se ji ne mogla več priliti še kapljica grenkejšega trpljenja. In tako je bilo tudi z nesrečno Zaliko.

Ni še bilo dovolj, da je umiralo njeno življenje v sužnosti od dne do dne; ni še bilo dovolj, da je živela nesrečna žena zapuščena od vsega sveta, ločena od kristjanov, sredi med neverniki; to vse je še bilo premalo trpljenja za nesrečnico. Naposled so jo začeli nadlegovati zavoljo njene vere. Zahtevali so od nje, da mora javno prestopiti k turški veri. Nikdar več ne sme moliti k edino pravemu Bogu, nikdar več se priporočiti Materi božji. Tudi svetinjo, ki jo je shra-

njevala in čuvala kot največji zaklad na svetu, naj bi izročila neusmiljenim rokam turškim!

Strašna je bila ta zapoved, a neovržna. Kdor se ustavlja sultanovemu povelju, tistega zadene grozovita smrt, polna muk in groze.

Zalika se je kar stresla na životu, ko so ji sporočili strašno zapoved. Ali bila je dobra in stanovitna kristjanka. Ni se strašila grozne smrti, niti bolečih muk. Odločno je odvrnila sultanovim služabnikom, da pretrpi rajše nasilno smrt, nego da bi odstopila od svoje vere.

Ta odločnost je razsrdila turškega carja. Tri dni ji je dal še pomisleka; potem življenje — ali smrt. S štirimi konji jo hoče dati živo raztrgati, ako ne izpolni njegove želje. Toda Zalika je bila trdna v svoji veri, neomahljiva v svojih sklepih. Niti ene minute ni premišljala, kaj naj stori, temveč prvi njen sklep je bil in ostal odločilen.

Pri vsem tem si je bila Zala še zmeraj svesta pregovora: Pomagaj si sam in Bog ti pomore! Dostikrat je tedaj v zadnjem času premišljala, ali bi ji bilo še mogoče uiti iz sužnosti. Toda vsak poizkus se ji je zdel brez uspeha. Okna so bila trdno zamrežena. Po hodnikih in mostovžih so vedno hodile straže po dne in po noči.

Na rešitev ni bilo tedaj misliti pri njej. Zatorej se je pripravljala na gotovo smrt. Iskreno je molila vsako noč in klicala v svojem ljubem materinem jeziku Marijo Devico na pomoč: Ona se je naj usmili! Reši jo naj strašne sužnosti, ali pa ji naj podeli ono stanovitnost in srčnost, da more mirno, kakor mučeniki, prenašati grozno smrt za svojo vero.

V teh ponočnih molitvah jo je švseleje le proti jutru prevzel trud in spanec. Obnemogla je zaspala Zalika klečé na tleh, sliko Matere božje v rokah držeč. Zlati jutranji žarki so tužno obsevali blede lice nesrečne kristjanke, ki je edino v blagodejnem spanju našla mir in pokoj.

Med tem pa so enakomerno hodile turške straže po hodnikih. Marsikateri stražnik je obstal pri sobi, kjer je

molila nesrečna žena. Njen glas in ihtenje je odmevalo v tihi noči po visokem mostovžu. Radovedno so poslušali sivolasi stražniki mile prošnje ženske, toda molitve njene niso razumeli. Čuli so le glasove, a njih pomen jim je bil neumeven.

Le enemu izmed stražnikov so bili mili ti glasovi. Le eden izmed vseh je razumel njih globoki pomen. Srce mu je radosti vzkipel. Samega veselja se je jel tresti na životu, začuvši te glasove. Padel je na kolena in molil tiho k svojemu krščanskemu Bogu in Materi božji.

Spomini na svojo vero, na svoj materin jezik, na svojo daljno domovino so ga zopet oživili, okrepili in povzdignili. Vsa muka blizu tridesetletne sužnosti mu je stopila znova pred oči. Živo se je še spominjal, kako se je nekdam vojskoval s Serajnikom in svojim bratom v Kapistranovi vojski proti Turkom pri Belgradu. A tam se je moral tudi ločiti od njih. V najhujši bitki z janičarji so ga ranili in ujeli. Nató je prišel v Carigrad, kjer je ozdravel in naposled postal služabnik na turškem dvoru.

Ko pa je slišal to noč prvokrat v tridesetih letih znano molitev, ki jo je tudi sam molil z materjo domá v svoji mladosti, in ko je čul glasove, ki so ga spominjali na domovino slovensko daleč tam v Rožu: tedaj se je vzdramil nesrečni mož k novemu življenju. Vzbudilo se mu je neskončno hrepenenje po svojih prijateljih in znancih. Obnovila se mu je v njegovih prsih presrčna želja, videti zopet svojo domovino ter počivati v zemlji domači.

Globoko v srce se mu je usmilila usoda neznane, a nesrečne žene. Čutil je njeno trpljenje, poznal težo njene sužnosti. Tolažiti jo hoče in govoriti z njo v domačih, slovenskih glasovih.

Skrivši napiše majhen listič in ga vtakne zvitega skozi ključavnico v sobo, odkoder je slišal prošnje in jok

Solnce je že zlatilo visoke kupole carigrajskih mošej, ko se je Zala prebudila iz spanja. Sliko Matere božje je še držala v roki. Vsa omamljena se je ozirala po sobi.

Mislila je, da je še noč. Ali njena soba je bila svetla, kakor beli dan.

„Kaj pa je to?“ vzklikne naenkrat začudena in pobere beli listič, ki je ležal na tleh.

„Ta jezik mi je znan. Ali ni to slovenski? Dà, to je moj jezik, kakor ga govorijo ljudje v Rožni dolini na Koroškem. Sam Bog mi je poslal to pisemce. Sam Bog in Marija Devica me hočeta rešiti iz grozne sužnosti.“

In Zalika jame radostno poljubovati pismo. Samega veselja se joče, videč, da je Bog uslišal njeno molitev.

Več nego stokrat je prebrala žena te vrstice. Ves dan je premišljala o skrivnostnem pomenu tega, od Boga ji poslanega pisma. Čuvala ga je, kakor zlat zaklad, na svojih prsah; saj ji je bil z njimi prisvetil prvi žarek svobode v grozno temo strašne sužnosti.

Sedemnajsto poglavje.

Težko je Zalika pričakovala večera. O polnoči, si je mislila, bo potrkal nekdo na njena vrata in ona mu naj odpre; zakaj človek, ki je poslal pismo, pride k njej. Tako je vsaj čitala na listu.

Polna upa in strahú je sedela Zala zvečer v svoji sobi. Zdaj je dvomila nad besedami v pismu, zdaj jim zopet verjela in zaupala.

„Kaj naj storim?“ je govorila sama s seboj. „Ali bo res kdo o polnoči potrkal na moja vrata? In — ali ga naj potem spustim sama v sobo! Bog vé, kdo je? Bog vé, kaj mi hoče storiti?! — Toda on piše v mojem jeziku, on govori moj materin jezik; kot tak mi gotovo ne stori nič žalega!“

O polnoči potrka res nekdo na vrata. Zalika se strese od samega strahú. Trepeče kakor šiba na vodi. Kaj naj stori? — Nov žarek upa ji zasveti v glavi; opogumi se in — odpre.

V sobo stopi upognjen, sivolas mož z dolgo sulico v roki. Zalika se te prikazni prestraši in stopi nazaj. Od samega strahú se potisne v kotič svoje slabo razsvetljene sobice.

A starček, videč ženo vso prestrašeno, jame govoriti v slovenskem jeziku:

„Ne boj se me, nesrečna žena! Slišal sem sinoči tvojo gorško molitev. Spoznal sem znane mi glasove iz svoje domovine ter razumel njih pomen.

Zatorej pridem, da te tolažim. Vedi, tudi mene tlači dolga sužnost; tudi jaz sem tuj v tem mestu. Z nikomer ne molim skupaj rožnega venca, z nikomer ne govorim svojega jezika, z nikomer ne hodim k sv. maši in v cerkev. S teboj delim vso tugo in žalost.

Zatorej govori, nesrečna žena: Odkod si in kdo si! Svetuj mi, kako ti morem pomagati. Storiti hočem vse, da ti olajšam pezo tvojega življenja.“

Te besede so opogumile ubogo Zaliko. Ona jame pripovedovati, koliko mora trpeti v svoji sužnosti. Naposled mu naznani, da so šteti dnevi njenega življenja; zakaj ona rajši umre, nego da se odreče svoji veri.

„Rešite me, blagi mož!“ konča svojo pripoved. „Vas je poslal moj rešilni angel. Bog je uslišal mojo molitev. Vi, le vi me še utegnete oteti grozne smrti, le vi rešiti muke in trpljenja, ki mi je namenjeno.“

Solza se utrne starčku iz oči. V srce se mu zasmili nesrečna žena. Ali rešiti jo, to je bila drzna misel, a drznejša še nje izvršitev. Zatorej se starček obotavlja, rekoč:

„Rešiti te pač ne bo mogoče, uboga žena. Jaz poznam strogosti naših zapovedi. Ako bi hotel rešiti tebe, uiti bi moral sam s teboj. Ali kam naj grem jaz, sivolasi mož?! Le kratki so še dnevi mojega življenja.“

„Vi pojdete z menoj med Slovence. Tam visoko gori v planinah, ob deroči Dravi in Savi stanuje moj rod, ki govori jezik slovenski. Tja gori na Koroško greva skupaj obá. Tam v Rožni dolini je moj dom. Tam je tekla moja

zibel. Tam so moja mati, tam moj ženin in mož, tam je moj — Mirko domá!“

Tu Zala umolkne. Solze ji zalijejo oči. Ihtela je kakor dete, ki je izgubilo v nepoznani deželi očeta in mater.

Starček pa strmi in se čudi. Neverjetne se mu dozdevajo govorjene besede. Vstane, same radosti se trese, kolena se mu šibé. Čuti se srečnega, presrečnega. Tedaj pa raztegne roke, pade pred nesrečno ženo in objame njena kolena, govoreč s tresočim glasom:

„Ali si ti, zlati biser moj, iz Rožne doline, iz moje domovine? Ali poznaš mojega brata Mikla, ali veš za Serajnika? Ali še živita? Govori, mila žena!“

Začudena pogleda Zala nemirnega starčka, ki kleči pred njo. Nerazumljive se ji zdé njegove besede. A v trenutku se ji zasvita v glavi. Še enkrat se ozre ostro v njegove oči ter vzklikne:

„Kdo ste vi, nesrečni mož? Ali ste — ali ste —“

„Jaz sem — Marko, Miklov brat,“ ji odgovori žalostno starček.

„Vi ste brat — mojega — nesrečnega očeta?! Vi ste moj stric, stric še bolj nesrečne Miklove Zale!“

Govoreč, se oklene sivolasega moža ter ga goreče poljubljuje v lice. Uganila je, da je on njen stric Marko, o katerem ji je mnogokrat pripovedoval oče Serajnik. Mislila je vedno, da se njegova duša že veseli v nebesih, ali glej, zdaj je prišel naenkrat tu pred njo, kakor da bi bil vstal od mrtvih.

Dolgo sta govorila potem Zala in Marko o nezgodah svojega življenja. Z živimi barvami je slikal sivolasi mož krvave boje s Turki pred Belgradom. Opisoval je pogumnost svojega brata Mikla in prijatelja Serajnika. Iskreno je govoril o pobožnem menihu Kapistranu in o čudotvorni njegovi podobi Matere božje.

Sedaj je pokazala Zalika svojemu stricu Kapistranovo svetinjo. On jo je spoznal za tisto, katero je nosil sveti

mož v boju in jo pozneje podaril njegovemu bratu Miklu, zato ker mu je bil rešil življenje.

Marko se ni mogel prečuditi nad tem, kako Bog vodi pota človeška. Z navdušenostjo je prijel za znano sliko in jo pritisnil v božjem strahu na gorke prsi.

Zdaj je bil ves oživiljen, navdušen in ognjen. Novo življenje mu je vdahnila ta slika v ovenelo truplo. Nova nada mu je prešinila dušo in srce. V temni sužnosti se je bil postaral, bil osivel. Njegovo življenje je bilo podobno cvetlici, ki usahne in ovene, ako ji odvzameš luč in gorkoto svetlega solnca.

A zdaj se je starček zopet pomladil, njegove kite so postajale krepke. V sebi je čutil novo moč, novo življenje. Čutil se je čvrstega in čilega mladeniča, kakor takrat, ko je še pestoval nežno Zaliko domá v Rožni dolini.

„S solzami v očeh sva se ločila tvoj nesrečni oče in jaz od tebe v zibelki in od tvoje uboge matere. Tedaj sva šla neustrašena gotovi smrti naproti.

S solzami v očeh pa te najdem zopet, draga Zalika, ali sam brez tvojega očeta, in povrh še v tuji, nepoznani deželi. Sedaj grem k novemu, boljšemu življenju.

Na teh-le rokah sem te pestoval mlado dete. Ljubil sem te, kakor svojo kri, kakor svoje telo.

A ta ljubezen še ni zamrla v mojem srcu, ni se zaдушila v temni sužnosti. Ne, ona še živi, a tem močnejše, čim dalje te gledam, ljuba moja Zalika. Rešiti te moram, moje dete. Za té hočem žrtvovati svojo kri. Poskusiti hočem, da te spravim iz teh zaduhlih zidin. Iztrgati te hočem iz mehkužnih, poželjivih rok nečloveških Turkov. Privesti te hočem v naročje tvojemu dragemu Mirku!“

Zalika se je čudila nad to izpremembro sivolasega moža. Ali zaupala mu je. Iz njegovih oči je žarela goreča ljubezen, pogum in mladostna navdušenost. Njegovo največje hrepenenje, njegova največja želja je bila sedaj, da reši svojo ljubo Zaliko sužnosti in mučeniške smrti.

Dolgo sta se pogovarjala naša prijateljca. Zalika je s solzami v očeh tožila, kako jo je zvijačno izdala njena nekdanja prijateljica Almira in da je to gotovo storila le zaradi tega, da si prisvoji njenega ženina Mirka. A zdaj se najbrž sama ponaša, da je le ona rešila Mirka in njegove tovariše, in ljudje ji menda to tudi verjamejo.

Marsikaj sta si še povedala drug drugemu, a naposled se tudi dogovorila, kako in kdaj hočeta poskusiti, da utečeta.

Čas Markove straže je dotekel in on se je ločil, navdušen in oživiljen, od svoje drage bratične.

Drugi dan sta se skrivši, vsak po svoje, pripravljala na tajni ponočni beg. Marko sam je vse priskrbel, kar je bilo potrebno, da se rešita.

Pozno v noči tistega dne je prišla zopet vrsta na Marka, da je stražil po hodnikih in mostovžu. Mrtva tišina je kraljevala v starem zidovju sultanove palače. Le njegove stopinje so skrivnostno odmevale, naznanjajoč, da vestno čuva stražnikovo oko. Ali naenkrat se je ustavil čuvaj in potrkal tiho na vrata Zaline sobe.

„Hitro se obleci v to-le preprosto obleko!“ reče Marko, stopivši oprezno v Zalino sobo. „Jaz imam sedaj stražiti do ene ure po noči. Imava torej malo časa. Lice si pobarvaj s črno barvo! Mislili bodo, da si zamorska Afričanka in nizka služabnica na dvoru ...“

Tako je dobro, kakor si zdaj.

Ná, sedaj si še opasi ostro sabljo pod gornjo haljo! V nesreči ti utegne koristiti. Svojo prejšnjo obleko pa poskrij bolje ko moreš, v roko pa vzemi ta-le zavitek! V njem je záme obleka, kakoršno nosijo turški trgovci, in tudi nekaj blaga za na prodaj.

Zdaj pa pojdi in zakleni sobo za seboj!“

In šla sta. Krepko in močno je stopal nočni stražnik po zvenečem mostovžu, tiho in rahlo pa je korakala pred njim — črna zamorska služabnica. V prsih ji je srce plalo, kolena so se tresla. Le en krik in klic, in obadva sta izgubljeni!

Sem po dolgem hodniku je prikorakala sedaj nova straža. Zamolklo so doneli čuvajevi koraki po mostovžu, skrivnostno je odmevalo rožljanje njegovega orožja ob obokanih zidinah.

„Tu-le sem, pod ta-le obok stopi, Zala, in bodi mirna, kakor mramoren kip! Sicer sva izgubljena.“

Stražnika se nato pogovarjata. Marko zabiči svojemu tovarišu, naj pridno in vestno čuva. Osebito na ono sobo, iz katere se navadno čuje jok in stok, naj ostro pazi! Češ, nocoj je zadnja noč, ko stražijo nesrečno žensko; jutri se že preseli odtod — v boljše življenje.

Novi stražnik se je napotil naravnost k vratom one sobe, kjer je mislil, da biva nesrečna žena.

Marko pa je odvedel Zalo po neznanih, tajnih vežah in hodnikih. Tu odpre vrata in jih zopet zaklene. Tam spleza preko nizkega zidú in potegne Zalo za seboj. Ondi se zopet oglašá straži ter ji naznani stražniško geslo za nocojšnjo noč. Naposled prideta na veliki, z zidom zagrajeni cesarski vrt. Ondi splezata oba na visoko drevo in privežeta na močno vejo dolgo vrv. Po njej se spravita po mnogih težkočah in velikem trudu na bližnje ozidje, odtod pa ven v prostost.

Bila sta v mestnih ulicah. Sedaj se preobleče Marko v trgovsko obleko, da bi nihče v njem ne spoznal sultanovega služabnika.

Rumeno jutranje solnce je jelo ravno zlatiti visoke kupole cerkve sv. Sofije v Carigradu, ko dojdeta naša znanca srečno izven turške stolice na prosto. Še enkrat se ozreta po mestu svoje dolgoletne sužnosti in svojega trpljenja. Nato pa jo zavijeta preko dolge, v gosto meglo zavite planjave proti severu v balkanske gore...

V cesarski palači so strežaji tisto jutro dolgo čakali, da vstane lepa služabnica sultanova. Vsi so ji zavidali tako mirno in trdno spanje. Ali njih čakanje je bilo zaman. Žena se ni zbudila, niti ganila se ni.

Vsi so že mislili, da je umrla po noči, ali si storila kaj žalega. Zatorej ulomijo vrata. A kako se zavzemo, ko ji ni nikjer ne sledú, ne tirú! Obupani so tekali stražniki in strežaji po vsem poslopju, ali lepe kristjanke ni bilo zaslediti nikjer.

Sultan je dal takoj vse stražnike vtakniti v temno ječo, le enega ne; zakaj Marka ni bilo nikjer. Proti večeru so še le zapazili na cesarskem vrtu vrv, ob zidu visečo. In zdaj je bilo jasno kakor beli dan, da je s stražnikom vred ušla iz sužnosti lepa kristjanka.

Še tisti dan je poslal sultan jezdece za kristjansko sužnjo na vse strani svojega velikega cesarstva. Imeli so ukaz in povelje, obadva živa ujeti. Zatorej so po cele noči jahali na brzih turških konjih ter iskali ubegla kristjana.

Zaline zasledovalce in vohune imenuje slovenska narodna pravljica „pesjane“. O njih se pripoveduje, da so bili ljudje, ki imajo eno nogo in sredi čela le eno okó, in da so največji sovražniki kristjanske krvi. Od daleč že ovohajo kristjana. Zasledujejo ga, kakor zajca psi, dokler ga ne dobé v svojo pest. Njim ubežati, je bilo torej za kristjana nemogoče.

Tako strašne ljudi je, kakor pripoveduje pravljica, poslal turški car za lepo Zaliko, da jo ugrabijo.

Večkrat so ju že bili jezdecu zasledili. Ali Zalika in Marko sta se jim vselej srečno umaknila. Zvedela sta namreč skrivnost, kako je edino mogoče, uiti pesjanom.

V temni noči sta došla v velik gozd v deželi bolgarski. Tu sta se hotela skriti. A počivati nista mogla nikjer, kajti divje zveri so ju pregnajale povesod.

Šla sta torej dalje in dalje po gosti šumi, sama ne vedoč, kam prideta. Naenkrat zagledata majhno luč. Kreneta proti njej in prideta do samotne kočice sredi gozda.

V hišo stopivša, jo najdeta prazno. A hitro prikrevsa šantava, sivolasa babica, rekoč:

„Kaj iščeta tukaj o polnoči, nesrečna človeka? Bežita; tu so tolovaji domá. Ravnokar so šli na lov. Ako pridejo

domov, vaju ovohajo ker sta kristjana, in raztrgajo na drobne kosce.

Tudi jaz sem bila nekdam vajine vere. Ali zdaj sem že skoro pozabila na Boga in molitev. Le kako dobro dejanje še storim v zveličanje svoje grešne duše. Zatorej se mi smilita, ker vaju zasledujejo pesjani. Ako jim hočeta uteči, morata to-le storiti: Po noči bežita naprej, kakor hitro moreta. Po dnevu pa počivajta, stoječa v vodi, pod drevesnimi koreninami, ki rasto ob rekah ali potokih. Glavo imejta pokrito z zeleno celino!

Ako hočeta priti domov, hodita vedno proti severu! Tam prideta do velike, velike reke. Ob njej idita proti tistim deželam, odkoder teče voda! Nato prideta do manjše reke, po imenu Sava. Hodeč proti njenemu izviru, dospeta v svojo domovino!“

S srebrom in zlatom je poplačal Marko sivolasi ženi prorokovanje. Ob pravem času sta se še ločila od starke ter ušla tolovajski druhali.

Po cele noči sta tavela potem naša potnika po gozdih in gorah puste dežele bolgarske. Povsod so ju zasledovali pesjani. Le kadar sta stopila v potok ali reko in se skrila pod drevesne korenine, so izgubili pesjani njiju sled. Čestokrat je tedaj slišala Zalika, kakor pripoveduje koroška narodna pesem, da so govorili pesjani:

„Tu je bla, tu je ni . . .
krščanski duh diši.“

Strašno težavna in nevarna je bila za Zaliko in Marka pot po nepoznanih deželah. Naposled sta srečno došla v deželo srbsko ob globoki Donavi, ali pesjani so jima bili še vedno za petami.

Moči so ju že zapuščale. Zdvojila bi bila skoro in obupala nad svojo rešitvijo. A v vseh nezgodah in nevarnostih je zaupala Zala še zmeraj v božjo pomoč. Kadar koli je pogledala na sliko Matere božje in iskreno molila, rodil se je nov up in nova nada. Srčno hrepenenje po Mirku se ji je vzbujalo z novo silo v njeni duši. Vse bi rada in

voljno pretrpela, ako bi le še enkrat videla blago lice svojega moža in ženina.

Ta misel in up sta dajala zvesti ženi novo moč in pogum. Ali Marku, Zalinemu zvestemu spremljevalcu in rešitelju, so čim bolj od dne do dne pojemale moči. Naposled se od same slabosti ni mogel več vzdrževati po koncu.

Neko jutro je stopil iz vode in se vlegel tja pod košato drevo, da bi po dolgem času zopet zatisnil oči. A takoj ga ovolhajo pesjani. Jezdec turški pridejo ter ugrabijo nesrečnega moža.

Zalika, to videč, jame vpiti in klicati na pomoč. A vse zastonj. Marko je sicer pogumno in junaško branil sebe in svojo spremljevalko, ali pesjani ga ubijejo in raztrgajo na kosce. Potem plane divja pesjanska druhal tudi za nesrečno ženo in dere za njo do reke Donave.

Zala se vrže vsa obupana v peneče valove, srečno preplava široko reko, njeni vohuni pa najdejo grob v hladnem vodovju.

Osemnajsto poglavje.

V Svetnah v Rožni dolini so delali med tem velike priprave za imenitno ženitovanje. Ženila sta se Mirko, gospodar na velikem Serajnikovem domu, in Almira, bogata hči Tresoglavova.

Odkar je sivolasi oče Serajnik zatisnil oči, se ni nihče več protivil tej poroki in zvezi. Zaliko so že davno imeli za mrtvo. Almira je pa vedela tudi skrbeti za to, da ni prišlo njeno izdajstvo v zadnjem turškem boju na svetlo. Vsem se je znala prikupiti. Mladeničem se je dobrikala kakor poprej, starim jezičnim babicam pa je zavezala jezike s tem, da jim je pri vsaki priliki poklanjala majhnih darov.

Le nesrečni mladenič Davorin se ni hotel ukloniti Almiri. Le on je vedno hudo govoril o njej, naštevajoč ji čestokrat njene pregrehe. Toda na Davorina se niso ozirali, njemu ni nihče veroval.

V zadnjem času ga je bila spravila Almira celó izpod Serajnikove strehe. Davorin je živel nato kot berač; raztrgan in razcapan je prosil miloščine od hiše do hiše, da se je preživil.

Prišel je dan poroke. Bogate so bile priprave za to gostijo. Še večja bogatija in potrata se je videla sedaj, kakor takrat, ko se je ženil Mirko z Miklovo Zaliko. Vsi sosedje od blizu in daleč so došli kot svatje na gostovanje. Tudi radovednih gledalcev in prežarjev ni manjkalo, in samo ob sebi se razumeva, da se je zbralo ob tej priliki tudi mnogo beračev v Svetnah.

Ob pot in cesto, ki vodi v cerkev, so se postavljali ubožci, da bi prejeli kak milodar od bogate neveste in srečnega ženina. Tudi pri peči v hiši in pri vratih v veži so posedali, željno pričakujoč dobrega grizljaja.

Miklov pes Kastor je imel ta dan mnogo jeze in opravkov. Vedno je lajal in se ljuto zaganjal v raztrgane berače. Nobenemu ni prizanesel, kdor se je le od daleč bližal Serajnikovi hiši.

Na Mirkovem domu je bilo že v jutro na poroke dan vse veselo in radostno. Ženin, nevesta in svatje so sedeli za bogato obloženo mizo. Napivali so drug drugemu. Starejšina je ravnokar začel jemati slovó za nevesto Almiro; zakaj bližala se je ura, da gredó v cerkev k poroki.

Vsem se je isknila radost v očeh. Le ženin Mirko ni kazal pravega veselja. Vselej ga je izpreletela nekaka groza ter obšel neprijeten in tesen notranji čut, kadar koli je pogledal na berače, sedéče pri peči. Njegovo oko se je srečalo s pogledom nesrečnega Davorina. Tedaj pa se je nehoté vzbudila Mirku nekdanja misel v glavi: Almira, njegova nevesta, je izdala njega in rajnko njegovo Zaliko

Okoli cerkve sv. Jakoba je čakalo že mnogo radovednega ljudstva na svate. V cerkvi ni bilo nikogar. Le tam pri velikem oltarju je klečala neznana žena v raztrgani, tuji obleki. Ko pa je domolila, se je napotila tudi

ona iz cerkve. Začudena se je ozirala po zbrani množici misleč: Kaj le pomeni toliko čakajočega ljudstva?

Nató je ubožica pazno poslušala, kaj govorijo ljudje med seboj. In oj čudo! Pomenkovali so se o bogatem ženinu Mirku in o srečni nevesti Almiri; tu pa tam je tudi še slišala ime nesrečne Zalike.

Začuvši to govorico, zavre tujki kri v glavi. Vsa izbegana in obupana, se napoti z naglim korakom proti Svetnam. Ljudje so radovedno pogledavali za njo, a spoznal je ni nihče; saj je bila po beraško oblečena in začrnelega lica, kakor zamorci.

Kmalu je došla v Svetne. Ondi postoji ter posluša. Na uho ji udarjajo mični glasovi srebrnih strun, vrisk in petje doni iz Serajnikove hiše. Vse je bilo veselo in židane volje.

Naposled se hoče tudi ona spraviti v veselo hišo, ali pes Kastor ustavi tujo beračico. Ne pusti je dalje.

Zdaj pokliče žena psa po imenu. Ko pa začuje pes mili glas, ga spozna: začne se dobrikati tujki ter cvili in skače okoli nje od samega veselja. Hitro se vzbne po beračici, kakor da bi jo hotel poljubiti v lice; nato ji polize roko, potem zdirja v hišo h gospodarju Mirku, a zopet nazaj ven k svoji znanki.

Večkrat je ponavljala to igro zvesta žival ter lajajoč naznanjala svojo radost.

Svatje se zavzamejo nad takim vedenjem in gredó gledat, kaj pes ima. Niso se mogli dovolj načuditi, videč, da liže Kastor bližajoči se beračici roke in prste.

Tujka je stopila mirno in samozavestno v hišo in prisedla za peč k drugim beračem. Nihče je ni spoznal, ne njena mati, ne Mirko. Le zvesti pes Kastor je ostal pri njej. Na tla je legel in položil glavo na njeno nogo.

Beračica ni prosila ne kruha, ne pijače. Nepremično je zrla tja na mizo na ženina in nevesto. Tam je videla svojega Mirka, tam je gledala svojo — izdajalko.

Zdaj se je poloti strašen srčni boj. Veliko je že prestala na svetu, mnogo je izkusila, ali sedanji pogled ji je jemal vid in posluš. Njeno srce je hotelo počiti in raztrgati prsi na dvoje. Ob pamet in um jo je spravljal ta čudna gostija.

Za trenutek se še premaga. Ko pa je končal starejšina svoj govor v slovo in sta vstala ženina in nevesta, da gresta v cerkev k poroki, tedaj se zravna upognjena beračica in stopi odločno sredi sobe pred nevesto in ženina, z donečim, zapovedujočim glasom veléč:

„Stojte, svatje! Stoj, starejšina in ženina!“

Vsi se spogledajo in začudijo nad drznimi besedami. Mirko se ustraši zvenečega glasú in spusti iz roke nevesto. Bilo mu je, kakor da bi mu donel glas njegove mrtve žene na uho.

Tudi Almira se strese na vsem životu. Strah in grozna slutnja se poloti njene krivične duše. A vendar se opogumi in reče na glas:

„Kaj se obotavljate, ženina in svatje! Kaj poslušate besede neumne beračice! Pojdimo v cerkev!“

Pri teh besedah potegne ženina za roko in ga hoče odvesti iz sobe.

V tistem trenutku pa zadoni zopet glas neznane tujke:

„Vi svatje hočete peljati ženina k drugi poroki! Ali pa veste tudi, da je mrtva njegova prva žena?... Dokažite mi to!“

Nihče ni seveda mogel tega dokazati. Toda Almira se ni ustrašila teh besed in je odvrnila:

„Kdo ti daje pravico, zahtevati kaj takega od mojih svatov? Govori ti, ako veš za prvo ženo mojega ženina!“

„Govoriti hočem, predrzno dekle,“ odvrne z vzvišenim glasom beračica. „Jaz vem za nesrečno ženo Zalo. Ona še živi, če si jo tudi ti, nesrečnica, izdala — Turkom!“

Vsi so se kar strmé prestrašili takih besed in nenadne obtožbe. Almira je hotela drzno tujko že udariti za tako obrekovanje po ustih, da bi se ji kri ulila po licih,

a v tem hipu je priskočil berač Davorin in v sveti jezi zgrabil predrzno nevesto ter jo porinil na stran, rekoč:

„Dà, res je, kar govori beračica. Ti, ti sama si izdala mene, Zaliko in nas vse.“

Omamljeni so stali Mirko in svatje v sobi. Vsi so mislili, da se vname hud prepir. Nekateri so bili že prijeli Davorina in ga vrgli na tla, suvajoč ga z nogami in pestmi, drugi pa so pograbili tujko, hoteč jo izteptati od hiše.

V tem hipu se ohrabri Mirko in reče odločno:

„Stojte, možje! Pustite pri miru beračico in Davorina! Nihče naj se ju ne dotakne, tudi ti ne, Almira! Tu sem jaz gospodar!“

Te zapovedujoče besede so šele napravile mir v hiši. Vse je potihnilo in strmelo, kaj bode iz tega. Ženin Mirko pa nadaljuje:

„Tebe, neznana tujka, pa prosim, povej mi kaj o moji dragi ženi Zaliki! Bogato te hočem obdarovati, ako mi veš povedati, kje je grob moje prve neveste. Dam ti, kar poželiš, dam ti polovico svojega gospodarstva, ako mi znaš povedati, ali še živi in kje da živi — moja Zala. Šel bi za njo na konec sveta, da bi le našel — svojo nesrečno, prvo nevesto.“

Solze se ulijejo Mirku pri tem spominu po licu. V sobi nastane skrivnostna tišina. Vse zre sedaj nepremično v tujko, radovedno pričakujoč njene izpovedi.

Beračica pa jame govoriti tako-le:

„Preteklo je že sedem let, odkar se je poročila Zalika. Na dan njene poroke je prihrul ljuti Turek, in nevesta se je morala še tisti dan ločiti od svojega ženina. Njega so ujeli. Zala ga je sicer poskušala rešiti s pomočjo junaškega mladeniča Davorina iz turške ječe, a pri tem početju jo je nekdo — izdal.

Zalika je prišla v sužnost. S seboj je imela edin viden spomin na svojo zakonsko zvezo, namreč sliko Matere božje, katero ji je bil oče Serajnik izročil na dan njene zaroke.

Ta podoba je bila odslej edina tolažba nesrečni ženi v globoki Turčiji v glavnem mestu Carigradu, in ta slika ji je rešila življenje!

Tu je prenehala beračica. Vsi so kar strmeli nad tujo ženo, ki je govorila resnico. Mirko je kar radosti trepetal, začuvši take besede. Almira pa je postala hipoma bleda kakor smrt in kri ji je zastajala v žilah. A Davorinu so iskrile od same jeze in togote oči, zakaj novi spomini so mu sekali skeleče rane v srcu.

Tuja žena je odvila nato z glave turški robec in haljo ter nadaljevala z izpremenjenim milim glasom:

„Tukaj podaja tebi, Mirko, ono znano sliko tvoja — Zala!“

Mirko je spoznal mili glas svoje žene in njeno obličje ter se jokaje oklenil njenega života.

Vsi so jo kar strmé obstopili. Zdaj so ji poljubovali roke, zdaj raztrgano obleko. Vsak bi rad govoril z njo, vsak bi ji rad pogledal v lice.

Tudi Davorin se ji je naposled približal. Ali ko ga zagleda Zala, ostrmi vsa začudena nad nesrečnim človekom. Objame ga in poljubi s solznimi očmi v čelo; češ, on ji je bil edini pomočnik, edini rešitelj njenega moža, a sedaj je zato — berač in nesrečen ubožec!

Vsi so se neizrečeno veselili Zaline rešitve in blagrovani njen prihod. Le Almira se je tresla strahú in groze pred njo. V kot se je potuhnila. Tam je slonela pozabljena in uničena, zakrivajoč si oči, da ne vidi svoje zmagovalke. Pričakovala je obtožbo svojih strašnih pregreh.

Vesela novica o Zalini rešitvi se je raznesla hitro kakor ogenj daleč naokrog. Od vseh krajev je prihrula velika množica ljudstva gledat došlo Miklovo Zaliko. Tudi od cerkve sv. Jakoba so privreli sedaj vsi gledalci v Svetne k Serajniku.

Pred ogromno množico vseh kmetov iz Rožne doline pa so sodili potem pod milim nebom nesrečno izdajalko — Almiro.

Zala in Davorin sta dokazala pregrešno izdajstvo nje same in njenega očeta Tresoglava. Na dan je prišlo vse njuno početje: njun ponočni pot na Gradišče in njuno tajno shajanje pod Rožčico.

Dolgo je tajila Almira, kar sta trdila njena tožitelja ter izpričevala ključa, najdena pri mrtvem Tresoglavu. Naposled je priznala vse in razjarjeni kmetje so jo takoj obsodili. Živo so hoteli pokopati izdajalko. Ali dobrosrčna in usmiljena Zala je prosila za nesrečno deklico. Na njeno prošnjo so ji odpustili smrtno kazen ter jo obsodili z materjo vred v prognanstvo. Še tisti dan je tiralo razljučeno ljudstvo Almiro iz Rožne doline, in od tega dneva ni bilo več med Rožani ne duha ne sluha o nesrečnem dekletu.

Izdajstvo in lakomnost žida Tresoglava in njegove hčere Almire je imelo važne posledice za vso deželo. Gosposka je nekaj let pozneje vsled cesarskega ukaza izgnala vse židove, naseljene na Koroškem. Tako je rešila sebe in ubogega kmeta brezvestnih oderuhov za sedaj in tudi za prihodnje čase. Ljudje pa so bili prepričani o resnici, da se vsako pregrešno dejanje kaznuje, bodisi na tem ali na onem svetu.

V Svetnah pri Serajniku niso ta dan obhajali druge poroke, temveč praznovali so prihod in rešitev pogumne in zveste žene Zalike.

* * *

To je povest o Miklovi Zali. Spomin na njo še živi dandanes v Rožni dolini na Koroškem. Ako prideš, dragi čitatelj, kedaj v tisti kraj, oglasi se pri Miklovih! Z veseljem ti bo sivolasi mož pripovedoval o Miklovi Zali. Z navdušenjem ti bo imenoval njeno ime in te prosil, da ji ohraniš tudi ti — blag spomin.

Zgodovinski dodatek.

objavljeni povesti sem izkušal naslikati črtico iz najžalostnejše zgodovinske dobe slovenskega naroda. To je slika iz onih časov, ko je neverni Turek požigaje in ropaje razsajal po zemlji slovenski. Veliko so trpeli naši očaki pod turškim mečem, njih žene in otroci so mnogo prestali pod tujim nasilstvom. Napisale bi se lahko debele knjige samih žalostnih spominov na turške napade, pripovedovale bi se lahko vsak zimski večer razne pripovedke o krvoločnem turškem ropanju in požiganju po naši zemlji, a vse to, smem reči, bi še ne bilo dovolj. Toliko je namreč število grozovitosti in vnebovpijočih krivic, ki so jih storili Turki našemu ljudstvu.

Več nego dve sto let je trepetal naš narod pred azijskim sovražnikom, in turški konji so teptali rodovitna polja našega ubogega kmeta. Ni skoro večjega kraja na Slovenskem, kamor bi tekom XV. in XVI. stoletja ne bil prihrul krvoločni in požrešni nevernik, požgal tam cerkev in hiše ter uničil nesrečnemu poljedelcu, česar ni mogel pojesti ali kot plen odnesti s seboj. Ljudi pa je lovil, kakor lovci divjo zverino, ter jih odvajal v sužnost. Najbolj so Turki segali po otrocih in ženskah. Brez naropanih krščanskih otrok in lepih deklet se ni smel skoro noben turški poveljnik vrniti iz naših dežel k svojemu sultanu. Ženske so bile potem sužnice na cesarskem dvoru ali v palačah visokih turških gospodov, kakor se je bilo to zgodilo tudi z „Miklovo Zalo“. Dečke pa so dejali v poseben vojaški zavod. In tu

je krščanska deca pozabila na svojo vero in domovino ter se popolnoma poturčila. Iz teh, nekdam krščanskih in slovanskih mladeničev, so vzgajali hrabre in pogumne vojake. Iz njih je nastala ona glasovita „janičarska četa“, ki je bila strah in trepet vsaki krščanski vojski. Janičarji so bili nepremagljivi in pravo jedro vsake turške vojne. Z njimi so sultani užugali krščanske narode, pred njimi je trepetala tudi zemlja slovenska. Neverjetno je skoro to, ali gola resnica, da so naropani krščanski otroci, slovenski mladeniči, seveda sedaj poturčeni, napadali svojo lastno domovino in morili lastne svoje rojake. Ali to je mogel storiti le krvoločni Turek. Spoznal je prirojeno hrabrost in pogumnost slovenskega naroda in na povedani način se je tudi sam okoristil z dobrimi lastnostmi naših očakov.

Prvikrat je Turek prihrul na slovensko zemljo l. 1396., zadnjikrat pa so se bili Slovenci z njim l. 1596. pri Petrinji ob reki Kulpi. Dolga doba dveh stoletij zavzema torej oni čas, ko se je borilo naše ljudstvo proti ljutemu neverniku. Poglejmo si v sledečem najhujše navale krutega sovražnika v našo zemljo!

Prvi večji turški napad je bil l. 1418. Tedaj je privrelo, kakor zgodopisec Megiser (umrl l. 1616.) in drugi za njim pripovedujejo, blizu 20.000 nevernikov nad ogrske in štajerske Slovence do Radgone. Sovražnik je oblegal imenovano slovensko mesto. Ta strašna novica je vzdramila vse sosednje pokrajine in v kratkem je prišlo baje okoli 12.000 hrabrih, dobro oboroženih mož s Štajerskega, Kranjskega, Koroškega in Hrvatskega obleganim kristjanom na pomoč. Vnel se je hud boj. Sreča junaška je bila mila kristjanom. Turka so uničili, in mesto je bilo rešeno.

Trinajst let pozneje, t. j. leta 1431., je prilomastilo zopet v našo deželo kakih 8000 nevercev. Sedaj so si pa poiskali kračjo pot, skozi deželo hrvatsko, ter udarili, prestopivši kranjsko mejo, na slabo utrjeno Metliko. Iz lesenih hiš obstoječe mesto je kmalu premagal sovražnik, pobil ondi zbrane kristjane, razrušil cerkve in hiše ter po-

ropal vse, kar mu je prišlo pod roko. Nató so se napotili proti Novemu mestu in ga oblegali. Sedaj pa sta zbrala kranjski in koroški deželni glavavar blizu 4000 korenjaških vojakov in udarila na sovražnika. Tudi tukaj je čutil Turek trdo pest slovensko, in izgubivši več tisoč mož, je pobegnil v Bosno.

Ta pogumnost je bila Turka za nekaj časa ostrašila. Celih 40 let ni bilo več nobenega nevernika na zemljo slovensko. A kar naenkrat privre kruti sovražnik l. 1469. nad Slovence. Ljuta druhal požge mesto Kočevje in druge vasi, potem dirja na izansko polje, v Mateno, v Šmarje in celó do Ljubljane, kjer so sežgali šenklavško cerkev. Druga četa je med tem ropala in razsajala okoli Žumberka in Kostanjevice ter si postavila tabor na šentjernejskem polju. Konec tistega leta je še prihrula velika turška vojska na Ogrsko, v Slavonijo in na Štajersko do Celja. Ker se ji pa ni žalibog nihče hitro postavil v bran, so neusmiljeno ropali po naših krajih. Okoli 20 do 30.000 kristjanov so pobili ali pa odvedli v sužnost, med njimi baje tudi 500 deklic in dečkov. Pozneje se je bilo res nekaj naših vojakov nabralo, ali Turek jim je s plenom in ujetniki vred nekaznovan odnesel pete.

Bogati plen in počasnost naših vojakov sta sovražnika tako opogumila, da je odslej naprej kaj pogostoma napadal naše dežele. V bodočih letih je divjal na Dolenjskem, kjer je razrušil Zatičino z lepim samostanom; razsajal je po Štajerskem, moril in požigal na Gorenjskem; dá, leta 1473. je udaril (prvikrat) celo skozi Kokrsko dolino na Koroško in turška povodenj se je razlila, vse pred seboj uničujoč, po vsej Podjunki dolini do mesta Celovca in Rožne doline. Žalostni so bili ti časi za naše ljudstvo. Do 6000 ljudi je bilo odvedenih v sužnost, mnogo in mnogo pa umorjenih. A nesrečnemu kmetu ni prišel nihče na pomoč. Državna vojska je imela po drugod, zlasti na Nemškem, mnogo opravka, domači deželni knezi pa so se varovali v lastnih trdnih gradovih. Tako je ostal naš kmet

osamljen in brez pomoči. Sam se je torej branil proti krutemu sovražniku; toda kaj more kmet, oborožen le z vilami, tolkačem in poratom, z dolgimi žreblji obitim, storiti uspešnega proti hitrim, dobro oboroženim turškim konjikom!

Vse to so Turki hitro spoznali in tedaj so tudi brez vsake skrbi ropali in požigali po lepih naših deželah. Ni preteklo skoro leto potem, da ne bi bil prišel nevernik v naše kraje, kjer je samolastno in brezskrbno ropal in plenil. Najhujše so razsajali Turki l. 1476., 1478. in 1480. med Slovenci. Posebno zadnji dve leti sta med koroškimi Slovenci s krvavimi pismenkami zapisani v spominski knjigi našega naroda. Iz tega časa je tudi povest o Miklovi Zali, ki se je dogodila l. 1478., ko je bil najgrozovitejši turški napad na zemljo koroško. Kakor se po vseh drugih slovenskih okrajih še dandanes nahaja mnogo spominov in pripovedek iz turških časov, tako živi tudi med koroškim ljudstvom mnogo takih pravljič, ki nam opisujejo tužno dobo naše preteklosti. Najbolj v spominu in ustnem izročilu narodovom pa se je tu ohranil napad iz leta 1478.

Ta strašni naval nam natanko opisuje Jakob Unrest, tedaj župnik v slovenski župniji Teholici* nad Porečami ob Vrbskem jezeru. Umril je najbrž l. 1493. Unrest je sam doživel te boje in nam obširno poroča o njih. Dne 26. malega srpana istega leta so došli Turki sèm od Gradiške na Koroško. Pri Kokovem blizu Trbiža so se jim kmetje postavili v bran, ali ti so se deloma razšli od samega strahu pred sovražnikom, deloma pa jih je potolkel Turek. Sedaj mu je bila odprta steza in pot v srce koroško. Na več oddelkov so se razdelili, in vsaka četa je potem zase plenila, požigala in ropala po raznih dolinah in krajih. Tudi v Rožno dolino so tedaj prihruli neverniki in tu so se takrat godile vse one nezgode in grozovitosti, ki so opisane v tej povesti.

Poteklo je že od tistega časa nad 400 let, a v našem ljudstvu na Koroškem še sedaj živijo spomini na ono za-

* Sedaj pišemo in govorimo: Dholica. (Op. ur.)

lostno dobo. Z veliko navdušenostjo se še dandanes pripoveduje med Rožani o hrabrosti Miklove Zale, o njeni turški sužnosti, o njeni rešitvi in nevarnem potovanju domov v svojo domovino. Dobro še znajo za hišo, kjer je prebivala hrabra deklica, in vsak ti vé za dom, kjer je gospodarila s svojim možem Serajnikom, potem ko se je srečno vrnila iz globoke Turčije, iz mesta Carigrada.

Ta ljudska pravljica in poročilo Unrestovo je služilo za podlago tej povesti. Zdelo se mi je vredno, da se seznaní slovenski narod s to hrabro in znamenito junakinjo in da se otmè njen spomin pozabljivosti.

Velike nezgode in nesreče, ki so tolikokrat zadevale naše ljudstvo, so vzdramile vendar naposled državo in posamezne kneze. Vsestransko so se jeli sedaj pripravljati vsi narodi skupaj na turške napade in tako se je po dolgem času posrečilo kristjanom, da so večkrat Turka pobili do dobra. Turški boji še seveda zavoljo tega niso prenehali. V sledečem stoletju, t. j. do leta 1596., so še prilomastili Turki zdaj tu, zdaj tam v naše dežele, ali njihove grozovitosti niso bile več tolike, kakor v prejšnjem stoletju; kajti združena moč kristjanska jih je vselej v kratkem zapodila čez mejo nazaj v Turčijo. —

Čuditi se moramo žilavosti in vztrajnosti našega naroda, da je mogel pretrpeti toliko nezgod in nasilnosti. Marsikateri drug narod bi že bil obupal in se vdal neverniku, odrekel se svoji veri in domovini; ali junaški slovenski očetje so se borili vztrajno in pogumno za najsvetejše svetinje, za vero in svojo domovino. Zatorej gre vam, slavni slovenski pradedje, večna hvala in čast, da ste se, kakor neužugani vitezi, bojevali skupno in vztrajno za našo vero in lepo našo domovino. Le vaša vztrajnost v veri in vaše domoljubje, le vaš pogum in hrabra vaša roka nas je obvarovala, da nismo postali žrtev turškega nenasitnega žrela.

Slava vam in večni spomin!

